

ISSN 1425-5383

Nr 4

Refleksje

Zachodniopomorski

Miesięcznik Oświatowy

ukazuje się od 1991 roku

2007

Kwiecień

PROFILAKTYKA W SZKOLE

Szanowni Państwo, Koleżanki i Koledzy,

w życiu każdego z nas są chwile podniosłe i szczególne, takie, które na długo pozostają w naszej pamięci. Chwile, które stanowią granicę pomiędzy tym, co minione i tym, co jeszcze nieodkryte i nieodgadnione. Na pewno do takich wyjątkowych momentów należy rozstanie z pracą zawodową i przejście na emeryturę, zwłaszcza że fakt ten skłania do próby podsumowań, spojrzenia wstecz, bilansu tego, co się udało, a co, być może, nie udało się do końca, przywołania wizerunków wszystkich tych osób, dzięki którym mogłem zrozumieć, czym jest przyjaźń, wspólne pasje i przeżycia, bez których życie nie miałoby tych radosnych barw.

Kiedy 40 lat temu zdecydowałem, że poświęcę swą energię i zaangażowanie sprawom oświaty, nie przypuszczałem, iż wkraczam na drogę ciężkiej pracy budowania nie tylko losów moich byłych uczniów i współpracowników, lecz także kształtu zachodniopomorskiej oświaty.

Dziś, z perspektywy minionego czasu, mogę powiedzieć ze szczerym przekonaniem, że okres ten dostarczył mi wielu powodów do dumy i zadowolenia, do satysfakcji nie tylko z dokonań własnych, ale i tych osób, z którymi los zechciał mnie zetknąć w karierze zawodowej.

Nie jest intencją tych słów potrzeba całościowego, pełnego konkretów, podsumowania. To raczej pretekst do przemyśleń, do przywołania wspomnień pełnych ciepła, faktów i sytuacji dostarczających w równej mierze wzruszeń i radości.

Mam świadomość, która mi zawsze towarzyszyła, że wiele z tego, co udało się w moim życiu zawodowym zrealizować, nie byłoby możliwe bez życzliwego wsparcia przyjaciół, ludzi wielkich serc i umysłów, których rady, sugestie nierzadko pozwalały mi widzieć sprawy i problemy w innym świetle, a ich rozwiązanie czyniły łatwiejszym.

Pragnę wszystkim, z którymi miałem okazję, radość i szczęście współpracować, złożyć w tym miejscu wyrazy najszczerzych podziękowań. I choć podziękowaniom tym nie może towarzyszyć serdeczny uścisk dłoni, to na pewno są one pełne uznania i szacunku.

Niewiele w naszym życiu jest dziełem przypadku albo szczęśliwego splotu zdarzeń i okoliczności. Wiele więcej zawdzięczamy ludziom, ich mądrości i doświadczeniu. Wiem, że moje 40-letnie życie zawodowe z takimi właśnie osobami się wiązało i pamięć o nich zawsze będzie we mnie obecna.

Życzę wszystkim czytającym te słowa, by niezmiennie otaczała ich życzliwość i sympatia podopiecznych i współpracowników, by życie stwarzało im liczne okazje do spotkań ludzi mądrych i przyjaznych, a wreszcie nieuchronny kres życia zawodowego niósł dumę z własnych dokonań.

Ja zaś mam wielką nadzieję, że kolejne dni, miesiące i lata pozwolą mi nieraz jeszcze zetknąć się z wieloma z Was i wraz z Wami dzielić radość z osiągnięć oświaty zachodniopomorskiej.

Czesław Plewka

Dyrektor Centrum Doradztwa i Doskonalenia Nauczycieli w Szczecinie

Szczecin, dnia 16 kwietnia 2007 r.

Wydawca: Centrum Doradztwa i Doskonalenia Nauczycieli w Szczecinie, Kuratorium Oświaty w Szczecinie.
Redakcja: 70-501 Szczecin, ul. Jarowita 2, tel. 433-68-59, e-mail: refleksje@cdidn.edu.pl • informacja@kuratorium.szczecin.pl; www.cdidn.edu.pl.
Redaktor naczelny: Katarzyna Krysztofiak. *Z-ca redaktora naczelnego:* Karolina Pietruczuk. *Sekretarz redakcji:* Katarzyna Kryszczuk-Mańkowska.
Współpraca: Izabela Zajączkowska. *Opracowanie językowe i korekta:* Anna Malinowska. *Skład komputerowy:* Jolanta Lisowska.
Opracowanie graficzne, techniczne, łamanie: Radosław Józwiak. *Druk:* Oficyna Wydawnicza CDiDN.

Redakcja zastrzega sobie prawo redagowania i skracania tekstów oraz zmiany ich tytułów. Nie zwraca tekstów niezamówionych.

Centrum Doradztwa i Doskonalenia Nauczycieli w Szczecinie
posiada Akredytację Zachodniopomorskiego Kuratora Oświaty
oraz Certyfikat Systemu Jakości PN-EN ISO 9001:2001

CDiDN
SZCZECIN

Kuratorium
Oświaty
w Szczecinie

Spis treści

AKTUALNOŚCI 4

WYWIAD

- Zagrożenia zdiagnozowane. Z Januszem Modrzejewskim, koordynatorem Wojewódzkiego Zespołu ds. Przeciwdziałania Przemocy w Szkołach i Placówkach, rozmawia Katarzyna Krysztofiak 5

EDUKACJA W REGIONIE

- Izabela Zajczkowska
Profilaktyka – podstawowe pojęcia 8
- Mirosław Krężel
Badać zapotrzebowanie na profilaktykę w szkole 10
- Joanna Szymańska
Standardy szkolnych programów profilaktycznych 12
- Izabela Zajczkowska
Profilaktyka według Ś 15
- Szkolny program profilaktyki
Zespołu Szkół Sportowych w Rewalu 17
- Agnieszka Bekas
Uczenia się nigdy dość 23

FORUM OŚWIATY SAMORZĄDOWEJ

- Katarzyna Gazdecka
NIE! dla agresji 26
- Zadania gminy, powiatu, województwa ... 27

REFLEKSJE OŚWIATOWE

- Aneta Serwatowska
Rodzina a zaburzenia w zachowaniu dzieci 28
- Mirosława Piaskowska-Majzel
Akceptacją i zaufaniem uczyć samodzielności 30
- Udoskonalać procesy myślowe dziecka 34
- Małgorzata Błaszkiwicz, Lena Tomaszewska
Emocje przedszkolaka 35
- Beata Bitel, Lucyna Rode-Markiewicz
Bezpiecznie w szkole – bez agresji i zagrożeń 37
- Agata Markowicz-Szarejko
Wychowanie płynące z głębi serca 38
- Anna Oleszak
Mania oglądania 40
- Andrzej Wieczorek
Można inaczej i ciekawiej 41
- Krystyna Kondarewicz
Urszula Przybylak, Agnieszka Rybarska, Jerzy Rogalski
Zajęcia alternatywne 42

PRAWO OŚWIATOWE 43

WARTO PRZECZYTAĆ 45

PROPOZYCJE CDiDN 48

ROZMAITOŚCI 49

OŚWIATOWE PREZENTACJE

- Śladami Patrona
Zespół Szkół Ogólnokształcących nr 8 w Szczecinie

Wstępna ocena szkół i placówek pod względem bezpieczeństwa dzieci i młodzieży została dokonana w oparciu o przegląd wszystkich szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych oraz placówek specjalnych w naszym województwie. Trzeba jednoznacznie powiedzieć, że w każdej ze szkół poczucie bezpieczeństwa jest zaburzone. Jest to zjawisko o zróżnicowanym nasileniu i dotyczy różnych rodzajów zagrożeń.

Zagrożenia zdiagnozowane (str. 5)

Działania profilaktyczne przede wszystkim nie mogą powodować szkód. Od autorów i realizatorów programów wymaga się nie tylko posiadania specjalistycznej wiedzy, ale też przestrzegania norm etycznych i zasad zawodowych, co zapewnia uczestnikom bezpieczeństwo. Uczestnicy nie mogą być zmuszani do udziału w zajęciach ani do aktywności, manipulowani, ranieni przez obnażanie ich intymnych problemów na forum publicznym czy atakowanie systemu wartości. Należy zapewnić wszystkim dyskrecję, szanować ich godność i indywidualność. Bardzo ważnym wymaganiem jest uwzględnianie wieku, poziomu rozwoju i stopnia wrażliwości młodych adresatów programu. Nieznajomość psychologicznego portretu, siedmio- czy dwunastolatków, połączona z nieznajomością metodyki pracy z określoną grupą wiekową, może spowodować, że słuszne w zamierzeniu działanie przyniesie poważne straty.

Standardy szkolnych programów profilaktycznych (str. 12)

Rodzina jest pierwszym i najbardziej naturalnym środowiskiem wychowawczym, z którym dziecko styka się w swym życiu. Tu nawiązuje pierwsze kontakty z innymi ludźmi i zdobywa pierwsze doświadczenia społeczne, które stają się podwaliną i zaczątkiem rozwoju społecznego małego człowieka, rzutując nieraz w decydujący sposób na całe jego życie. W rodzinie tworzone są warunki do zaspokajania potrzeb miłości, afiliacji, bezpieczeństwa, afirmacji i wielowymiarowego kontaktu, życiowego sukcesu, potrzeby rozwoju i twórczości, odnalezienia sensu życia. Dotyczy to wszystkich członków rodziny (W. Majkowski, 1999).

Rodzina a zaburzenia w zachowaniu dzieci (str. 28)

Istotnym elementem naszego programu profilaktyki są działania związane z przeciwdziałaniem agresji. Rozpoczynają się one analizą ankiety obrazującej problemy klasowe i szkolne w zakresie rozmiarów i rodzajów zachowań agresywnych w szkole. W trakcie zajęć uczniowie nazywają swoje uczucia, uczą się w bezpieczny sposób wyrażać złość, odgrywają scenki, w których rozwiązują konflikty. Uczą się także, gdzie szukać pomocy, opracowują regulaminy klasowe dotyczące wsparcia słabszych i izolowanych przez grupę.

Bezpiecznie w szkole – bez agresji i zagrożeń (str. 37)

JEDNA UNIA DWIE OLIMPIADY

Na przełomie lutego i marca zostały rozstrzygnięte dwie Olimpiady Wiedzy o Unii Europejskiej: XI edycja Olimpiady Wiedzy o Unii Europejskiej, organizowana przez Centrum Europejskie Uniwersytetu Szczecińskiego i Stowarzyszenie Akademickie EUROPEICA, oraz V edycja Olimpiady Wiedzy o Unii Europejskiej, której organizatorem jest Akademia Humanistyczna im. Aleksandra Gieysztorą w Pułtuskach.

W zawodach centralnych XI edycji Olimpiady Wiedzy o Unii Europejskiej pierwsze miejsce zajął Kamil Klupa, uczeń XIII Liceum Ogólnokształcącego w Szczecinie. Zwycięzca otrzymał Puchar Prezydenta RP i przenośny komputer. Celem Olimpiady jest promocja wiedzy o Unii Europejskiej i integracji europejskiej wśród młodzieży szkół średnich z całej Polski. Tematem tegorocznej edycji była współpraca transgraniczna w Unii Europejskiej (zagadnienia obejmujące m.in. podstawy prawne, cele oraz instrumenty kooperacji ponad granicami), akcentowana podczas wszystkich etapów zawodów.

Wśród najlepszych uczestników zawodów centralnych XI edycji Olimpiady Wiedzy o Unii Europejskiej oprócz Kamila Klupy znaleźli się:

- Michał Ćmil z II Liceum Ogólnokształcącego w Nowogardzie – 14 m.
- Jonatan Hasiewicz z XIII Liceum Ogólnokształcącego w Szczecinie – 16 m.
- Jakub Raddatz z I Liceum Ogólnokształcącego im. Księżnej Elżbiety w Szczecinku – 29 m.
- Andrzej Cyboron z II Liceum Ogólnokształcącego w Nowogardzie – 34 m.
- Agnieszka Obrycka z Liceum Ogólnokształcącego w Zespole Szkół Ogólnokształcących im. S. Dubois w Koszalinie – 43 m.
- Filip Łukaszewicz z XIII Liceum Ogólnokształcącego w Szczecinie – 46 m.
- Justyna Siedziako z XIII Liceum Ogólnokształcącego w Szczecinie – 55 m.
- Mateusz Komorowski z Liceum Ogólnokształcącego w Zespole Szkół Ogólnokształcących nr 2 w Koszalinie – 67 m.

Celem V edycji Olimpiady Wiedzy o Unii Europejskiej, zorganizowanej w tym roku pod hasłem „Polska i Polonia w Unii Europejskiej”, jest rozbudzenie zainteresowań uczniów problematyką integracji

kontynentu, a także życiem społecznym, politycznym oraz gospodarczym kraju i świata. Program Olimpiady został tak skonstruowany, by mógł uczyć politycznego myślenia, tj. świadomej niepotocznej refleksji nad polityką i życiem politycznym. Olimpiada służy rozwojowi motywacji i zdolności do indywidualnej oraz zbiorowej aktywności społecznej, a także poczucia współodpowiedzialności za społeczeństwo i państwo. Uczestnicy musieli wykazać się wiedzą wykraczającą poza program nauczania, a także zdolnością do indywidualnego dokonywania analiz na podstawie posiadanych wiadomości, co stanowi jedną z dróg efektywnego promowania idei budowy wspólnego domu europejskiego. W zawodach szkolnych V edycji Olimpiady wzięło udział około 10 tys. uczniów z całej Polski, do finału zaś zakwalifikowało się 101 zawodników.

Wśród najlepszych uczestników zawodów centralnych znaleźli się:

- Bernard Maciulewicz z XIII Liceum Ogólnokształcącego w Szczecinie – 2 m.
- Agnieszka Obrycka z Liceum Ogólnokształcącego w Zespole Szkół Ogólnokształcących im. S. Dubois w Koszalinie – 3 m.
- Kamil Klupa z XIII Liceum Ogólnokształcącego w Szczecinie – 6 m.
- Michał Ćmil z II Liceum Ogólnokształcącego w Nowogardzie – 14 m.
- Piotr Żywiec z I Liceum Ogólnokształcącego im. S. Dubois w Koszalinie – 18 m.
- Kamil Kaszak z Zespołu Szkół nr 1 w Choszcznie – 21 m.
- Jakub Misiak z XIII Liceum Ogólnokształcącego w Szczecinie – 28 m.
- Krystian Kotys z I Liceum Ogólnokształcącego im. S. Dubois w Koszalinie – 30 m.
- Andrzej Cyboron z II Liceum Ogólnokształcącego w Nowogardzie – 57 m.

Laureaci i finaliści obu Olimpiad Wiedzy o Unii Europejskiej mogą być zwolnieni w części lub całości z egzaminów wstępnych do szkół wyższych na mocy uchwał senatów poszczególnych uczelni, podjętych zgodnie z przepisami ustawy z dnia 12 września 1990 r. o szkolnictwie wyższym (Dz. U. nr 65, poz. 385). Przysługuje im również prawo do zwolnienia z egzaminu maturalnego z danego przedmiotu, także wówczas, gdy przedmiot ten nie był objęty programem nauczania danej szkoły (§ 56 ust. 2 Rozporządzenia MENiS z dnia 7 września 2004 r.).

PODSUMOWANIE KONKURSÓW

17 i 18 kwietnia odbyło się uroczyste podsumowanie konkursów przedmiotowych dla uczniów szkół podstawowych i gimnazjalnych za rok szkolny 2006/2007. Tegoroczna edycja obejmowała dwa konkursy dla uczniów szkół podstawowych oraz osiem dla uczniów szkół gimnazjalnych. Ponadto uczniowie obu typów szkół brali udział w Etapie Regionalnym Ogólnopolskiego Konkursu Historycznego „Losy żołnierza i dzieje oręża polskiego w latach 1768–1864. Od Konfederacji Barskiej do Powstania Styczniowego”. Do etapu wojewódzkiego zakwalifikowało się 813 finalistów. Laureatami zostało 240 uczniów, w tym 164 gimnazjalistów i 76 uczniów szkół podstawowych. Po raz kolejny największą liczbą laureatów, bo aż 31, może się pochwalić Gimnazjum nr 16 w Szczecinie. Po dziesięciu laureatów mają: Gimnazjum nr 6 w Koszalinie i Publiczne Gimnazjum w Świdwinie. Szkoły Podstawowe nr 4 w Wałczu i w Kołobrzegu mogą się szczycić pięcioma laureatami. Laureatem największej liczby konkursów, aż pięciu, został Michał Mrotek, uczeń Katolickiego Gimnazjum w Szczecinie.

TURNIEJ FIZYCZNY

14 kwietnia 2007 r. odbył się XLIX Międzyszkolny Turniej Fizyczny dla uczniów szkół ponadgimnazjalnych z woj. zachodniopomorskiego, którego organizatorem był Instytut Fizyki US. O kolejności miejsc decydowała suma punktów zdobyta w dwóch etapach. W klasyfikacji zespołowej zwyciężyło XIII LO w Szczecinie, a w indywidualnej największą liczbę punktów zdobyli: Bartosz Andretto (ZSP nr 1 w Gryfinie), Joanna Bogdanowicz, Marcin Maciejewicz, Krzysztof Wójcik, Maciej Mielczarek (XIII LO w Szczecinie), Tomasz Choczewski, Konrad Wenz (II LO w Szczecinie), Tomasz Szumski (I LO w Koszalinie), Maciej Misiura (ZSO w Kołobrzegu), Joanna Karczun (V LO w Szczecinie). Laureaci Turnieju oprócz nagród rzeczowych i dyplomów otrzymali uprawnienia do przyjęcia na dowolny kierunek studiów na Wydziale Matematyczno-Fizycznym US bez postępowania kwalifikacyjnego.

Agata Markowicz-Szarejko
Karolina Pietroczyk-Rapkiewicz
KO w Szczecinie

Zakończyły się wizyty tak zwanych trójek w szkołach. Co wynika z pierwszych analiz przeprowadzonych przez nie ankiet?

Wstępna ocena szkół i placówek pod względem bezpieczeństwa dzieci i młodzieży została dokonana w oparciu o przegląd wszystkich szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych oraz placówek specjalnych w naszym województwie. Trzeba jednoznacznie powiedzieć, że w każdej ze szkół poczucie bezpieczeństwa jest zaburzone. Jest to zjawisko o zróżnicowanym nasileniu i dotyczy różnych rodzajów zagrożeń. Badanie przeprowadzono w 471 szkołach i placówkach. Są zjawiska, które występują w każdej szkole. Najczęściej odnotowano agresję słowną, która ma miejsce zarówno w relacjach uczeń–uczeń, ale i też uczeń–nauczyciel. Następnie pojawia się gnębienie uczniów słabszych i młodszych. Przejawia się ono na przykład zmuszaniem do wykonania czynności uwłaczającej godności. Nie jest to typowa „fala”, która pojawia się raczej sporadycznie. Występuje też nękanie psychiczne, nazywane przez młodzież tyraniem. Kolejne to: palenie papierosów, picie alkoholu i kontakt z narkotykami. Pojawiają się one przede wszystkim poza szkołą. Dość powszechnie występuje też wandalizm. Zjawiska będące czynami karalnymi – rozboje, pobicia, wymuszenia – nie występują w takim natężeniu, aby stanowić istotny element zagrożenia. Tak więc sporadyczne, medialnie nagłaśniane przypadki nie powinny rzutować na całościowy obraz funkcjonowania szkół. Natomiast należy podkreślić – wynika to z naszych analiz – że największy poziom zagrożenia bezpieczeństwa występuje w gimnazjach, i to we wszystkich 18 zagrożeniach, które badaliśmy. Jedynie w tych trzech „dorosłych”, czyli paleniu papierosów, piciu alkoholu i kontakcie z narkotykami, szkoły ponadgimnazjalne osiągnęły poziom dorównujący gimnazjom. Widać to wyraźnie na wykresie (patrz str. 7).

Czy widoczna jest prawidłowość dotycząca zagrożeń wynikająca z umiejscowienia szkoły? Czy na przykład zagrożenia w dużych miastach są inne niż w środowiskach wiejskich?

Nie byliśmy jeszcze w stanie zająć się opracowaniem ankiet pod tym kątem, ale zamierzamy przeanalizować i taki aspekt. We wstępnej ocenie wizytatorów stwierdzono, że mniejsze środowiska były bardziej otwarte na wizyty „trójek”. Jeśli chodzi o Szczecin, mieliśmy wątpliwości.

Zagrożenia zdiagnozowane

z Januszem Modrzejewskim, koordynatorem Wojewódzkiego Zespołu ds. Przeciwdziałania Przemocy w Szkołach i Placówkach, rozmawia Katarzyna Krysztofiak

Wizyty w szkołach nie miały na celu szukania winnych i karania kogokolwiek. Jedynym zamierzeniem było stworzenie materiału pozwalającego ocenić skalę zagrożeń.

Gdy rozpoczęto badanie placówek, pojawiły się głosy o likwidacji niektórych z nich i być może spotkania nie były tak szczerze, jakbyśmy sobie życzyli. Mogło być i tak, że informacje przekazywane przez rodziców, nauczycieli czy uczniów nie zawsze odpowiadały faktycznemu stanowi. Wykonamy jeszcze analizę danych, które posiadają policja, prokuratura i sądy. Wówczas ponownie przebadamy szkoły, wobec których pojawiają się wątpliwości, i w trochę innej formie porozmawiamy o zagrożeniach.

Wizyty w szkołach nie miały na celu szukania winnych i karania kogokolwiek. Jedynym zamierzeniem było stworzenie materiału pozwalającego ocenić skalę zagrożeń. Można dzisiaj jasno powiedzieć, że naszeankiety potwierdziły społeczne odczucia. Dodatkowo wyniki analiz są w znacznej części zgodne z badaniami przeprowadzonymi przez dra Huberta Kupca z Uniwersytetu Szczecińskiego. Jednoznacznie trzeba powiedzieć: nie można twierdzić, że przemoc w szkołach nie występuje. Byłoby to nieuczciwe, kłamliwe i szkodliwe.

Mając materiał z badań, możemy się zwrócić do dyrektorów szkół i placówek, aby podjęli w ramach swoich kompetencji odpowiednie działania. Odbyły się już szkolenia przeprowadzone przez prokuratorów. Skorzystało z nich prawie 800 dyrektorów z całego województwa. Zostali też przeszkoleni pedagodzy szkolni i teraz szkoły mogą organizować warsztaty z pozostałymi nauczycielami i rodzicami, aby wiedzieli, jak postępować, jeśli są świadkami czynów karalnych lub docierają do nich informacje o zachowaniach, które nimi są.

Czy dyrektorzy szkół i placówek zostali zobligowani, aby organizować dalej spotkania ze swoimi radami pedagogicznymi i rodzicami?

Bezpośrednio nie zostali zobowiązani, natomiast ze strony prokuratury i policji jest gotowość do włączania się w takie spotkania, jeśli tylko pojawi się inicjatywa ze strony dyrektorów szkół. Uchwała, którą realizujemy, jest skierowana do administracji rządowej, dyrektorzy zaś podlegają strukturze samorządowym. Jednak, jeśli tylko pojawi się potrzeba, na pewno będziemy ich wspierali. Pamiętając o swoich zadaniach, uczestniczyliśmy także w konwencie starostw, podczas którego przedstawiliśmy zagrożenia wynikające z ankiet. Każdy starosta otrzymał wykaz swoich szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych wraz z analizą tego, co w nich zaobserwowaliśmy, i może wyciągnąć wnioski oraz podjąć działania w ramach swoich kompetencji. Jedynie koordynacja działania służb policyjnych, prokuratury i szkół na poziomie powiatu umożliwi zintensyfikowanie działań zapobiegających.

Każda szkoła powinna mieć i realizować program profilaktyczny. Jak to wygląda w praktyce? Kiedy wyniki badań przeprowadzonych w oparciu o pracę „trójek” przełożą się na skuteczne działania?

Wystąpienie kuratora do dyrektorów o opracowanie takich programów to m.in. przypomnienie, że każda placówka była zobligowana do opracowania programów wychowawczych i profilaktycznych. Szkoły muszą zrozumieć, że działają w ten sposób z korzyścią dla siebie. Kuratorium na pewno będzie kontrolować, jak szczegółowo programy są opracowane i realizowane. Informacje będą przekazywane dalej organowi prowadzącemu. Warto zwrócić uwagę, że w wielu działaniach, które szkoły chciałyby realizować, same sobie nie poradzą z powodu braku środków finansowych i braku wyspecjalizowanej kadry. Szczególnie ten ostatni problem jest widoczny w małych szkołach. Dlatego koordynacja działań ma się odbywać na poziomie powiatów, ponieważ tam właśnie są struktury, które można wykorzystać, i ludzie, którzy mogą się zaangażować. Widać więc, jak ważna jest rola starosty oraz samorządu powiatowego i współpracy z gminami.

Jest wiele instytucji, które dotąd pomagały szkole w przygotowaniu programów profilaktyki. Czy te istniejące programy są źle realizowane? Czy może aktywność, a nie systematyczność działań ma na to wpływ? Skąd taka zła sytuacja w szkołach?

Ma na to wpływ zmiana pokoleniowa. Moim zdaniem po 1989 roku wyrosło pokolenie młodzieży wychowane na hasła „róbta, co chceta”. W tej chwili ich dzieci uczą się już w gimnazjach. Także zanegowanie wszystkich autorytetów właśnie zaczyna przynosić efekty. Żeby przeciwdziałać tym zjawiskom, nie wystarczy tylko przygotować programy, czy nawet skorzystać z rekomendowanych przez specjalistów. One muszą być realizowane, ale tutaj jest potrzebna świadomość samorządów, szkół i rodziców. Konieczne są też środki finansowe. Już w tym roku mają być uruchomione duże fundusze europejskie na zajęcia pozalekcyjne, a także na działania profilaktyczne w środowisku rodzinnym. W tej chwili trwają prace nad stworzeniem procedur. Pieniądze te pozwolą, aby programy, które już funkcjonują – jako dobre przykłady – mogły być wykorzystane w samorządach lokalnych, w konkretnych szkołach.

Kiedy dotrą one do samorządów, do gmin, do powiatów?

Przewidziane dla samorządów środki będą rozdzielane przez kuratorium, które ogłosi konkursy na realizację programów. Na nasze województwo przewidziana jest pula zbliżona do kwot, które były przeznaczane dotąd na programy stypendialne. Mówimy o około 10 milionach złotych rocznie. Do przyjęcia takich funduszy trzeba się przygotować. Już dziś należy o tym informować samorządy. Z chwilą, kiedy ustalone zostaną zasady na poziomie ogólnopolskim, pieniądze będą przesyłane do województw, a my dalej przekazyemy je samorządom.

Czy mówimy o działaniach od września 2007 roku, czyli następnym roku szkolnym?

Należy liczyć, że już od września tego roku jakieś środki będą uruchamiane. Nie jest to zależne od nas. Najpierw zatwierdza to Bruksela, później rząd i dopiero wtedy znajdują się one w województwach.

A potem jeszcze trzeba przeprowadzić konkursy na program i to rozciąga się w czasie.

Dlatego staramy się mówić o tym już teraz. W ubiegłym roku była namiastka takich konkursów, ogłoszonych dla samorządów w związku z zajęciami pozalekcyjnymi. Te z nich, które były zainteresowane, otrzymywały pieniądze. Z żalem trzeba powiedzieć, że nasze województwo nie wykorzystało w ubiegłym roku całej przewidzianej puli pieniędzy, bo po prostu samorządy nie zgłosiły się po nie.

Czy jedną z recept, które proponuje administracja rządowa dla zapobiegania negatywnym zjawiskom w szkole, jest zagospodarowanie czasu młodzieży po lekcjach?

Tak, na to idą pieniądze rządowe.

Czy jest jeszcze jakiś inny pomysł, aby im przeciwdziałać?

W ramach pieniędzy ze strukturalnych funduszy unijnych wspierających środowisko lokalne są też finansowane działania skierowane do rodziców, uświadamiające im zagrożenia, jakim mogą ulegać ich dzieci. Są to głównie działania prowadzone przez samorządy, bezpośrednio przez szkoły lub organizacje pozarządowe. Kładzie się w nich nacisk na nabywanie umiejętności, bo chociaż o wielu rzeczach rodzice wiedzą, jednak nie potrafią sobie z nimi radzić.

Ale na przykład przemoc słowna, jedno z najczęstszych zagrożeń w szkołach, jest obecna wszędzie – na ulicy, w tram-

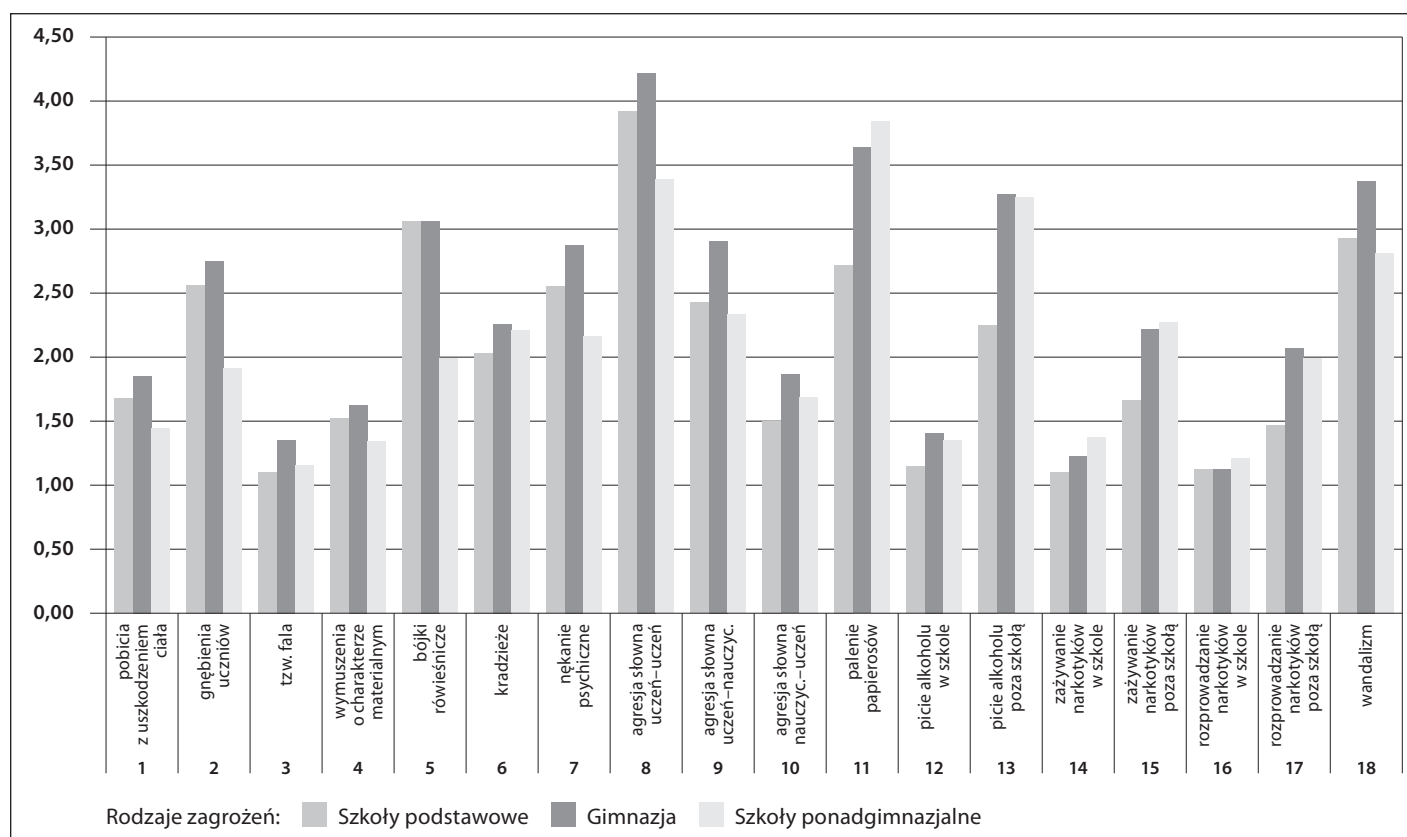
waju, w środowisku kolegów. Czy nie należy jej źródła upatrywać w środowisku rodzinnym?

Niekoniecznie. Wystarczy obejrzeć programy w telewizji publicznej i komercyjnej, posłuchać audycji radiowych, szczególnie tych komercyjnych, aby dostrzec, jakie jest w nich używane słownictwo. Bardzo często wulgarne, zseksualizowane czy z podtekstami erotycznymi. Badania dowiodły, że to powoduje narastanie napięcia i łatwiejsze wyzwalanie się agresji. Także w rodzinie, bo z mediów korzystają wszyscy, i dlatego te wzajemne relacje stają się takie, a nie inne. Nie wystarczy pedagogizować rodziców, ale należy im pomagać nabywać umiejętności radzenia sobie w sytuacjach niepożądanych. Przemoc słowna i przemoc psychiczna, która jest tak dużym problemem, nie dotyczy tylko środowisk patologicznych, a często tych, w których rodzice są wykształceni. Wzorce rodzinne są przenoszone z tych domów na środowisko szkolne. To bardziej wyrafinowane sposoby przemocy, trudne do wyłapania, ujawnienia i jednoznacznego określenia.

Chcemy realizować jeszcze jeden rodzaj działań – także wspólnie z CDiDN. Mają to być szkolenia dla nauczycieli związane z procesem wychowawczym. Do tej pory główny nacisk kładziono na doskonalenie przedmiotowe, natomiast wszystko wskazuje, że więcej uwagi trzeba poświęcić pomocy nauczycielom w pracy wychowawczej. Dotyczy to przede wszystkim sposobów postępowania i reagowania na niepożądane postawy dzieci i młodzieży, radzenia sobie z trudnymi momentami w pracy wychowawcy, pokazywania drogi przeciwdziałania negatywnym zjawiskom. Liczymy na szybkie wdrożenie doskonalenia tych umiejętności. Na ten cel także zostanie przeznaczona pewna pula pieniędzy z budżetu państwa. Jako zespół koordynujący działania „trójek” wystąpiliśmy właśnie do kuratora, aby te priorytety zostały zawarte w konkursie na tak zwane granty.

Czy zostaną podjęte jeszcze inne działania będące efektem ostatnich diagnoz?

Wystąpiliśmy do ministerstwa z propozycjami zmiany przepisów prawa, aby skuteczniej działać wobec sprawców, którzy dopuścili się czynów karalnych, i izolowywać ich od środowiska szkolnego. Zdarza się niejednokrotnie, że nieletni ma już postanowienie umieszczenia w placówce resocjalizacyjnej, a nie ma

Występowanie zagrożeń w skali województwa z podziałem na typy szkół

w niej miejsca. Taki sprawca dalej funkcjonuje w środowisku zamieszkania, czy nawet szkolnym. Nasz postulat dotyczy tego, aby w takiej sytuacji młodzież momentalnie izolować, żeby nie dawać złego przykładu pozostałym. Ustawa jest już przygotowana, propozycje zmian są na różnych etapach. Ważne jest także, aby sąd korzystał z informacji, które uzyskała szkoła o tym, co na przykład dzieje się złego w rodzinie, i korzystał z nich w swojej pracy. Niedopuszczalna jest sytuacja, w której sąd podejmuje działania sprzeczne z informacjami posiadanymi przez szkołę, a zebranymi przez pedagoga, dyrektora czy wychowawcę. Tutaj musi istnieć współdziałanie, i to usankcjonowane przepisami.

Jednak chyba najważniejszym zamierzeniem jest integracja środowisk na poziomie powiatu. Zrobiliśmy pierwszy krok. Dobry kontakt ze środowiskiem szkolnym od dawna ma policja. Mam nadzieję, że także w sądach zmieni się nastawienie i będą one sojusznikiem szkoły w podejmowaniu trudnych, acz wyważonych decyzji. Postanowienia sądowe są często realizowane w środowisku lokalnym, na przykład rodzice zostają zobligowani do posyłania dzieci do świetlic środowiskowych, do korzystania z różnego

rodzaju terapii, do interesowania się postęпами dzieci w szkole przez kontakt z pedagogiem, wychowawcą. Sąd stosuje takie środki i nasze działania mają na celu ukierunkowanie świadomości sędziów na te, które są najskuteczniejsze. W tym zakresie wiele obowiązków powinien przejąć samorząd i prowadzone przez niego ośrodki pomocy społecznej. Sędzia czy pedagog nie mają możliwości i kompetencji dotarcia do środowiska, w którym dzieje się coś złego z dzieckiem.

Czy tutaj nie należałoby wzmocnić działań profilaktycznych będących w gestii samorządu?

Chcemy proponować samorządom nawiązanie współpracy i koordynację działań między pracownikiem socjalnym, pedagogiem szkolnym, sędzią sądu rodzinnego i policjantem dzielnicowym. Nie możemy zapomnieć też o działaniach organizacji pozarządowych, które intensywnie rozwijają się w oparciu o potrzeby lokalne. Po tych naradach powiatowych, o których już wspominałem, przyjdzie czas na samorządy gminne. Na pewno będą to działania kaskadowe, wymagające czasu i spokojnego podejścia. Mamy świadomość, że wychowanie to proces. Dlatego nie można straszyć nikogo odwoływa-

niem czy rozliczaniem. Choć nie rozmawiałem na ten temat z panem kuratorem Maciejem Kopciem, wiem, że mamy bardzo zbliżone poglądy, bo po prostu, jako nauczyciele, wyszliśmy z tego środowiska. Rozumiemy, jak ważne jest, aby dyrektorzy szkół i nauczyciele, którzy są jej oddani, byli dowartościowani. Nie może być tak, że są wtapieni w czyjeś nieodpowiedzialne działania. Mamy też informacje, że sytuacje, które się ujawniły w trakcie wizyt „trójek”, były wcześniej znane, a niektóre dyrekcje nie podjęły żadnych kroków. W stosunku do takich dyrektorów nie można być biernym. Nasze ankiety zostały przekazane szkołom i w tej chwili nikt nie może powiedzieć, że pewne zjawiska nie były znane lub nie występowały w danej placówce. Od policji wiemy o rozmowach prowadzonych z dyrektorami, sygnalizujących problem narkotyków, alkoholu czy przemocy w otoczeniu szkoły. Kiedy nałożymy to na wyniki naszych badań i okaże się, że dyrektor mimo takiej wiedzy nie podjął stosownych działań, to samorząd będzie musiał się zastanowić nad dalszym zatrudnieniem takiej osoby. Bo dla nas ważniejsze jest dobro dzieci, a nie stwarzanie wrażenia, że w szkole wszystko jest w najlepszym porządku. ■

Profilaktyka – podstawowe pojęcia

Izabela Zajązkowska

konsultant ds. profilaktyki i przeciwdziałania patologii, CDiDN w Szczecinie

Psychoprofilaktyka działa na styku kilku dziedzin, ponieważ zachowanie człowieka warunkuje wiele czynników.

Planując działania profilaktyczne, trzeba uwzględnić: dorobek psychologii rozwojowej (...), psychologii społecznej (...), psychologii wychowawczej (...), psychiatrii (...), kryminologii, pedagogiki, epidemiologii.

Współczesna wiedza na temat profilaktyki próbuje się zmierzyć z dwoma mitami związanymi z psychoprofilaktyką. Mit pierwszy to przekonanie, że lepiej zrobić cokolwiek niż nic. Mit drugi mówi, że im wcześniej, tym lepiej zapobiegamy zagrożeniu. Nie należy jednak zapominać, że najpierw trzeba wychowywać i edukować do bezpiecznych zachowań, a nie zapobiegać niepożądanym. Wychowanie bowiem zawsze powinno poprzedzać działania profilaktyczne. Profilaktyka nie może go zastępować. Wychowanie to proces wspierania rozwoju dziecka (młodego człowieka) ukierunkowany na osiągnięcie pełni dojrzałości fizycznej, psychicznej, społecznej, duchowej. Zaś profilaktyka to pomoc w radzeniu sobie z trudnościami zagrażającymi rozwojowi oraz eliminowanie czynników zagrażających zdrowiu i życiu, a także ograniczanie i likwidowanie czynników ryzyka (cech, sytuacji, warunków, które mogą powodować wystąpienie zachowań ryzykownych – problemowych), ponadto inicjowanie i wzmacnianie czynników chroniących (zwiększających odporność na działanie czynników ryzyka i chroniących przed zachowaniami dysfunkcyjnymi).

Współczesne podejście do profilaktyki zakłada, że u podstaw przejawiania przez dzieci i młodzież zachowań problemowych leżą jednakowe lub podobne motywy. Zachowania te służą zaspokojeniu potrzeb psychicznych, realizacji zadań rozwojowych, radzeniu sobie z przeżywanymi trudnościami życiowymi. Zachowanie młodego człowieka zależy od jego in-

dywidualnych cech oraz od czynników występujących w środowisku. Mogą one mieć charakter chroniący (czynniki chroniące) lub zwiększający możliwość podjęcia określonego zachowania (czynniki ryzyka).

Czynniki ryzyka wystąpienia zachowań dysfunkcyjnych przynależą do pięciu obszarów:

- 1) jednostki – czynniki osobowościowe,
- 2) rodziny – brak lub zaburzenia więzi emocjonalnej z rodzicami, nieskuteczna dyscyplina, patologia,
- 3) grupy rówieśniczej – zachowania dysfunkcyjne rówieśników, presja negatywna,
- 4) szkoły – sytuacja szkolna, atmosfera, akceptacja dla zachowań dysfunkcyjnych, depersonalizacja, brak wsparcia,
- 5) szerokiego społeczeństwa: łatwy dostęp do środków odurzających (tytoń, alkohol, narkotyki), brak wsparcia instytucjonalnego w sytuacjach trudnych, wysokie wskaźniki dysfunkcji i patologii, kryzys wartości w życiu społecznym, ubóstwo i bezrobocie, pasywność obywatelska oraz brak więzi międzyludzkich.

Najważniejsze czynniki chroniące to:

- silna więź z rodziną
- zainteresowanie nauką
- regularne praktyki religijne
- poszanowanie norm, zasad, praw, wartości, autorytetów
- przynależność do „pozytywnej grupy”.

Psychoprofilaktyka działa na styku kilku dziedzin, ponieważ zachowanie

człowieka warunkuje wiele czynników. Planując działania profilaktyczne, trzeba uwzględnić: dorobek psychologii rozwojowej (znajomość potrzeb, zadań rozwojowych, prawidłowości rozwojowych), psychologii społecznej (jak ludzie zachowują się w grupie), psychologii wychowawczej (jak uczyć się w grupie – modelowanie zachowań), psychiatrii (zaburzenia i wynikające z nich zachowania – depresja, próby samobójcze), kryminologii, pedagogiki, epidemiologii.

Do zachowań dysfunkcyjnych (problemowych) należy zaliczyć takie działania dziecka czy nastolatka, które są sprzeczne z normami rozwojowymi, określonymi przez psychologię rozwojową; zakłócają prawidłowy proces dojrzewania, a więc wprowadzają dysharmonię i sprawiają, że realizacja celów rozwojowych jest zagrożona; wywołują dezakceptację społeczną, czyli sprawiają, że dorośli przedstawiciele społeczeństwa nie wyrażają zgody na ich przejawianie; wywołują reakcję osób znaczących: intensyfikację działań wychowawczych, podejmowanie interwencji profilaktycznych oraz modyfikowanie wpływów środowiskowych.

Najczęściej występujące zachowania problemowe:

- wycofanie społeczne lub liczne i niestabilne kontakty społeczne
- silne poczucie izolacji i osamotnienia
- poczucie odrzucenia przez innych lub brak poszanowania cudzej odmierności
- stosowanie różnorodnych form przemocy lub bycie ofiarą przemocy (fizycznej, psychicznej, seksualnej, zaniedbania)
- brak zainteresowania nauką i niskie osiągnięcia szkolne, wagary
- niekontrolowane wybuchy gniewu
- problemy dyscyplinarne
- używanie alkoholu i innych środków odurzających
- przynależność do subkultur i alternatywnych grup religijnych
- przedwczesna aktywność seksualna i jej skutki.

Zachowania problemowe często występują łącznie lub pociągają za sobą inne, na przykład odurzanie się alkoholem, narkotykami; występują często z agresją, przestępczością, wczesną aktywnością seksualną. Badania nad **współwystępowaniem zachowań problemowych** wskazują, że inicjowanie jednego zachowania problemowego znacznie zwiększa ryzyko próbowania, doświadczania innych zachowań

ryzykownych. Zachowania te **mogą się również zastępować**. Gdy realizacja któregoś jest utrudniona, młody człowiek może próbować innego spośród wcześniej wymienionych.

Z tych spostrzeżeń wynika kilka wskazań dla tych, którzy chcą planować działania profilaktyczne:

- Wczesne działania profilaktyczne skierowane na różne zachowania ryzykowne powinny być prowadzone według tych samych reguł.
- Celem interwencji profilaktycznej powinno być równoczesne oddziaływanie na czynniki ryzyka i czynniki chroniące.
- Działania profilaktyczne powinny być skierowane do każdego obszaru, w którym mogą się pojawić czynniki ryzyka (jednostka, rodzina, grupa rówieśnicza, szkoła, otoczenie społeczne).

W populacji dorastających można wyróżnić **grupę niskiego ryzyka** (ci, którzy nie podejmują zachowań ryzykownych), **umiarkowanego ryzyka** (pojedyncze zachowania problemowe), **grupę podwyższonego ryzyka** (liczne zachowania ryzykowne), **wysokiego ryzyka** (dwa, trzy zachowania problemowe).

Poziomy profilaktyki wynikają ze stopnia zachowań ryzykownych. **Profilaktyka pierwszorzędowa** to działania mające na celu budowanie i rozwijanie różnorodnych umiejętności radzenia sobie z wymogami życia. Ważne jest również dostarczanie rzetelnych informacji dostosowanych do specyfiki odbiorców. Profilaktyka pierwszorzędowa wspiera proces wychowawczy, rozbudowując go o wiedzę i umiejętności zwiększające odporność na zagrożenia. Ma dwa cele: promowanie zdrowego stylu życia i opóźnienie inicjacji. Realizatorami tak zwanej profilaktyki pierwszorzędowej są rodzice, wychowawcy, nauczyciele, policjanci. Myślą przewodnią profilaktyki pierwszorzędowej może być hasło: *poczekaj do dorosłości*. **Profilaktyka drugorzędowa** (lub wczesna identyfikacja) ma na celu ujawnianie osób przejawiających pierwsze objawy zaburzeń oraz pomaganie im w zrozumieniu istoty problemów i wycofaniu się z dysfunkcji. Jest to uzupełnienie procesu wychowawczego o wczesną interwencję – poradnictwo, socjoterapię. Myślą przewodnią profilaktyki drugorzędowej może być sformułowanie: *zawróć póki czas*. Realizatorami profilaktyki drugorzędowej mogą być nauczyciele, jeżeli

mają stosowne przygotowanie. Powinni być jednak wspierani przez psychologów, pedagogów szkolnych, terapeutów.

Profilaktyka trzeciorzędowa adresowana jest do grupy wysokiego ryzyka. Rozumiana jest jako interwencja po zakończeniu pomocy terapeutyczno-rehabilitacyjnej. Ma na celu przeciwdziałanie nawrotowi zaburzenia, a z drugiej strony umożliwienie powrotu do społeczeństwa i satysfakcjonującego w nim funkcjonowania. Szkoła nie jest jeszcze przygotowana do działań rehabilitacyjnych, chociaż wracają do niej dzieci po leczeniu uzależnień. Realizatorami powinni być specjaliści: psycholodzy, terapeuci, lekarze, rehabilitanci, psychiatry, ponieważ jest to leczenie, rehabilitacja, resocjalizacja (Gaś, 1997).

Profilaktyka może być realizowana za pomocą różnych strategii:

- działania (strategie) informacyjne – ich celem jest dostarczenie rzetelnych, adekwatnych, aktualnych informacji o zagrożeniach i możliwościach zabezpieczenia się przed nimi. Aby strategia była skuteczna, trzeba spełnić określone warunki – informacje muszą być dostosowane do możliwości odbiorcy, muszą być prawdziwe i rzetelne, podawane rzeczowo, aby nie rozbudzać ciekawości lub niedowierzania i nie powinny być zbyt szczegółowe, aby nie stać się instrukcją dla zachowania problemowego;
- strategie edukacyjne – opierają się na założeniach, że jeżeli ludzie mają deficyty w porozumiewaniu się, podejmowaniu decyzji, rozwiązywaniu problemów, radzeniu sobie ze stresem, nie mogą sprawnie funkcjonować społecznie i zaspokajać w sposób akceptowany swoich potrzeb. Robią to w sposób dysfunkcyjny, używając środków odurzających, stosując przemoc itp. Programy edukacyjne mają pomóc jednostkom w **rozwijaniu umiejętności społecznych i życiowych**, zabezpieczając je tym samym przed zachowaniami dysfunkcyjnymi. Uważana jest za jedną ze skuteczniejszych strategii;
- strategie alternatyw – opierają się na założeniu, że zapobiegając dysfunkcyjności można na drodze wzmocnienia pozytywnej świadomości siebie, wywoływania zadowolenia i uzyskiwania pozytywnych wzmocnień oraz poczucia przynależności bez konieczności sięgania po zachowania problemowe;

- strategie interwencyjne – zmierzają do pomagania osobom dysfunkcyjnym w identyfikowaniu swoich problemów i poszukiwaniu możliwości ich rozwiązywania, wspieraniu w sytuacjach kryzysowych. Podstawowymi technikami interwencji są: poradnictwo indywidualne (w tym nauczycielskie), rodzinne, telefon zaufania, rówieśniczy doradcy, opiekunowie młodszych kolegów, liderzy grup rówieśniczych, rówieśniczy edukatorzy. Programy wczesnej interwencji wymagają indywidualizacji oddziaływań, a od osób pomagających wiarygodności i zaufania;
- strategie zmniejszania szkód – nakierowane są na identyfikację i zmienianie tych czynników środowiska społecznego i fizycznego, które sprzyjają zachowaniom dysfunkcyjnym (eliminowanie czynników ryzyka, wprowadzanie czynników chroniących). Mogą obejmować modyfikację środowiska, w którym przejawia się takie zachowanie, miejsca, w którym przebywają osoby dysfunkcyjne, ochranianie społeczeństwa przed zachowaniami osób dysfunkcyjnych;
- strategie zmian przepisów społecznych – ukierunkowane są na całą społeczność lokalną. Są to na ogół zmiany przepisów prawnych, zmiany rozporządzeń lokalnych i instytucjonalnych – ograniczanie dostępności, ograniczanie dystrybucji środków psychoaktywnych.

Aby działania profilaktyczne prowadzone w szkole były skuteczne:

- muszą być poprzedzone diagnozą, której celem jest identyfikacja problemów, określenie ich przyczyn, po to, by móc zaprojektować działania zapobiegawcze;
- obejmować całe środowisko szkolne (uczniowie, nauczyciele, rodzice, administracja);
- zadania mają wynikać z diagnozy (zjawisk niepokojących, problemowych) potrzeb;
- powinien być ustalony sposób realizacji – harmonogram (kto i za co jest odpowiedzialny);
- musi być zaplanowana ocena skuteczności podejmowanych działań.

Bibliografia

- Z.B. Gaś, *Szkolny program profilaktyki: istota, konstruowanie, ewaluacja*, Lublin 2004
 J. Szymańska, *Programy profilaktyczne. Podstawy profesjonalnej profilaktyki*, CMPPP, Warszawa 2002

Badać zapotrzebowanie na profilaktykę w szkole

Mirosław Krężel

konsultant ds. wspierania wewnątrzszkolnych systemów zarządzania jakością,
CDiDN w Szczecinie

Konstruując program profilaktyki czy też program profilaktyczny, należy w sposób możliwie precyzyjny określić (zbadać), jakie cele i zadania profilaktyczne należy sformułować odnośnie do konkretnej grupy odbiorców programu, na jakim poziomie i przy wykorzystaniu jakich strategii profilaktycznych powinien on być realizowany.

Wiele szkół i placówek oświatowych podjęło – lub w najbliższym czasie podejmie – prace nad opracowaniem nowych programów profilaktyki, rozumianych jako instytucjonalny (szkolny, placówkowy) system działań uzupełniających realizowane w szkołach i placówkach wychowanie, ukierunkowanych na:

- wspomaganie uczniów (wychowanków) w radzeniu sobie z trudnościami zagrażającymi ich rozwojowi;
- ograniczanie i likwidowanie czynników ryzyka: jednostkowych, rodzinnych, szkolnych, rówieśniczych, związanych z oddziaływaniem zarówno środowiska lokalnego, jak i czynników makrospołecznych, zaburzających prawidłowy rozwój uczniów (wychowanków);
- inicjowanie i wzmacnianie czynników chroniących, występujących we wspomnianych wyżej środowiskach, które sprzyjają prawidłowemu rozwojowi uczniów (wychowanków) i ich zdrowemu życiu.¹

Co roku podejmowane są również w szkołach i placówkach oświatowych prace związane z modyfikacją lub opracowywaniem nowych programów profilaktycznych, przez które rozumie się uporządkowany zbiór zadań, treści i działań profilaktycznych zmierzających do osiągnięcia zakładanych celów, którymi są zmiany w funkcjonowaniu określonych jednostek i grup społecznych.²

Tego rodzaju potrzeby konstruowania programów profilaktyki i programów profilaktycznych wiążą się każdorazowo z koniecznością udzielenia sobie (autorzy programu), jak i jego realizatorom (z re-

guły nauczyciele), a także odbiorcom (uczniowie, rodzice, przedstawiciele różnego rodzaju środowisk i instytucji) odpowiedzi na pytanie: jakie działania profilaktyczne należy zaplanować do realizacji w szkole (placówce) na najbliższy okres (np. nadchodzący rok szkolny)?

Pytanie to nabiera szczególnej aktualności w kontekście opracowywania obecnie przez dyrektorów szkół i placówek nowych planów nadzoru, zgodnych z rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z 15 grudnia 2006 roku w sprawie szczegółowych zasad sprawowania nadzoru pedagogicznego (...). W planach tych należałoby odnieść się do mijającego roku szkolnego i określić tzw. słabe strony funkcjonowania szkoły (placówki). Nieodzwonnie w tym względzie będzie dokonanie ewaluacji (końcowej lub etapowej) realizacji szkolnego (placówkowego) programu wychowawczego i programu profilaktyki. A zatem pierwszym źródłem informacji, niezbędnym do zaplanowania działań profilaktycznych w szkole (placówce), będą wnioski wynikające z realizacji przez dyrektora planu nadzoru w roku szkolnym 2006/2007.

Warto zatem z jednej strony przypomnieć sobie, jakie cele sformułowano w programie wychowawczym szkoły (placówki) i jak wyglądała ich realizacja, z drugiej zaś – jakie cele działań profilaktycznych zamierzano osiągnąć i jaka była w tym względzie efektywność podejmowanych działań.

Dokonanie tego rodzaju podsumowania, które jest jednym z elementów tzw. diagnozy wstępnej, to pierwszy krok do

opracowania nowego programu wychowawczego szkoły (placówki). Podjęte w tym zakresie działania będą stanowić równocześnie podstawę do konstruowania programu profilaktyki. Program profilaktyki musi bowiem stanowić uzupełnienie podejmowanych w szkole (placówce) działań wychowawczych.

A zatem poza sprawdzeniem, czy wszystkie ważne obszary funkcjonowania uczniów (wychowanków) zostały ujęte w programie wychowawczym szkoły (placówki), powinniśmy także rozpoznać zagrożenia dla realizacji zaplanowanych działań wychowawczych.

Z kolei ewaluacja wdrażanego w poprzednim roku szkolnym programu profilaktyki to szukanie odpowiedzi na następujące pytania: czy poprawnie sformułowano w nim cele i zadania profilaktyczne? czy odpowiednia była jego struktura i przewidziane do realizacji treści? czy we właściwy sposób dobrano kadrę realizującą działania profilaktyczne? i w końcu – czy we właściwy sposób przeprowadzono ewaluację programu profilaktyki?

Dokonywanie tego rodzaju refleksji to początek prac nad określeniem tego, co jest nazywane „zapotrzebowaniem szkoły (placówki) na profilaktykę”. Do najważniejszych w tym względzie działań należałoby zaliczyć wspomniane wcześniej rozpoznawanie zagrożeń rozwoju uczniów (wychowanków). W konstruowaniu programów profilaktyki (lub programów profilaktycznych) etap ten nazywa się identyfikacją trudności i dotyczy zarówno zachowań ryzykownych przejawianych przez uczniów (wychowanków), jak i szeregu czynników ryzyka tkwiących w otoczeniu psychicznym i społecznym uczniów (wychowanków). Z. Gaś nazywa tego rodzaju działania fazą wstępną identyfikacji trudności, której celem jest *wyzolowanie, nazwanie i ukazanie w szerszym kontekście teoretycznym* objawów zachowań dysfunkcyjnych (problemowych) uczniów (wychowanków).³

Postulowanych działań nie należy mylić z prowadzonymi czasem w szkole lub placówce badaniami ankietowymi typu: „czy palisz papierosy?”, „czy pijesz alkohol?”, „czy stosujesz przemoc?” i formułowanymi na ich podstawie wnioskami o istnieniu – bądź nie – problemu w szkole (placówce), które należałoby rozwiązać poprzez podjęcie działań profilaktycznych. Tego rodzaju badania w niewielkim tylko stopniu służą rzeczywistemu rozpoznaniu, nie wspominając już o identyfika-

cji, występujących w szkole (placówce) trudności, ograniczają się bowiem do zebrania opinii (lub deklaracji) respondentów na temat różnego rodzaju zjawisk. Przy czym badania takie charakteryzują się z reguły dość ograniczonym poziomem rzetelności i wiarygodności. Chodziłoby raczej o wykonanie pełnej, rozwiniętej diagnozy zjawiska,⁴ w ramach której zebrano by informacje dotyczące: po pierwsze – istoty badanego problemu, po drugie – jego uwarunkowań (przyczyn), zarówno tych tkwiących w samej jednostce, jej systemie wartości, postawach, aspiracjach, ale też uwarunkowaniach biologicznych – typ układu nerwowego i zaburzenia w jego funkcjonowaniu, czynniki genetyczne itp. Po trzecie – fazy rozwoju badanego zjawiska – a zatem tego, czy występuje ono rzadko czy często, okazjonalnie, sporadycznie czy systematycznie. Po czwarte – znaczenia rozpoznanego zjawiska dla całości funkcjonowania jednostki i po piąte – tendencji rozwojowych zjawiska, a więc tego, czy istnieje prawdopodobieństwo, uwarunkowane współwystępowaniem szeregu czynników biologicznych, psychicznych i społecznych, stopniowego osłabiania się zjawiska – aż do jego ustąpienia, czy wręcz przeciwnie – narastania badanego zjawiska.

Badania w szkole (placówce) zapotrzebowania na profilaktykę nie można jednak ograniczać wyłącznie do rozpoznania i identyfikacji problemów występujących wśród uczniów (wychowanków) w kontekście szeroko rozumianego środowiska ich życia. Należy również poznać oczekiwania (potrzeby) tego środowiska odnośnie do projektowanych przez nas działań profilaktycznych, których adresatem będą uczniowie (wychowankowie). Z jednej bowiem strony środowiska te (nauczyciele, rodzice, koledzy, sąsiedzi, pracownicy różnych instytucji i stowarzyszeń pracujących z naszymi uczniami czy wychowankami) poprzez swoje oddziaływania mogą wzmacniać, lub osłabiać, podejmowaną interwencję profilaktyczną, z drugiej zaś – same mogą się stać podmiotem planowanych działań profilaktycznych.

A zatem ich stosunek do projektowanych celów, zadań, treści i form realizacji profilaktyki może stać się – jak wynika z poczynionych wcześniej uwag – kluczowym czynnikiem warunkującym efektywność podejmowanych działań profilaktycznych. Wśród zasad nowoczesnej profilaktyki znaleźć można bowiem postulat o konieczności obejmowania dzia-

łaniami profilaktycznymi nie tylko wyodrębnionej grupy adresatów (np. uczniów), lecz całego ich otoczenia społecznego.

Projektowanie działań profilaktycznych w szkole (placówce oświatowej) nie może też przebiegać według zasady: rozpoznany problem – podjęte działania. Należy sprawdzić – i jest to kolejny wymiar badania zapotrzebowania na profilaktykę – jakie działania (wychowawcze, profilaktyczne) były już w tym względzie podejmowane wcześniej i jakie dały efekty. Nie ma bowiem sensu rozpoczynać np. w konkretnej klasie czy grupie działań, które były już wcześniej realizowane i (lub) nie dały zadowalających efektów.

W tym miejscu należy podkreślić kolejny, istotny aspekt określania zapotrzebowania na profilaktykę w szkole (klasie, grupie). Otóż mimo występowania podobnych lub nawet takich samych problemów w dwóch różnych szkołach (klasach), projektowane cele, zadania, treści, poziomy i strategię profilaktyczne, formy realizacji, czy w końcu – prowadząca program kadra, mogą dość znacznie się różnić. Różnice te generować będzie zarówno wspomniany wcześniej kontekst społeczny (środowiskowy) uczniów (wychowanków), jak i specyfika samych adresatów programu. I tak pewne działania adresowane do uczniów wiejskiej szkoły podstawowej, akceptowane zarówno przez samych uczniów, jak i ich rodziców, mogą zostać odrzucone przez uczniów i rodziców ze szkoły wielkomiejskiej.

A zatem konstruując program profilaktyki czy też program profilaktyczny, należy w sposób możliwie precyzyjny określić (z badać), jakie cele i zadania profilaktyczne należy sformułować odnośnie do konkretnej grupy odbiorców programu, na jakim poziomie i przy wykorzystaniu jakich strategii profilaktycznych powinien on być realizowany (np. w jednej klasie należy przede wszystkim dostarczyć uczniom pewnych informacji i kształtować u nich odpowiednie umiejętności, w drugiej zaś, w której uczniowie posiadają już te informacje, należy skoncentrować się na wzmacnianiu pożądanych postaw, wykorzystując przy tym wzmocnienia szeroko rozumianego środowiska). I w końcu – jakie treści i formy realizacji działań powinny być przyjęte, aby w sposób efektywny zrealizować zakładane cele programu.

Podobny kontekst, środowiskowy, występuje w kolejnym etapie konceptualizacji

szkolnego programu profilaktyki. Jest nim pytanie o zasoby (ludzkie, materialne) programu.

Sprawą oczywistą jest, że projektując program oddziaływań profilaktycznych w szkole (placówce), należy uwzględnić możliwość wykorzystania przy jego wdrażaniu takich czynników, jak: zasoby finansowe, lokalowe, ludzkie (kadra realizująca program, możliwość skorzystania z ekspertów zewnętrznych, np. pracowników poradni, różnych organizacji, stowarzyszeń) itp. Warto przy tym podkreślić fakt, że chodzi tu nie tylko o potencjalne możliwości, ale i przyzwolenie (organu prowadzącego, dyrekcji, rodziców) na wykorzystanie tych zasobów.

Prowadzone dotychczas rozważania skłaniają do sformułowania wniosku, że badanie zapotrzebowania na profilaktykę w szkole (placówce oświatowej) to dość złożony i pracochłonny proces zbierania informacji niezbędnych do prawidłowego opracowania i skutecznego (efektywnego) wdrożenia programu.

Istnieją, rzecz jasna, również inne, nie ukrywamy, stosowane czasem w szkołach i placówkach sposoby określania podstaw opracowywanych programów profilaktyki. Polegają one na dość powierzchownym rozpoznaniu zapotrzebowania na profilaktykę lub nawet na przyjęciu intuicyjnych podstaw tworzenia takiego programu. W tego rodzaju przypadkach opracowywane dokumenty nie mają większej wartości i są traktowane zazwyczaj przez nauczycieli jako kolejny zbędny przejaw biurokracji. Zaplanowane w tych programach przedsięwzięcia mają charakter schematycznych, banalnych, a czasem wręcz – przede wszystkim ze względu na ich ogólnikowość – pozorowanych działań. Tego rodzaju materiał stanowi martwy, na ogół mało znany społeczności szkolnej dokument, z którym niewiele osób się identyfikuje. Nie powinien zatem budzić zdziwienia fakt, że mimo realizacji w szkołach i placówkach oświatowych szeregu działań profilaktycznych niejednokrotnie trudno dostrzec ich efekty.

Przypisy

¹ Gaś Z., *Szkolny program profilaktyki: istota, konstruowanie, ewaluacja*, Fundacja „Ma Szansę”, Lublin 2004, s. 33.

² Tamże, s. 33–34.

³ Tamże, s. 53–56.

⁴ Mazurkiewicz E., *Teoretyczne podstawy diagnostyki pedagogicznej* [w:] I. Lepalczyk, J. Bandura (red.), *Elementy diagnostyki pedagogicznej*, Warszawa 1987

Standardy szkolnych programów profilaktycznych

Joanna Szymańska

Pracownia Profilaktyki i Zagrożeń,
Centrum Metodyczne Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej w Warszawie

Działania profilaktyczne przede wszystkim nie mogą powodować szkód. Od autorów i realizatorów programów wymaga się nie tylko posiadania specjalistycznej wiedzy, ale też przestrzegania norm etycznych i zasad zawodowych, co zapewnia uczestnikom bezpieczeństwo. Uczestnicy nie mogą być zmuszani do udziału w zajęciach ani do aktywności, manipulowani, ranieni przez obnażanie ich intymnych problemów na forum publicznym czy atakowanie systemu wartości. Należy zapewnić wszystkim dyskrecję, szanować ich godność i indywidualność. Bardzo ważnym wymaganiem jest uwzględnianie wieku, poziomu rozwoju i stopnia wrażliwości młodych adresatów programu. Nieznajomość psychologicznego portretu, siedmio- czy dwunastolatków, połączona z nieznajomością metodyki pracy z określoną grupą wiekową, może spowodować, że słuszne w zamierzeniu działanie przyniesie poważne straty.

Istotnymi elementami szkolnego programu profilaktyki są różnorodne działania informacyjne i edukacyjne adresowane do samych nauczycieli, rodziców i uczniów. Doskonalenie umiejętności wychowawczych i profilaktycznych nauczycieli jest ważną inwestycją, dzięki której szkoły zyskują kompetentnych pomysłodawców, realizatorów i organizatorów przedsięwzięć profilaktycznych.

Działania edukacyjne kierowane do uczniów powinny być realizowane przede wszystkim przez samych nauczycieli. Zobowiązuje ich do tego „Podstawa programowa kształcenia ogólnego”, do której wbudowano wiele treści profilaktycznych. Znaczna część zagadnień ważnych z punktu widzenia profilaktyki należy do

edukacyjnej ścieżki prozdrowotnej. Jeżeli istnieje taka potrzeba, szkoła może je poszerzać, włączając gotowe samodzielne programy profilaktyczne. Nauczyciele stają więc przed zadaniem przygotowania własnych zajęć lekcyjnych, pozwalających możliwie najlepiej zrealizować wspomniane treści, jak też przed zadaniem ewentualnego wyboru gotowego programu najbardziej odpowiadającego potrzebom szkoły. Ocena przydatności własnych projektów i oferowanych samodzielnych programów nie jest łatwa bez znajomości odpowiednich kryteriów.

Potrębnego klucza do oceny mogą dostarczyć „Standardy jakości pierwszorzędowych programów profilaktycznych realizowanych w szkołach i placówkach

oświatowych”. Dokument ten, opracowany w Centrum Metodycznym Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej przez K. Wojcieszka i J. Szymańską, to specjalistyczna „wiedza w pigułce”. Wraz z Przeglądem Rekomendowanych Programów Profilaktycznych jest on dostępny na stronach internetowych Centrum Metodycznego pod adresem: www.cmppp.edu.pl.

„Standardy jakości...” zawierają opis najważniejszych wymagań, jakie współczesna nauka stawia twórcom, realizatorom i organizatorom szkolnych działań profilaktycznych.

Punktem wyjścia do opisu szczegółowych wymagań jest następujące, z pozoru oczywiste, wymaganie ogólne:

- **Program profilaktyczny powinien dawać wysoką gwarancję korzyści wszystkim jego uczestnikom, a w szczególności odbiorcom.**

Podobne wymaganie ogólne stawia się wszelkim programom, nie tylko adresowanym do dzieci i młodzieży. Te ostatnie muszą jednak spełniać znacznie więcej wymagań szczegółowych z uwagi na dużą dynamikę zmian rozwojowych u młodych odbiorców i specyfikę kolejnych etapów rozwojowych. Źle skonstruowany czy źle dobrany program może bowiem spowodować więcej szkód u dzieci niż u osób dorosłych.

Jakość jest kategorią wielowymiarową, toteż standardy odnoszą się do wielu obszarów i wymiarów działań profilaktycznych. Do wymiarów najważniejszych należą:

- **Bezpieczeństwo uczestników, adekwatność, skuteczność, głębokość i czas trwania, formy i metody pracy, organizacja programu, ewaluacja i dokumentacja.**

Gwarancja korzyści dla uczestników programu jest więc tym wyższa, im bardziej zadbamy o wymienione wymiary.

Program powinien być:

Bezpieczny

Działania profilaktyczne przede wszystkim nie mogą powodować szkód. Od autorów i realizatorów programów wymaga się nie tylko posiadania specjalistycznej wiedzy, ale też przestrzegania norm etycznych i zasad zawodowych, co zapewnia uczestnikom bezpieczeństwo. Uczestnicy nie mogą być zmuszani do udziału w zajęciach ani do aktywności, manipulowani, ranieni przez obnażanie ich intymnych problemów na forum pub-

licznym czy atakowanie systemu wartości. Należy zapewnić wszystkim dyskrecję, szanować ich godność i indywidualność. Bardzo ważnym wymaganiem jest uwzględnianie wieku, poziomu rozwoju i stopnia wrażliwości młodych adresatów programu. Nieznajomość psychologicznego portretu, siedmio- czy dwunastolatków, połączona z nieznajomością metodyki pracy z określoną grupą wiekową, może spowodować, że słuszne w zamierzeniu działanie przyniesie poważne straty.

W jednej ze szkół podstawowych przeprowadzono w pierwszych klasach zajęcia profilaktyczne, których celem było zwiększenie bezpieczeństwa najmłodszych uczniów. Realizator ostrzegł dzieci przed dealerami narkotykowymi i pedofilami krążącymi wokół szkół, a następnie podawał instruktaż właściwego reagowania w przypadku bezpośredniego nagabywania. Następnego dnia po zakończeniu zajęć ponad połowa uczniów w klasach objętych programem nie przyszła na lekcje. Dzieci mówiły w domu, że źle się czują, niektóre płakały lub wymiotowały. Na szczęście sprawa szybko się wyjaśniła. Kilkoro uczniów oznajmiło rodzicom, że nigdy więcej nie pójdzie do szkoły, gdyż przychodzą tam różni groźni bandyci. Wmuszają dzieciom truciznę i robią inne okropne rzeczy. Prowadzący, dla wzmocnienia efektu, nie szczędził drastycznych szczegółów zachowania pedofila. Większość uczestników zajęć nie zapamiętała instrukcji właściwego reagowania. Widocznym efektem spotkania „profilaktycznego” był natomiast gwałtowny wzrost lęku wywołany przekonaniem, że szkoła i okolice wokół niej są miejscami niebezpiecznymi. Dla zredukowania poczucia zagrożenia u dzieci potrzebna była kilkudniowa praca wychowawców, rodziców, psychologów i pedagoga szkolnego.

Można uznać, że cel był słuszny, ale dobór treści i sposób przekazywania informacji uniemożliwił realizację celu, a nawet spowodował straty. Prawdopodobnie realizator nigdy wcześniej nie pracował z małymi dziećmi i nie był w stanie przewidzieć ich reakcji.

Stopień bezpieczeństwa programów profilaktycznych kierowanych do dzieci i młodzieży szkolnej wiąże się ściśle z poziomem przygotowania osób prowadzących. Znajomość psychologii rozwojowej (kiedy mówić i co mówić) oraz metodyki pracy (w jaki sposób to robić) są tu równie ważne jak znajomość problematyki,

której dotyczy program. Uzasadniony wydaje się więc wymóg, by realizatorzy programów dla dzieci i młodzieży, a przynajmniej osoby odpowiedzialne za program, posiadali przygotowanie pedagogiczne.

Oczywiście formalne przygotowanie pedagogiczne nie zapewnia wiedzy i wszystkich umiejętności niezbędnych w pracy profilaktycznej. Brak formalnego przygotowania nie powinien dyskredytować wartościowych realizatorów. Muszą być jednak odpowiednio przeszkoleni przed rozpoczęciem zajęć z dziećmi.

Adekwatny

Program powinien być dostosowany do rzeczywistych potrzeb, problemów, stopnia zagrożenia i możliwości rozwojowych odbiorców. Realizacja tego wymiaru standardów jakości wymaga więc uwzględnienia kilku istotnych aspektów:

- **Program powinien dotyczyć zagrożeń rzeczywiście występujących w danej grupie lub środowisku.**

W psychoprofilaktyce pojawia się mowa na określoną problematykę i często to ona decyduje o wyborze programu, a nie realne potrzeby i zagrożenia. Można ostatnio zaobserwować wyraźne znużenie problematyką uzależnień od alkoholu i narkotyków. Autorzy programów poszukują nowych tematów, które można zaferować szkole, choć zagrożenie uzależnieniem wśród uczniów stale wzrasta. Szkoły i samorządy interesują się nowościami i niekiedy wybierają program zupełnie niepotrzebny. Wyobraźmy sobie małą wiejską szkołę gminną w biednej okolicy, w której realizowano by program zapobiegania uzależnieniu od komputera, choć żaden z uczniów nie jest jego posiadaczem. Jedyny w okolicy sprzęt znajduje się w szkole i dostęp do niego jest ściśle limitowany. Tymczasem w środowisku poważnym problemem jest alkoholizm w rodzinach i nadużywanie alkoholu przez uczniów.

- **Program powinien być dostosowany do rozpoznanego stopnia zagrożenia.**

Szkoła jest miejscem realizacji profilaktyki I stopnia, ponieważ klasa stanowi najczęściej grupę niskiego ryzyka. Błędem w sztuce jest wdrażanie w szkołach, bez niezbędnej adaptacji, programu przeznaczonego dla grup wysokiego ryzyka, np. dla narkomanów. Duże znaczenie ma także wybór momentu, w którym należy wprowadzić problematykę dotyczącą określonego zagrożenia. Najczęściej zale-

ca się podejmowanie działań profilaktycznych tuż przed statystycznym wiekiem inicjacji. Zbyt wczesne omawianie niektórych zagrożeń może podsuwać dzieciom pomysły ciekawych eksperymentów. Wiedza dotycząca właściwego wyboru momentu wkraczania z interwencją profilaktyczną jest jeszcze niepełna. Nieadekwatny program, poprzez budowanie błędnych przekonań normatywnych i modelowanie nieprawidłowych zachowań, może zwiększyć zagrożenie zamiast mu przeciwdziałać. Przypomina lekarstwo, które daje nikły efekt terapeutyczny i mnóstwo szkodliwych objawów ubocznych.

- **Program powinien być dostosowany do potrzeb i możliwości rozwojowych uczniów.**

Nieprzypadkowo szkolne programy nauczania przygotowuje się osobno dla każdego poziomu, dostosowując wymagania do możliwości intelektualnych, stopnia rozwoju intelektualnego, emocjonalnego i społecznego uczniów. Program profilaktyczny powinien mieć także wyraźnie określonego adresata. Nieuwzględnianie tego wymogu powoduje, że program okazuje się zbyt łatwy i infantylny albo zbyt trudny i niezrozumiały. W obu przypadkach może dojść do wypaczenia sensu przekazu, obniżenia skuteczności, a nawet powstania szkód, jak w opisanym wcześniej przykładzie.

Zwiększeniu adekwatności służy realizacja następnego standardu:

- **Wybór i wdrożenie programu powinny być zawsze poprzedzone wstępną diagnozą.**

Skuteczny

Poszczególne wymiary jakości programów profilaktycznych są ze sobą ściśle powiązane i rozdzielanie ich jest zabiegiem sztucznym. Przestrzeganie standardów należących do różnych wymiarów, jak: adekwatność, bezpieczeństwo, odpowiedni dobór metod pracy czy dobra organizacja podnosi równocześnie skuteczność.

Działania w zamierzeniu profilaktyczne, a niewuwzględniające podstawowych zasad bezpieczeństwa – nie będą profilaktyczne. Istnieje duże prawdopodobieństwo, że okażą się wręcz antyskuteczne. Podobnie program źle dobrany, nieadekwatny może okazać się szkodliwy, a w najlepszym przypadku mało skuteczny, jeżeli zostanie oceniony jako nudny i źle prowadzony; nie spowoduje wprawdzie

zranień u odbiorców, ale jego skuteczność będzie niska. Może także zniechęcić do udziału w podobnych zajęciach i „spalić” profilaktykę w szkole, zamiast ją promować.

Skuteczność programów zależy w znacznym stopniu od profesjonalizmu twórców i realizatorów. Psychoprofilaktyka naukowa stale się rozwija. Autorzy powinni więc śledzić wyniki badań i poznawać nowe teorie, wykorzystując je przy konstruowaniu programów. Psychoprofilaktyka jest dziedziną znajdującą się na styku wielu innych dyscyplin (medycyna, psychologia, socjologia, kryminologia...), w związku z czym od twórców programów, a częściowo i od realizatorów, wymaga się wiedzy interdyscyplinarnej.

- **Program profilaktyczny przeznaczony dla dzieci i młodzieży powinien być zgodny z aktualnym stanem wiedzy z dziedziny, której dotyczy, jak też psychologii rozwojowej adresata. Powinien również wykorzystywać najnowszą wiedzę dotyczącą sprawdzonych strategii, form i metod oddziaływania.**

Przetestowano wiele strategii profilaktycznych i sporządzono listę najbardziej skutecznych. Na jej czele znajduje się korygowanie przekonań normatywnych dotyczących rozpowszechnienia i akceptacji dla zachowań dysfunkcyjnych (np. przekonania, że wszyscy młodzi ludzie piją i wszyscy akceptują picie). Za skuteczne uznaje się motywowanie uczniów do podejmowania konstruktywnych, osobistych postanowień oraz wskazywanie, że zachowania problemowe niszczą wartości cenione przez młodzież. Zaleca się również przekazywanie rzetelnej i adekwatnej wiedzy o konsekwencjach zachowań problemowych oraz ćwiczenie najważniejszych umiejętności psychologicznych i społecznych (strategia informacyjna i edukacyjna). Dwie ostatnie strategie, informowanie i ćwiczenie umiejętności życiowych, choć zalecane, przy nieumiejętnym stosowaniu mogą powodować szkody. Znacznie trudniej przewidzieć efekty stosowania tych strategii wobec dzieci niż wobec dorosłych. Młodych ludzi cechuje silna potrzeba poznawcza, a mówiąc potocznie – ciekawość. Wybierają z programu to, co zwróci ich uwagę lub to, co wyda im się aktualnie przydatne. Często wykorzystują zdobytą wiedzę i umiejętności w zupełnie innych celach, niż zakładają autorzy programu (np. do eksperymentowania albo manipulowania otocze-

niem). Dlatego działania informacyjne i edukacyjne obwarowano wieloma szczegółowymi wytycznymi, których respektowanie podnosi bezpieczeństwo i skuteczność programu, np.:

- informacje dotyczące zagrożeń powinny być rzeczowe (straszenie może powodować obronne odrzucanie informacji lub nadmiernie rozbudza ciekawość);
- informacje nie mogą być zbyt szczegółowe (aby nie stanowiły instruktażu zachowań ryzykownych).

Stwierdzono, że programy obejmujące dzieci i rodziców mają wyższy wskaźnik efektywności niż obejmujące tylko uczniów lub tylko rodziców, toteż wprowadza się następujący standard:

- **Programy profilaktyczne przeznaczone dla dzieci i młodzieży powinny zawierać również zajęcia dla rodziców.**

Zapewniać kontynuację

Programy profilaktyczne realizowane w szkole mają różny stopień głębokości. Niektóre płytko dotykają problemu i koncentrują się wyłącznie na usuwaniu objawów albo skutków zachowań problemowych. Ich efektywność jest z reguły niska. Z badań wynika, że płytkie, okolicznościowe programy bywają nieraz szkodliwe. Rozjątrzą tylko problem, któremu mają zaradzić.

Współczesna profilaktyka naukowa zaleca więc oddziaływania głębsze, oparte na koncepcji czynników ryzyka i czynników chroniących, koncentrujące się na przyczynach. Są one bardziej skuteczne niż programy nastawione na redukcję zewnętrznych objawów czy skutków zachowań problemowych.

Znamy listę uniwersalnych czynników ryzyka i czynników chroniących, wewnętrznych i środowiskowych, które wpływają na zachowanie młodych ludzi. Każde zachowanie ma także własny zestaw specyficznych czynników, z których wiele już zidentyfikowano. Na niektóre, np. jak brak ojca w domu, nie mamy żadnego wpływu. Jednak większość to czynniki modyfikowalne, które poprzez odpowiednio skonstruowane oddziaływania możemy eliminować, osłabiać lub też wzmacniać.

Należy podkreślić, że edukacyjne działania profilaktyczne nie mogą osiągać poziomu głębokości zastrzeżonego dla psychoterapii indywidualnej i grupowej. Duża, niezdiagnozowana grupa, jaką jest klasa szkolna, nie zapewnia bezpiecznych

warunków do rozwiązywania poważnych problemów osobistych czy rodzinnych uczestników, a realizator nie jest terapeutą.

Poważnym błędem w sztuce, popełnianym przez niektórych twórców programów profilaktycznych, jest włączanie do scenariusza zajęć edukacyjnych technik psychoterapeutycznych, naruszających mechanizmy obronne osobowości. W pierwszorzędnym programach edukacyjnych obowiązuje następująca zasada bezpieczeństwa:

- **Nie wolno otwierać problemów, których nie będzie można zamknąć w czasie trwania konkretnych zajęć profilaktycznych.**

Czas trwania programu i jego intensywność zależą od wcześniej zdiagnozowanego stopnia zagrożenia danej grupy lub środowiska. Powracanie do ważnych tematów na kolejnych poziomach edukacji zwiększa skuteczność profilaktyki. Zaleca się więc tworzenie projektów długofalowych.

Celem profilaktyki I stopnia jest nie tylko zaszczepienie i uodpornienie na zagrożenia zdrowej populacji uczniów, ale także wczesne wyselekcjonowanie osób należących do grup zwiększonego ryzyka. Autorzy, realizatorzy i organizatorzy szkolnych działań profilaktycznych powinni więc brać pod uwagę, że: pierwszorządowe programy profilaktyczne działają jak metoda przesiewowa wyodrębniająca dzieci potrzebujące głębszej pomocy.

Niezbędne jest więc wskazanie specjalistycznego zaplecza w środowisku lokalnym lub w bliskiej okolicy.

- **Program profilaktyczny powinien zakładać kontynuację w postaci działań interwencyjnych i terapeutycznych.**

Dokumentowany i ewaluowany

Programy profilaktyczne zakładają spowodowanie zmian wiedzy, postaw i zachowań młodych ludzi. Niezbędne jest więc sprawdzanie, czy zmiany rzeczywiście następują i czy kierunek zmian jest zgodny z celami programu. Ewaluacja, czyli metodyczna ocena skuteczności, pozwala ocenić, na ile udało się praktycznie zrealizować najważniejsze standardy.*

* Obszerne omówienie standardów zawiera praca J. Szymańskiej *Programy profilaktyczne. Podstawy profesjonalne psychoprofilaktyki*.

Dziękujemy autorce i redakcji miesięcznika „Remedium” za zgodę na przedruk artykułu.

Profilaktyka według §

Opracowała **Izabela Zajączkowska**

konsultant ds. profilaktyki i przeciwdziałania patologii, CDiDN w Szczecinie

Szkoła to instytucja, w której przygotowani do pracy z dziećmi i młodzieżą fachowcy – nauczyciele – mogą skutecznie pomóc swoim wychowankom w radzeniu sobie z zagrożeniami. Właśnie w szkole konieczne jest tworzenie koalicji na rzecz zdrowia i bezpieczeństwa młodych ludzi we współpracy z rodzicami oraz wszystkimi instytucjami działającymi na jej terenie, a także wspierającymi ją (poradniami psychologiczno-pedagogicznymi, policją, radami osiedla itp.).

Prawo oświatowe nakłada na szkołę obowiązek tworzenia programu działań zapobiegawczych. Od 1 września 2002 r. szkoły są zobowiązane do realizacji, obok programu wychowawczego, odrębnego programu profilaktyki. Aby nie był on tylko kolejnym dokumentem, a jego realizacja dawała satysfakcję uczestnikom i realizatorom, oraz aby przynosił wymierne skutki, musi być dobrze przygotowany i odpowiadać na zapotrzebowanie środowiska szkolnego. Ważne jest, aby był dostosowany do potrzeb rozwojowych uczniów. Problemy ujęte w postaci zadań do realizacji powinny być poprzedzone właściwą diagnozą, ustaleniem przyczyn ich powstania, a także analizą możliwości przeciwdziałania i ograniczania ich skutków.

Rozporządzenia i ustawy będące podstawą prawną do prowadzenia przez szkoły działań profilaktycznych

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 31 stycznia 2002 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie ramowych statutów publicznego przedszkola oraz publicznych szkół (§ 2, ust. 1, pkt 1):

1. Cele i zadania szkoły wynikające z przepisów prawa oraz uwzględniające program wychowawczy szkoły i **program profilaktyki dostosowany do potrzeb rozwojowych uczniów oraz potrzeb danego środowiska**, o których mowa w odrębnych przepisach.
2. Program wychowawczy szkoły i program profilaktyki, o których mowa w ust. 1 pkt 1, uchwała rada pedagogiczna po zasięgnięciu opinii rady rodziców i samorządu uczniowskiego.

Te rozporządzenia dotyczą szkół podstawowych, gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych w celu „wspomagania ucznia w jego wszechstronnym rozwoju” (§ 3 pkt 2).

Ustawa o ochronie zdrowia psychicznego z dnia 19 sierpnia 1994 roku podaje

Dzięki przemianom, jakie dokonują się w Polsce, istnieją szanse na lepsze życie i rozwój młodego pokolenia. Niestety, pojawiają się również zagrożenia tegoż rozwoju. Wszyscy rodzice na pewno pragnęliby, aby ich dzieci żyły w świecie bezpiecznym i wolnym od zagrożeń. Nie da się ich jednak „wytrzebić”. Nasze dzieci są narażone na różnorodne czynniki ryzyka wystąpienia zachowań dysfunkcyjnych – alienacji, agresji i przemocy rówieśniczej, przedwczesnej aktywności seksualnej, używania substancji psychoaktywnych: nikotyny, alkoholu i narkotyków. Dorośli czują się często bezradni wobec tych zagrożeń. Nie można jednak poddawać się lękowi, że nie potrafimy, czy też że przerasta nas zadanie ochrony młodych ludzi przed zagrożeniami.

w rozdz. 1, art. 1.1: „ochronę zdrowia psychicznego zapewniają organy administracji rządowej i samorządowej oraz instytucje do tego powołane”.

Art. 2. „Ochrona zdrowia psychicznego polega w szczególności na:

- 1) promocji zdrowia psychicznego i zapobieganiu zaburzeniom psychicznym,
- 2) zapewnianiu osobom z zaburzeniami psychicznymi wszechstronnej i powszechnie dostępnej opieki zdrowotnej oraz innych form opieki i pomocy niezbędnych do życia w środowisku rodzinnym i społecznym”.

Art. 4.1. „Działania zapobiegawcze w zakresie ochrony zdrowia psychicznego są podejmowane przede wszystkim wobec dzieci, młodzieży, osób starszych i wobec osób znajdujących się w sytuacjach stwarzających zagrożenie dla zdrowia psychicznego”.

Ustawa z dnia 26 października 1982 roku o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi podaje w rozdz. 1, art. 2.1: „Zadania w zakresie przeciwdziałania alkoholizmowi wykonuje się przez odpowiednie kształtowanie polityki społecznej, a w szczególności:

- 1) tworzenie warunków sprzyjających re-

alizacji potrzeb, których zaspokajanie motywuje powstrzymanie się od spożywania alkoholu,

- 2) działalność wychowawczą i informacyjną.

Art. 4.1. Prowadzenie działań związanych z profilaktyką i rozwiązywaniem problemów alkoholowych należy do zadań własnych gmin. W szczególności zadania te obejmują:

- 3) prowadzenie profilaktycznej działalności informacyjnej i edukacyjnej, w szczególności dla dzieci i młodzieży”.

Art. 5. „Minister właściwy do spraw oświaty i wychowania uwzględnia problem trzeźwości i abstynencji wśród celów wychowania oraz zapewnia w programach nauczania wiedzę o szkodliwości alkoholizmu dla jednostki oraz w życiu rodzinnym i społecznym”.

W Ustawie z dnia 24 kwietnia 1997 roku o przeciwdziałaniu narkomanii znajduje się zapis:

Art. 1.2. „Przeciwdziałanie narkomanii obejmuje: 1) działalność wychowawczą i zapobiegawczą”.

Art. 3.2. „Zadania dotyczące przeciwdziałaniu narkomanii są realizowane, w zakresie określonym w ustawie, również

przez: 1) szkoły i placówki objęte systemem oświaty oraz szkoły wyższe”.

Rozdz. 2, Art. 7.1: „Działalność wychowawcza i zapobiegawcza obejmuje:

- 1) promocję zdrowia psychicznego,
- 2) promocję zdrowego stylu życia,
- 3) informowanie o szkodliwości środków i substancji, których używanie może prowadzić do narkomanii, oraz o narkomanii i jej skutkach”.

Art. 7.2. „Zadania, o których mowa w ust. 1, są realizowane w szczególności przez: 1. Wprowadzenie problematyki zapobiegania narkomanii do programów szkół i innych placówek systemu oświaty”.

Art. 8.1. „Minister właściwy do spraw oświaty i wychowania uwzględni w podstawie programowej kształcenia ogólnego problematykę promocji zdrowia psychicznego i zdrowego stylu życia, ze szczególnym uwzględnieniem zagadnień dotyczących zapobiegania narkomanii”.

Art. 9.4. „Minister właściwy do spraw oświaty i wychowania w porozumieniu z ministrem właściwym do spraw zdrowia określi, w drodze rozporządzenia, szczegółowe formy działalności wychowawczej i zapobiegawczej wśród dzieci i młodzieży zagrożonych uzależnieniem”.

Do podejmowania działań interwencyjnych w sytuacjach kryzysowych w szkole zobowiązuje **Rozporządzenie MEN z dnia 31 stycznia 2003 r.** w sprawie szczegółowych form działalności wychowawczej i zapobiegawczej wśród dzieci i młodzieży zagrożonych uzależnieniem (Dz. U. z dnia 14 lutego 2003 r.)

§ 2. Działalność wychowawcza i zapobiegawcza w szkole i placówce polega w szczególności na: 1) systematycznym rozpoznawaniu i diagnozowaniu zagrożeń związanych z uzależnieniem; 2) informowaniu o narkomanii i jej skutkach; 3) współpracy z rodzicami dzieci i młodzieży zagrożonych uzależnieniem; 4) poradnictwie w zakresie zapobiegania uzależnieniom od środków i substancji, o których mowa w § 1; 5) przygotowaniu nauczycieli i osób zajmujących się wychowaniem dzieci i młodzieży do przeciwdziałania narkomanii. § 9 szkoły i placówki podejmują działania interwencyjne polegające na powiadomieniu rodziców i policji w sytuacjach kryzysowych, w szczególności gdy dzieci i młodzież używają, posiadają lub rozprowadzają środki odurzające. § 10 zobowiązuje szkoły i placówki do opracowania strategii działań wychowawczych i zapobiegawczych oraz

interwencyjnych wobec dzieci i młodzieży zagrożonej uzależnieniem.

Ustawa z dnia 9 listopada 1995 roku o ochronie zdrowia przed następstwami używania tytoniu i wyrobów tytoniowych. W art. 3. czytamy: „Ochrona zdrowia przed następstwami używania tytoniu realizowana jest przez kształtowanie polityki zdrowotnej, ekonomicznej i społecznej, do której należy:

- 1) ochrona prawa niepalących do życia w środowisku wolnym od dymu tytoniowego,
- 2) promocja zdrowia przez propagowanie stylu życia wolnego od nałogu papierosów i używania wyrobów tytoniowych,
- 2a) działalność wychowawcza i informacyjna”.

Ustawa z dnia 29 lipca 2005 roku o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. z 2005 r. nr 180, poz. 1493).

18 listopada 2006 roku został przyjęty przez Radę Ministrów Rządowy Program Ograniczania Przestępczości i Aspołecznych Zachowań pn. **„Razem bezpiecznie”**. Program łączy działania policji, administracji rządowej i samorządowej oraz partnerów społecznych zainteresowanych poprawą bezpieczeństwa i porządku publicznego.

Jednym z sześciu wymienionych obszarów wymagających podjęcia działań w ramach programu „Razem bezpiecznie” jest **„Bezpieczeństwo w szkole”**. Problemy, na jakie w tym obszarze zwrócono uwagę, to:

- przestępstwa i wykroczenia w szkołach oraz w bezpośrednim sąsiedztwie szkół,
- łatwy dostęp do alkoholu i narkotyków w środowisku szkolnym,
- niewłaściwa reakcja społeczna na przejawy zjawisk patologicznych w otoczeniu szkół,
- niezadowolający stan współpracy osób, a także instytucji odpowiedzialnych za bezpieczeństwo w środowisku szkolnym, zwłaszcza na linii: dyrekcje–nauczyciele–uczniowie–rodzice–policja, niski poziom wzajemnego zaufania, co może skutkować: brakiem możliwości identyfikacji istniejących problemów, a także obawą, niechęcią przed rzetelnym zajęciem się niepokojącymi zjawiskami, tolerancją dla zachowań patologicznych.

Zadania, jakie wynikły z diagnozy problemów, a które miałyby na celu ograniczenie ich skutków, to:

- rzetelna analiza i identyfikacja problemów bezpieczeństwa szkolnego nie tylko na poziomie ogólnym, ale także w odniesieniu do poszczególnych placówek oświatowych i ich okolic,
- ograniczenie liczby przestępstw i wykroczeń w szkołach oraz w bezpośrednim otoczeniu szkół,
- zbudowanie skutecznych i podlegających ocenie mechanizmów współpracy dykcji (nauczycieli), rodziców, uczniów i policji wraz ze strażami gminnymi (miejskimi) w zakresie bezpieczeństwa w szkołach,
- zwiększenie skuteczności ochrony szkół:
 - patrole szkolne, posterunki w rejonach i placówkach najbardziej zagrożonych,
 - powiązanie odpowiedzialności policjantów i strażników gminnych (miejskich) za poszczególne rejony szkolne,
 - upowszechnienie wizyjnego monitorowania wejść do publicznych i niepublicznych szkół i placówek oświatowych dla dzieci i młodzieży,
- konsekwentne reagowanie na patologie – budowanie przekonania, że nie są one tolerowane,
- ograniczenie dostępu do alkoholu i narkotyków w środowisku szkolnym,
- systematyczne kontrolowanie pod względem bezpieczeństwa szkół i ich okolic, w szczególności dróg do i ze szkoły,
- edukacja dla bezpieczeństwa, w tym także edukacja medyczna, ze szczególnym uwzględnieniem pierwszej pomocy,
- podniesienie wiedzy na temat symptomów przemocy w szkole wśród pielęgniarek środowiska nauczania i wychowania oraz higienistek szkolnych,
- upowszechnienie w szkołach programów profilaktycznych ukierunkowanych na wyeliminowanie agresji wśród młodzieży oraz używania przez nią substancji psychoaktywnych (alkohol, narkotyki),
- usprawnienie systemu prawnego, stworzenie prawnych gwarancji ochrony dzieci i młodzieży,
- wykorzystanie środków masowego przekazu w celu promowania prospołecznych wzorców zachowań.

Podmiot odpowiedzialny: minister właściwy do spraw oświaty i wychowania, minister właściwy do spraw wewnętrznych. ■

Szkolny program profilaktyki Zespołu Szkół Sportowych w Rewalu

Wychowanie i profilaktyka to procesy współistniejące i uzupełniające się nawzajem. Przyjmując wychowanie jako prowadzenie dziecka do rozpoznania i wyboru dobra, profilaktyką będzie zabezpieczenie go przed złem. Profilaktyka jest więc uzupełnieniem i poszerzeniem działań wychowawczych. Jest ochronieniem człowieka przed zagrożeniem i reagowaniem na nie. Głównym jej wyznacznikiem jest ochrona wychowanków przed zakłóceniami rozwoju, czyli przed podejmowaniem zachowań hamujących lub niszczących ten rozwój; innymi słowy, wspieranie procesu wychowania.

Szkolne działania winny mieć charakter profilaktyki kreatywnej, czyli wzmacniającej czynniki chroniące, takie jak: zainteresowanie nauką szkolną, uwewnętrzniony stosunek do norm, wartości i autorytetów, umiejętność rozwiązywania problemów, promocja zdrowego trybu życia oraz silna więź emocjonalna z rodziną. Działania mają pomóc dzieciom, które są w fazie poznawania i wybierania wartości oraz kształtowania się charakterów, wzmocnić elementy osobowości mające kluczowe znaczenie dla dojrzewającego młodego organizmu.

I. STRUKTURA PROGRAMU

Podstawa prawna

- Statut Zespołu Szkół Sportowych w Rewalu
- Rozporządzenie MEN z dnia 31 stycznia 2002 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie ramowych statutów publicznego przedszkola oraz publicznych szkół
- Rozporządzenie MEN z dnia 15 stycznia 2001 r. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (Dz. U. nr 13 z dnia 23 lutego 2001 r., poz. 110)
- Konstytucja RP
- Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (Dz. U. nr 35, poz. 230 z p.z.), nowelizacja z dnia 12 września 1996 r. (Dz. U. nr 127, poz. 593)
- Ustawa z dnia 24 kwietnia 1997 r. o przeciwdziałaniu narkomanii (Dz. U. nr 75, poz. 468)
- Ustawa z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego (Dz. U. nr 111, poz. 535), z późniejszymi zmianami opublikowanymi w Dz. U. nr 113, poz. 732
- Ustawa z dnia 9 listopada 1995 r. o ochronie zdrowia przed następstwami używania tytoniu i wyrobów tytoniowych (Dz. U. z 1996 r. nr 10, poz. 55, z 1997 r. nr 88, poz. 554 i nr 121, poz. 770 oraz z 1999 r. nr 96, poz. 1107)
- Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty z późniejszymi zmianami z 21 stycznia, 18 lutego 2000 r. i 23 sierpnia 2001 r.
- Program polityki prorodzinnej państwa z dnia 17 listopada 1998 r. przygotowany przez Międzyresortowy Zespół do Spraw Opracowania Polityki Prorodzinnej Państwa

1. Założenia programu

- A. Profilaktyka rozumiana jako zapobieganie występowaniu niepożądanych procesów i zjawisk określonych jako przejawy patologii życia społecznego, jako system działań wzmacniających lub podtrzymujących różne dodatnie społecznie postawy uczniów w toku wychowania jest realizowana podczas działalności edukacyjnej szkoły, tj. w ramach godzin wychowawczych i w postaci różnych odrębnych zajęć profilaktyczno-edukacyjnych.
- B. Tworzenie Szkolnego Programu Profilaktyki jest poprzedzone diagnozą potrzeb naszych uczniów, ich problemów, możliwości oraz uwarunkowań otoczenia.
- C. Profilaktyka w naszej szkole powinna się koncentrować na wzmacnianiu czynników chroniących:
 - a) rozwijanie zainteresowań uczniów oraz przeciwdziałanie niepowodzeniom szkolnym – zainteresowanie nauką szkolną,
 - b) wspomaganie rozwoju moralnego uczniów – poszanowanie norm, wartości i autorytetów,
 - c) stwarzanie uczniom możliwości przynależności do pozytywnych grup rówieśniczych, zespołów sportowych, kół zainteresowań itp.,
 - d) wspomaganie rodziców w prawidłowym pełnieniu przez nich funkcji wychowawczych – wzmacnianie silnej więzi emocjonalnej z rodzicami.
- D. Profilaktyczna działalność szkoły pozostaje w ścisłym związku z działalnością profilaktyczną w środowisku lokalnym, gdyż środowisko odgrywa ważną rolę w kształtowaniu osobowości ucznia; jest pomocne w kształtowaniu odpowiednich postaw moralnych i przygotowaniu wychowanków do właściwych wyborów życiowych. Aby profilaktyka odniosła właściwy skutek, szkoła współpracuje z następującymi instytucjami:
 - a) placówkami kulturalno-oświatowymi
 - uczestnictwo w spektaklach teatralnych o charakterze profilaktycznym,
 - udział w konkursach,
 - uczestnictwo w seansach filmowych o charakterze profilaktycznym;
 - b) placówkami oświatowo-opiekuńczymi (Poradnią Psychologiczno-Pedagogiczną, Gminnym Ośrodkiem Pomocy Społecznej, Centrum Pomocy Rodzinie)
 - pomoc uczniom przejawiającym trudności w zachowaniu i nauce,
 - pomoc dzieciom z rodzin uzależnionych i patologicznych,
 - udzielanie pomocy rodzicom znajdującym się w trudnej sytuacji materialnej,
 - udział w prelekcjach organizowanych przez pedagogów, lekarzy specjalistów,

- c) sądem, kuratorami, policją,
 - udział w zajęciach prowadzonych przez policję na temat przeciwdziałania agresji i przestępczości.

2. Cele programu

- stworzenie warunków powstania szkoły wolnej od zagrożeń,
- stworzenie warunków bezpiecznego funkcjonowania szkoły,
- promocja zdrowego stylu życia,
- utrwalenie postaw i zachowań społecznych warunkujących prawidłowy rozwój,
- zapobieganie poprzez odpowiednią działalność profilaktyczną takim uzależnieniom, jak alkoholizm, nikotynizm; informowanie o zagrożeniu m.in. HIV i AIDS.

Cele zoperacjonalizowane programu

Adresaci działań profilaktycznych zdobędą należytą wiedzę i umiejętności w trakcie realizacji programu.

A. Uczniowie

- a) cała społeczność szkolna (wg Szkolnego Programu Wychowawczego)
 - nauczyciele integrują społeczność szkolną oraz stwarzają system wsparcia dla młodzieży, który promowałby działania związane ze zdrowym stylem życia,
 - uczniowie zdobywają wiedzę i nabywają umiejętności dotyczące zdrowia fizycznego, psychicznego, społecznego i duchowego,
 - zdobywają profilaktyczne umiejętności umożliwiające samostanowienie i obronę własnych praw, ze szczególnym uwzględnieniem asertywności,
 - zdobywają umiejętności podejmowania i realizacji własnych pomysłów oraz trenowania samodzielności,
 - zdobywają umiejętności efektywnej komunikacji, podejmowania decyzji oraz radzenia sobie ze stresem,
 - potrafią budować pozytywny obraz własnej osoby,
 - wzmacniają i pogłębiają naturalne systemy wsparcia, tj. uczciwość, przyjaźń, zaufanie, koleżeństwo;
- b) grupa podwyższonego ryzyka
 - uczniowie są przygotowani do radzenia sobie z trudnościami wieku dziecięcego i młodzieżowego,
 - potrafią rozwiązywać problemy, określają różnice zdań, akceptują te różnice, poszukują rozwiązań,
 - wykształcają postawy sprzyjające podejmowaniu racjonalnych decyzji związanych z zażywaniem alkoholu i środków odurzających,
 - rozwijają takie umiejętności interpersonalne, jak: otwartość, empatia, odreagowanie napięć i budowanie udanych relacji z ludźmi;
- c) grupa najwyższego ryzyka
 - szkoła podnosi świadomość dzieci i młodzieży odnośnie do skutków używania środków psychoaktywnych i podejmowania racjonalnych decyzji dotyczących ich zażywania,
 - uczniowie uczą się umiejętnego radzenia sobie z własnymi negatywnymi emocjami oraz z przemocą z zewnątrz,
 - nauczyciele ukazują możliwości stworzenia alternatyw w środowisku dla nadużywania alkoholu, narkotyków, a także innych destruktywnych zachowań,

- szkoła prowadzi autodiagnozę dzieci i młodzieży mających kontakt z alkoholem, narkotykami, nikotyną i innymi środkami psychoaktywnymi, ukazuje możliwości pomocy w specjalistycznych ośrodkach.

B. Rodzice

Wychowawcy klas i pedagog szkolny organizują spotkania ze specjalistami, na których:

- rodzice są wspomagani przez wychowawców i pozostałych nauczycieli w procesie wychowania dzieci,
- zdobywają wiedzę o uzależnieniach oraz ich wpływie na funkcjonowanie organizmu,
- poznają motywy sięgania młodzieży po środki uzależniające,
- poznają możliwości rozpoznawania, czy ich dziecko zażywa środki psychoaktywne.

C. Nauczyciele

- potrafią postępować w kontaktach z uczniami w takich sposób, aby nie wyzwałać w nich przekory, bezradności i złości,
- stanowią swoją osobą przykład dla uczniów,
- potrafią rozpoznać wczesne objawy uzależnienia,
- poznają sposoby interwencji w sytuacjach spożywania przez uczniów alkoholu lub zażywania narkotyków.

3. Treści programu profilaktyki ze wskazaniem adresata

A. Uczniowie (uwzględnienie potrzeb rozwojowych ucznia oraz grupy ryzyka)

- przekazanie rzetelnej i adekwatnej wiedzy o zachowaniach ryzykownych i ich konsekwencjach,
- nabywanie szczególnych umiejętności społecznych i psychologicznych, tj. odpierania wpływów – presji otoczenia i grupy rówieśniczej, oraz umiejętności szanowania dobrych kontaktów z ludźmi,
- motywowanie osobistych postanowień i indywidualnych wyborów uczniów,
- uczenie akceptowanych społecznie sposobów spędzania czasu wolnego,
- urzeczywistnianie wartości i przestrzeganie norm społecznych,
- rozwijanie umiejętności prowadzenia zdrowego trybu życia.

B. Rodzice

- współdziałanie rodziców w określeniu kierunków profilaktycznych,
- podnoszenie umiejętności i wiedzy wychowawczej rodziców,
- współdziałanie rodziców przy rozwiązywaniu konfliktów klasowych i szkolnych,
- pomaganie rodzicom w rozwiązywaniu problemów dziecka.

C. Nauczyciele

- rozwijanie umiejętności dobrej współpracy pomiędzy nauczycielami a rodzicami,
- podnoszenie wiedzy i doskonalenie kompetencji wychowawczych nauczycieli,
- przekazywanie prawidłowych wzorów zachowań przez nauczycieli (oraz innych pracowników szkoły),
- wyciąganie odpowiednich konsekwencji przez nauczycieli (innych pracowników szkoły) wobec niewłaściwych zachowań uczniów.

4. Strategie i metody realizacji programu profilaktycznego

A. Strategie informacyjne (metody):

- pogadanka,
- spotkanie ze specjalistą,
- prezentacja filmu wideo,
- wycieczka tematyczna,
- praca w oparciu o tekst przewodni (książkę),
- prezentacja teatralna itp.

B. Strategie edukacyjne (metody):

- realizacja znanych programów edukacyjnych,
- drama,
- rysunki,
- burza mózgów,
- kręgi uczuć,
- dyskusja,
- symulacja różnych sytuacji życiowych, np. improwizowanie konfliktu,
- gry i zabawy dydaktyczne,
- praca w małych grupach,
- tematyka uzupełniania zadań,
- uroczystości szkolne.

C. Strategie działań alternatywnych (metody):

- spotkania hobbystów,
- koła zainteresowań,
- festyny,
- wycieczki,
- zajęcia i zawody sportowe.

D. Strategie interwencyjne (metody):

- interwencja w środowisku szkolnym ucznia,

- interwencja w środowisku domowym ucznia,
- pomoc psychologiczna, pedagogiczna (prowadzona przez specjalistę),
- interwencja w systemie kryzysu rozwojowego (prowadzona przez specjalistę).

5. Osoby odpowiedzialne za realizację

- dyrektor szkoły,
- wychowawcy klas,
- pozostali nauczyciele,
- pedagog szkolny,
- rodzice,
- pielęgniarka szkolna.

II. SZCZEGÓŁOWY PLAN OGÓLNO SZKOLNYCH DZIAŁAŃ PROFILAKTYCZNYCH

Szczegółowy plan profilaktyki został stworzony z myślą o trzech grupach uczniów. Pierwsza grupa to społeczność szkolna, w której profilaktykę będą prowadzić wszyscy nauczyciele w ramach swoich przedmiotów, jak również wychowawcy klas na godzinach wychowawczych. Druga to grupa podwyższonego ryzyka, w której profilaktykę będzie wprowadzać pedagog szkolny w momencie wystąpienia ryzyka, w ramach zajęć prowadzonych na lekcjach wychowawczych. Trzecia grupa to grupa najwyższego ryzyka, którą zajmować się będą specjaliści w swoich dziedzinach (terapeuta ds. uzależnień, policja, psycholog, kurator itp.).

Wszyscy, do których skierowany jest Szkolny Program Profilaktyki, mogą znaleźć w nim również adresy instytucji udzielających wsparcia oraz ważne numery telefonów.

DLA CAŁEJ SPOŁECZNOŚCI SZKOLNEJ

Lp.	Cel operacyjny	Zadania do realizowania	Formy realizacji zadań	Osoby odpowiedzialne
1	2	3	4	5
1.	Uczeń zna własne prawa, potrafi ich bronić.	1. Poszerzenie wiedzy uczniów na temat własnych praw i obowiązków. 2. Wprowadzanie formatów ważnych dokumentów opisujących prawa człowieka.	Zaznajomienie uczniów z Prawami i obowiązkami ucznia, elementami Statutu. Praca z tekstem przewodnim (Konstytucja RP, Prawa człowieka, Prawa dziecka itp.).	Wychowawcy klas Nauczyciele historii, WOS-u, wychowawcy klas
2.	Uczeń potrafi skutecznie odmawiać (asertywność).	1. Promowanie postaw asertywnych w stosunkach międzyludzkich. 2. Wyrabianie nawyku poszukiwania kompromisu (kształcenie postaw asertywnych).	Przeprowadzanie zajęć na lekcji wychowawczej. Zajęcia na lekcjach wychowawczych: drama, burza mózgów, dyskusje, wizualizacje.	Wychowawcy klas, pedagog szkolny Wychowawcy klas, nauczyciele języka polskiego, pedagog szkolny
3.	Uczeń potrafi współdziałać w zespole.	1. Organizowanie imprez szkolnych, zajęć sportowych, wycieczek międzyklasowych. 2. Przygotowanie przez uczniów materiałów pomocniczych do lekcji. 3. Popularyzowanie i wspieranie pomocy koleżeńskiej.	Wycieczki, konkursy, imprezy. Tworzenie materiałów wg pomysłów uczniów. Tworzenie systemu pomocy koleżeńskiej.	Wychowawcy klas, nauczyciele wf., organizatorzy wycieczek, samorząd uczniowski. Wychowawcy klas, nauczyciele sztuki, nauczyciele świetlicy szkolnej. Wychowawcy klas, pedagog szkolny.

1	2	3	4	5
4.	Uczeń potrafi efektywnie komunikować się, podejmować decyzje, radzić sobie ze stresem.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Doskonalenie umiejętności rozwiązywania konfliktów komunikacji (sztuka negocjacji i prowadzenia rozmów). 2. Planowanie przyszłości dotyczącej dalszego kształcenia wyboru zawodu. 3. Stosowanie ćwiczeń ułatwiających radzenie sobie ze stresem. 	<p>Lekcje wychowawcze, lekcje językowe.</p> <p>Lekcje wychowawcze, charakterystyka zawodów.</p> <p>Zajęcia w zespołach.</p>	<p>Wychowawcy klas, nauczyciele języka polskiego i języków obcych.</p> <p>Wychowawcy klas, pedagog szkolny.</p> <p>Wychowawcy klas, pedagog szkolny.</p>
5.	Uczeń potrafi realizować własne pomysły i być samodzielnym.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Przygotowanie uroczystości klasowych i szkolnych. 2. Pełnienie funkcji w samorządzie szkolnym. 	<p>Tworzenie uroczystości wg pomysłów uczniów.</p> <p>Pełnienie funkcji.</p>	<p>Wychowawcy klas, organizatorzy uroczystości, nauczyciele sztuki, nauczyciele świetlicy szkolnej.</p> <p>Wychowawcy klas, opiekun samorządu szkolnego.</p>
6.	Uczeń pogłębia i wzmacnia naturalne systemy wsparcia: przyjaźń, koleżeństwo, zaufanie, uczciwość.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Przedstawienie pozytywnych i negatywnych postaci. 2. Stosowanie wartości moralnych zgodnie z obowiązującymi prawami i tradycjami. 	Charakterystyka postaci, lekcje wychowawcze, przedmiotowe.	<p>Wychowawcy klas, nauczyciele języka polskiego, historii.</p> <p>Wychowawcy klas, nauczyciele historii, WOS-u, religii.</p>
7.	Uczeń prowadzi zdrowy i higieniczny styl życia.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Wzbogacanie wiedzy związane z higieną pracy i nauki, higieną psychiczną i osobistą. 2. Promowanie aktywnych form wypoczynku. 	<p>Lekcje wychowawcze, przedmiotowe.</p> <p>Programy: „Promocja zdrowia”, „Trzymaj formę”.</p> <p>Wycieczki, sport.</p>	Wychowawcy klas, nauczyciele techniki, biologii, przygotowania do życia w rodzinie, wf.
DLA GRUPY PODWYŻSZONEGO RYZYKA				
1.	Uczeń potrafi podejmować racjonalne decyzje związane z zazywaniem alkoholu i środków odurzających.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Wprowadzanie w szkole zasad dotyczących zakazu zazywania alkoholu, narkotyków, nikotyny. 2. Poszerzanie wiedzy o środkach psychoaktywnych za pomocą mediów (TV, radio, Internet, prasa itp.). 	<p>Zapoznanie uczniów z regulaminem szkoły, WSO itp.</p> <p>Podanie ciekawych pozycji programów stron internetowych itp.</p>	<p>Wychowawcy klas, pedagog szkolny.</p> <p>Wychowawcy klas, pedagog szkolny, nauczyciel informatyki.</p>
2.	Uczeń posiada umiejętności interpersonalne – chronienie siebie w sytuacji nacisku grupowego, empatia, badanie relacji z ludźmi.	1. Uczenie najważniejszych umiejętności psychologicznych i społecznych, np. umiejętności radzenia sobie ze stresem, nawiązywania i podtrzymywania dobrych kontaktów z ludźmi, odpieranie presji otoczenia i grupy rówieśniczej.	Zajęcia warsztatowe, lekcje wychowawcze.	Pedagog szkolny, wychowawcy klas.
3.	Uczeń potrafi rozwiązywać problemy.	1. Motywowanie do podejmowania osobistych wyborów i postanowień przez ucznia.	Zajęcia warsztatowe.	Pedagog szkolny, wychowawcy klas.
4.	Uczeń potrafi radzić sobie z trudnościami okresu dojrzewania.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Wprowadzanie fragmentów „Programu Wychowania Zdrowotnego” podczas lekcji wychowawczych. 2. Stworzenie systemu wsparcia dla młodzieży poprzez zintegrowanie szkolnej społeczności. 	<p>Lekcje wychowawcze.</p> <p>Zajęcia w zespołach.</p>	<p>Wychowawcy klas, nauczyciele biologii.</p> <p>Pedagog szkolny.</p>

1	2	3	4	5
DLA GRUPY NAJWYŻSZEGO RYZYKA				
1.	Szkoła wyszukuje uczniów, którzy zetknęli się ze środowiskiem uzależniającym.	<ol style="list-style-type: none"> Nawiązanie współpracy z policją, kuratorami. Wprowadzanie sposobów wyszukiwania uczniów, którzy zetknęli się ze środkami uzależniającymi. 	<p>Współpraca z instytucjami.</p> <p>Okresowe sprawdzanie danych o uczniach w zeszytach wychowawczych, sondaż.</p>	<p>Pedagog szkolny.</p> <p>Pedagog szkolny, wychowawcy klas.</p>
2.	Uczeń ma świadomość, jakie są skutki używania środków psychoaktywnych.	<ol style="list-style-type: none"> Organizacja zajęć prowadzonych przez specjalistę ds. uzależnień, przyczyniających się do wzrostu świadomości, jakie są skutki używania środków psychoaktywnych. Poszerzanie wiedzy o środkach psychoaktywnych za pomocą mediów (TV, radio, Internet, prasa itp.). 	<p>Zajęcia warsztatowe na lekcjach wychowawczych.</p> <p>Podanie ciekawych pozycji programów, stron internetowych itp.</p>	<p>Pedagog szkolny, wychowawcy klas.</p> <p>Wychowawcy klas, pedagog szkolny, nauczyciel informatyki.</p>
3.	Uczeń potrafi podejmować racjonalne decyzje dotyczące zażywania środków psychoaktywnych.	<ol style="list-style-type: none"> Przekazanie rzetelnej informacji o konsekwencjach zachowań ryzykownych. Motywowanie do podejmowania osobistych wyborów i postanowień przez uczniów. 	<p>Prelekcje prowadzone przez policję, kuratora.</p> <p>Zajęcia na lekcjach wychowawczych.</p>	<p>Pedagog szkolny, wychowawcy klas.</p> <p>Pedagog szkolny, wychowawcy klas.</p>
4.	Uczeń potrafi rozwijać własne zainteresowania, znajdować alternatywy dla nadużywania środków psychoaktywnych.	<ol style="list-style-type: none"> Uczenie akceptowanych społecznie sposobów spędzania czasu wolnego. Nawiązanie współpracy z organizacjami pozaszkolnymi; GKRPA, Policją, Kościołem itp. 	<p>Udział w kółkach zainteresowań wg projektów prowadzących.</p> <p>Zaproszenie na uroczystości szkolne, prelekcje, sporządzanie opinii na temat uczniów.</p>	<p>Organizatorzy kół zainteresowań.</p> <p>Dyrekcja szkoły, pedagog szkolny, wychowawcy klas, nauczyciele.</p>
5.	Uczeń potrafi radzić sobie z własnymi negatywnymi emocjami oraz z przemocą z zewnątrz.	<ol style="list-style-type: none"> Stworzenie systemu wsparcia dla młodzieży poprzez zintegrowanie szkolnej społeczności. Ukazanie możliwości i miejsc pomocy w środowisku lokalnym. 	<p>Zajęcia w zespołach.</p> <p>Przekazywanie informacji w formach ulotek, adresów instytucji itp.</p>	<p>Pedagog szkolny, wychowawcy klas, nauczyciele, pielęgniarka szkolna.</p>

III. PROCEDURA EWALUACJI

Cele

A. Ewaluacja kształcąca:

- uzyskanie informacji o przebiegu realizacji programu profilaktycznego,
- poznanie ewentualnych trudności i braków, które występują w trakcie realizacji,
- określenie nastawienia uczestników (uczniów, nauczycieli, rodziców) do realizacji programu.

B. Ewaluacja końcowa:

- dokonanie oceny w zakresie wiedzy i umiejętności nabytych przez uczestników programu profilaktycznego,
- uzyskanie opinii (od uczestników, od przedstawicieli środowiska lokalnego) o wartości zrealizowanego programu profilaktycznego.

Kryteria

A. Kryterium zgodności:

- zgodność efektów programu z założonymi celami,
 - zgodność celów programu z potrzebami (adresatów programu, środowiska lokalnego itp.),
 - zgodność wiedzy i umiejętności nabytych przez uczestników programu z zaplanowanymi w programach.
- ##### B. Kryterium efektywności:
- zmniejszanie liczby zachowań patologicznych, ryzykownych u młodzieży, poprawa atmosfery w szkole (w zakresie przewidzianym w programie),
 - wzrost kompetencji wychowawczych u nauczycieli, rodziców itp.

Metody zbierania informacji

A. Metody bezpośrednie:

- obserwacje, analiza odpowiednich dokumentów szkolnych, analiza osiągnięć uczniów, wywiady, metoda dialogowa itp.

B. Metody pośrednie:

- badanie kwestionariuszowe:

- ankiety,
- kwestionariusze badania postaw,
- wypracowania uczniów,
- sondáže itp.

IV. OPRACOWANIE I PREZENTACJA WYNIKÓW BADAŃ

Ważne adresy i telefony

Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Gryficach, Punkt Interwencji Kryzysowej, ul. Dworcowa 22, otwarty od poniedziałku do piątku w godzinach od 7.30 do 17.00. Punkt zatrudnia specjalistę ds. uzależnień od narkotyków, psychologa, socjologa, prawnika, pracownika socjalnego.

- Ogólnopolski telefon dla Ofiar Przemocy w Rodzinie – Niebieska LINIA, 0-800-120-002
- Pomarańczowa Linia – pomoc rodzicom dzieci, które piją, 0-800-140-068
- Policyjny Telefon Zaufania Komendy Wojewódzkiej Policji w Szczecinie, 0-800-156-032
- Komitet Ochrony Praw Dziecka w Szczecinie, ul. Pocztowa 12, (091) 484-73-42
- Rzecznik Praw Dziecka przy ZW TPD w Szczecinie, ul. Jarowita 2, (091) 489-12-94
- Godzinny Ośrodek Interwencyjno-Mediacyjny TPD w Szczecinie, ul. Jarowita 2, (091) 433-42-94, tel./fax (091) 488-42-01
- Monar w Szczecinie, ul. Małkowskiego 9, 433-43-10
- Komitet Ochrony Praw Dziecka w Warszawie ul. Bolesć 2, (022) 831-24-29
- Centrum Psychiatryczne w Szczecinie, ul. Żołnierska 55, 487-60-70
- Centrum Pomocy Dzieciom „MAZOWIECKA” w Warszawie, ul. Mazowiecka 12, (022) 826-88-62
- Fundacja „Dzieci Niczyje” w Warszawie, ul. Walecznych 59, (022) 616-02-68
- Instytut Psychiatrii i Neurologii w Warszawie, ul. Sobieskiego 9, (022) 841-26-54
- Centrum Neuropsychiatrii i Rehabilitacji Dzieci i Młodzieży w Józefowie, ul. 3 Maja 12, (022) 789-50-13
- Zakład Seksuologii i Patologii Więzi Międzyludzkich w Warszawie, ul. Fieldorfa 40, (022) 610-20-56
- Zachodniopomorski Rzecznik Praw Dziecka przy TPD w Koszalinie, Henryk Jeszke, (094) 342-56-27, 342-36-16, 0603 563844

IDENTYFIKOWANE PRZEZ NAUCZYCIELI I PEDAGOGÓW, STOSOWANE I POŻĄDANE METODY PROFILAKTYKI PRZEMOCY RÓWIEŚNICZEJ W SZKOŁACH

Metody stosowane:

- Kontrole wchodzących do szkoły
- Identyfikatory
- Dyżury nauczycieli przy wejściach, na korytarzu
- Kontrola toalet
- Warsztaty integracyjne, komunikacji dla klas pierwszych
- Diagnoza środowiska rodzinnego uczniów nowo przyjętych
- Wizyty domowe
- Prelekcje dla rodziców, nauczycieli i uczniów

- Warsztaty dla uczniów, nauczycieli i rodziców
- Imprezy środowiskowe. Programy profilaktyczne w szkole
- Demokratyzacja szkoły, samorząd uczniowski
- Programy antystresowe dla uczniów
- Zajęcia pozalekcyjne. Warsztaty psychologiczne dla nauczycieli
- Szkoleniowe posiedzenia rad pedagogicznych
- Ograniczanie palenia przez nauczycieli
- Rady rodziców
- Gazetka szkolna
- Spotkania z abstynentami
- Spotkania ze specjalistami: policjantem ds. nieletnich i patologii, psychologiem i innymi
- Kierowanie uczniów na terapię
- Ćwiczenia relaksacyjne podczas lekcji
- Posiedzenia zespołów wychowawczych
- Pedagogizacja i pomoc dla rodziców
- Świetlice socjoterapeutyczne i inne placówki wsparcia dziennego
- Plany szkoły: wychowawczy i profilaktyczny

Metody pożądane:

- Zmniejszenie liczebności klas i oddziałów
- Właściwe relacje w rodzinie
- Możliwość samorealizacji
- Właściwy system karaniania i nagradzania
- Przyjęcie przez rodziców odpowiedzialności za wychowanie dzieci
- Podwyżki wynagrodzeń dla nauczycieli
- Właściwe wyposażenie gabinetów
- Wynagradzane zajęcia pozalekcyjne
- Szkoły promujące zdrowie
- Współpraca z harcerstwem, PCK, LOK itd.
- Warsztaty treningu asertywności
- Trening Zastępowania Agresji
- Doksztalcanie nauczycieli
- Więcej sal gimnastycznych i boisk sportowych
- Wspólne imprezy szkolne dla rodziców i uczniów
- Tablice twórczości artystycznej
- Zobowiązanie uczniów używających narkotyki do leczenia
- Listy do rodziców o programach profilaktycznych
- Treningi w ramach kinezylogii edukacyjnej (gimnastyki mózgu)
- Integracja uczniów niepełnosprawnych

Załącznik nr 1 do szkolnego programu wychowawczego

W oparciu o program profilaktyki zostały opracowane i zatwierdzone w szkole procedury mające na celu zwiększenie bezpieczeństwa życia w szkole oraz ułatwiające i ujednolicające postępowanie osób, które są odpowiedzialne za bezpieczeństwo uczniów:

- procedura postępowania w sytuacjach trudnych wychowawczo,
- procedura rozpoznawania przejawów przemocy wobec dziecka,
- procedura postępowania nauczycieli w sytuacjach krzywdzenia dzieci,
- procedura doskonaląca współpracę szkoły z rodzicami,
- procedura postępowania nauczycieli w sytuacjach zagrożenia dzieci i młodzieży demoralizacją.

„Uczenie się przez całe życie” to program Komisji Europejskiej w dziedzinie edukacji i doskonalenia zawodowego. Priorytetem całego programu jest wzmocnienie wkładu edukacji i szkoleń w osiągnięcie celu lizbońskiego, zgodnie z którym UE ma się stać najbardziej konkurencyjną gospodarką opartą na wiedzy, zdolną do utrzymania trwałego wzrostu gospodarczego, tworzącą coraz większą liczbę lepszych miejsc pracy i zapewniającą większą spójność społeczną.

Program jest skierowany do:

- uczniów, studentów, praktykantów, również uczniów dorosłych;
- nauczycieli, instruktorów zawodu i pozostałego personelu biorącego udział w dowolnym aspekcie uczenia się przez całe życie;
- osób na rynku pracy;
- osób i podmiotów odpowiedzialnych za systemy i strategię w zakresie dowolnego uczenia się na szczeblu lokalnym, regionalnym i krajowym;
- przedsiębiorstw, partnerów społecznych i ich organizacji na każdym poziomie, w tym organizacji handlowych oraz izb przemysłowo-handlowych;
- podmiotów świadczących usługi doradztwa zawodowego i poradnictwa;
- stowarzyszeń studentów, praktykantów, uczniów, nauczycieli, rodziców i uczniów dorosłych;
- ośrodków badawczych i podmiotów zajmujących się kwestiami uczenia;
- organizacji non-profit, organizacji ochotniczych i organizacji pozarządowych (NGO).

W programie może uczestniczyć 27 krajów UE oraz kraj kandydujący – Turcja. Planowana jest również możliwość uczestnictwa w programie Chorwacji, byłej Jugosłowiańskiej Republiki Macedonii, Szwajcarii, Albanii, Bośni i Hercegowiny, Mołdawii, Czarnogóry i Serbii.

Budżet programu LLP w okresie 2007–2013 to 6,9 mld EUR.

W nowym programie „Uczenie się przez całe życie” za realizację celów programu w poszczególnych sektorach odpowiedzialne są programy szczegółowe.

- Programy sektorowe: Comenius, Erasmus, Leonardo da Vinci, Grundtvig.
- Programy horyzontalne: Program Ponadresortowy, Jean Monnet.

Program **Leonardo da Vinci** ma na celu promowanie mobilności pracowników na europejskim rynku pracy oraz wdrażanie innowacyjnych rozwiązań edukacyjnych dla podnoszenia kwalifikacji za-

Uczenia się nigdy dość

Agnieszka Bekas, Kuratorium Oświaty w Szczecinie

wodowych. Wspiera także rozwiązania zwiększające przejrzystość i uznawalność kwalifikacji zawodowych w krajach europejskich, a także działania wzmocniające jakość kształcenia zawodowego i ustawicznego. Obecnie program Leonardo da Vinci będzie skierowany do osób korzystających ze szkolenia i kształcenia zawodowego niebędącego częścią programu studiów wyższych. Program wspiera projekty ponadnarodowe składane przez firmy, instytucje i organizacje oferujące różne formy kształcenia zawodowego i ustawicznego dla młodzieży szkolnej oraz osób dorosłych.

Działania prowadzone w ramach programu **Grundtvig** mają na celu:

- poprawę jakości edukacji dorosłych,
- rozszerzenie współpracy między instytucjami kształcącymi dorosłych w całej Europie,
- promowanie innowacyjnych metod w kształceniu dorosłych,
- promowanie idei uczenia się przez całe życie.

Erasmus jest programem dla szkolnictwa wyższego; jest skierowany przede wszystkim do uczelni – studentów i pracowników. W niektórych jego akcjach mogą uczestniczyć także inne instytucje, organizacje lub przedsiębiorstwa, które współpracują z uczelniami. Celem Erasmusa jest podnoszenie jakości kształcenia poprzez rozwijanie międzynarodowej współpracy między uczelniami oraz wspieranie mobilności studentów i pracowników szkół wyższych.

Program międzysektorowy jest zarządzany przez Agencję Wykonawczą. W jego skład wchodzi cztery kluczowe działania: rozwój polityki edukacyjnej (zapewnienie danych, statystyki, analiz), kształcenie językowe, rozwój nowoczesnych technologii informacyjnych, rozpowszechnianie przykładów najlepszej praktyki.

Wizyty studyjne dla decydentów i specjalistów z zakresu edukacji są realizowane również w ramach programu międzysektorowego (Transversal Programme). Wizyty studyjne są adresowane do kadry odpowiedzialnej za zarządzanie oświatą

oraz do specjalistów pracujących na co dzień w różnych obszarach edukacji. Czas trwania wizyt studyjnych wynosi 1 tydzień. W każdej wizycie uczestniczy 10–15 osób reprezentujących różne kraje europejskie. Propozycje wizyt studyjnych znajdują się w *Katalogu 2007/2008* opublikowanym przez Komisję Europejską i dostępnym na stronie internetowej Agencji Centralnej w Wiedniu: www.arion-visits.net oraz na stronie Agencji Narodowej: www.frse.org.pl, na której znajdują się również wszystkie informacje i dokumenty potrzebne do ubiegania się o udział w wizycie studyjnej. Termin składania wniosków minął **30 kwietnia 2007 r.**

Program **Jean Monnet** ma na celu stymulowanie nauczania, badań i debat w dziedzinie studiów nad integracją europejską oraz wspieranie istnienia odpowiedniego kręgu instytucji i stowarzyszeń zajmujących się kwestiami integracji europejskiej oraz edukacji i szkoleń w perspektywie europejskiej. Beneficjentami programu Jean Monnet są:

- studenci i badacze w dziedzinie integracji europejskiej we wszystkich rodzajach szkół i poza nią;
- nauczyciele i pozostały personel tych instytucji;
- stowarzyszenia i przedstawiciele osób związanych z edukacją oraz szkoleniami we Wspólnocie i poza nią;
- podmioty publiczne i prywatne odpowiedzialne za organizację i realizację edukacji i szkoleń na poziomie lokalnym, regionalnym i krajowym;
- ośrodki badawcze i podmioty zajmujące się kwestiami integracji europejskiej we Wspólnocie i poza nią.

Program sektorowy Comenius

Celem programu Comenius jest rozwijanie wiedzy o różnorodności kultur i języków europejskich oraz zrozumienia jej wartości wśród młodzieży i kadry nauczycielskiej, a także pomaganie młodym ludziom w nabyciu podstawowych umiejętności i kompetencji życiowych niezbędnych dla rozwoju osobistego, przyszłego zatrudnienia i aktywnego obywatelstwa europejskiego.

Akcje zdecentralizowane Comeniusa zarządzane przez Narodowe Agencje Programu możemy podzielić na:

1. Partnerskie projekty szkół (wielostronne i dwustronne).
2. Kursy doskonalenia zawodowego dla kadry edukacyjnej.
3. Asystentura Comeniusa.

W Partnerskich Projektach Szkół Comeniusa mogą uczestniczyć szkoły publiczne i niepubliczne funkcjonujące w systemie oświaty (art. 2. ustawy o systemie oświaty), gdzie realizowany jest obowiązek przedszkolny, szkolny oraz obowiązek nauki, czyli:

- przedszkola, w tym z oddziałami integracyjnymi oraz przedszkola specjalne,
- szkoły podstawowe – w tym: specjalne, integracyjne, z oddziałami integracyjnymi i sportowymi, sportowe i mistrzostwa sportowego,
- gimnazja, w tym: specjalne, integracyjne, z oddziałami integracyjnymi, dwujęzycznymi, sportowymi i przysposabiającymi do pracy, sportowe i mistrzostwa sportowego,
- szkoły ponadgimnazjalne dla młodzieży: zasadnicze szkoły zawodowe, licea ogólnokształcące, licea profilowane; technika, w tym: specjalne, integracyjne, z oddziałami integracyjnymi, dwujęzycznymi i sportowymi, sportowe i mistrzostwa sportowego,
- artystyczne I i II stopnia, realizujące kształcenie ogólnokształcące łącznie z kształceniem artystycznym.

W kursach doskonalenia zawodowego Comeniusa mogą uczestniczyć:

- dyrektorzy szkół,
- pracownicy oświatowej komórki organu prowadzącego szkołę,
- nauczyciele (uwzględniając nauczanie przedszkolne i zawodowe),
- wizytatorzy lub osoby wykonujące zadania w zakresie nadzoru pedagogicznego,
- doradcy zawodowi,
- nauczyciele/pracownicy pracujący z dziećmi zagrożonymi marginalizacją społeczną.

Natomiast w Asystenturze Comeniusa uczestnikami mogą być:

- przyszli nauczyciele,
- studenci kierunków prowadzących do zdobycia kwalifikacji w zawodzie nauczyciela,
- szkoły polskie/uprawnione instytucje wnioskujące o przyjęcie asystenta Comeniusa.

Akcje centralne Comeniusa natomiast zarządzane są przez Agencję Wykonawczą i Komisję Europejską; w ich skład wchodzi:

- Europejskie projekty współpracy – projekty współpracy w zakresie szkolenia kadry edukacyjnej, realizowane przez grupy partnerskie, które składają się z uprawnionych organizacji oświatowych wywodzących się z co najmniej trzech krajów uczestniczących w programie „Uczenie się przez całe życie”, przy czym co najmniej jedno z tych krajów musi być państwem członkowskim Unii Europejskiej. Efektem każdego projektu powinien być konkretny „produkt edukacyjny”, np. program nauczania, kurs doskonalenia zawodowego dla nauczycieli, opracowanie nowoczesnej metodyki lub strategii nauczania.
- Sieci Tematyczne – projekty wspierające tworzenie sieci projektów o wspólnej lub podobnej tematyce dotyczącej europejskiego wymiaru edukacji szkolnej. Celem sieci jest pogłębienie i kontynuacja współpracy instytucji oświatowych zaangażowanych w realizację projektów Programu Comenius, stworzenie forum wymiany refleksji i doświadczeń w sferze promowania innowacji i najlepszych praktyk w różnych dziedzinach edukacji.

Mobilność i projekty partnerskie szkół w ramach programu Comenius

Priorytet w 2007 r. mają dobrej jakości wnioski o przedłużenie rozpoczętych projektów; nowe projekty z udziałem instytucji, które do tej pory nie uczestniczyły w projektach partnerskich; nowe projekty, których tematem jest promowanie dialogu międzykulturowego w ramach przygotowań do Europejskiego Roku Dialogu Międzykulturowego 2008.

Priorytety Narodowe w 2007 roku dla Partnerskich Projektów Szkół to:

- Wyrównywanie szans edukacyjnych dzieci i młodzieży, szczególnie na obszarach wiejskich
- Włączanie dzieci i młodzieży ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi
- Rozwój programów wychowawczych, szczególnie zwalczania agresji/przemocy w szkole
- Wspomaganie wczesnego nauczania języków obcych
- Wspieranie wychowania przedszkolnego

- Przygotowanie młodzieży do współczesnych wyzwań świata pracy
- Promowanie szkół znajdujących się w niekorzystnej sytuacji pod względem społeczno-ekonomicznym.

Priorytetem dla Wielostronnych Partnerskich Projektów Szkół jest koncentracja na programach nauczania, kursach, materiałach, metodyce i strategiach pedagogicznych oraz organizacji wyjazdów w trakcie kształcenia i doskonalenia zawodowego nauczycieli w takich dziedzinach, jak:

- holistyczne podejście do nauczania języków obcych,
- upowszechnianie narzędzi do nauczania i uczenia się języków obcych,
- kształcenie nauczycieli, łącznie z e-learningiem, w zakresie używania języka docelowego,
- zintegrowane nauczanie językowo-przedmiotowe,
- sprawdzanie umiejętności językowych.

Kolejnym priorytetem jest wkład kształcenia i doskonalenia zawodowego nauczycieli w Strategię Lizbońską. W związku z tym projekty powinny się koncentrować na programach nauczania, kursach, metodyce i strategiach pedagogicznych oraz organizacji wyjazdów w trakcie kształcenia i doskonalenia nauczycieli. Chodzi o to, by pozyskać i zatrzymać w zawodzie najbardziej utalentowane osoby.

Priorytetowo będą również traktowane projekty, które:

- będą tworzyły mechanizmy partnerskiej współpracy pomiędzy placówkami kształcenia zawodowego nauczycieli a światem nauki, środowiskiem biznesu i ogółem społeczeństwa;
- będą zachęcać nauczycieli do opracowywania nowych metod pedagogicznych w celu zwiększenia motywacji uczniów;
- będą się skupiać na kształceniu w zakresie przedsiębiorczości i rozbudzeniu poczucia inicjatywy na wszystkich poziomach i formach kształcenia;
- będą opracowywać strategie ułatwiające organizatorom kształcenia rozwijanie u uczących się kluczowych kompetencji, takich jak: aktywność społeczna i obywatelska, wrażliwość i ekspresja kulturalna, kompetencje informatyczne, przedsiębiorczość, poczucie inicjatywy i umiejętność uczenia się.

Następnym priorytetem jest polityka oświatowa. W ramach tego priorytetu projekty powinny się koncentrować na

działalności, której celem jest ulepszenie strategii i środków służących zmniejszeniu liczby uczniów przerywających zbyt wcześnie naukę w szkole, zwiększaniu odsetka osób uzyskujących pełne średnie wykształcenie, ze szczególnym uwzględnieniem celów poradnictwa zawodowego (przez całe życie, począwszy od wczesnego wieku).

Wielostronny Partnerski Projekt Szkół

W tym projekcie grupa partnerska powinna się składać z minimum trzech szkół krajów uczestniczących w programie LLP. Co najmniej jedna ze szkół musi być z kraju członkowskiego UE. Szkoły opracowują wspólnie plan projektu i przygotowują wnioski. Jedna ze szkół podejmuje się roli koordynatora grupy partnerskiej. Jej obowiązkiem jest przesłanie do szkół partnerskich wypełnionych rozdziałów A, B, C wniosku. Część D wniosku każda szkoła wypełnia indywidualnie. W tego rodzaju projekcie należy planować wyjazd co najmniej:

- 4 osób (kwota dofinansowania 8000 EUR),
- 12 osób (kwota dofinansowania 16 000 EUR).

Dwustronne Partnerskie Projekty Szkół

Grupę partnerską tworzą dwie szkoły, każda z innego kraju uprawnionego do wzięcia udziału w programie LLP. Przy najmniej jedna z nich musi być z kraju należącego do UE. Wniosek w planie wyjazdów musi zawierać wymianę klas/uczniów w wieku nie niższym niż 12 lat. Jedna ze szkół podejmuje się roli koordynatora grupy partnerskiej. Jej obowiązkiem jest przesłanie do szkoły partnerskiej wypełnionych rozdziałów A, B, C wniosku. Część D wniosku każda szkoła wypełnia indywidualnie.

W Dwustronnym Partnerskim Projekcie Szkół należy planować wyjazd minimum 10 uczniów i 2 nauczycieli (kwota dofinansowania 16 000 EUR) lub minimum 20 uczniów i 5 nauczycieli (kwota dofinansowania 20 000 EUR).

Każda ze szkół partnerskich przesyła wnioski do instytucji pełniącej rolę Agencji Narodowej we własnym kraju. W Polsce tą instytucją jest Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji, z siedzibą w Warszawie, przy ulicy Mokotowskiej 43, tel. (022) 622-37-12, strona internetowa: www.frse.org.pl.

Zmiany w odniesieniu do lat poprzednich:

- Szkoła wnioskuje jeden raz o kwotę dofinansowania na cały okres realizacji projektu (w przypadku projektów nowych – na dwa lata);
- W ramach typu projektu (wielostronny/dwustronny, nowy/kontynuowany) i w zależności od liczby planowanych mobilności będą dostępne określone kwoty ryczałtowe dofinansowania (8, 16 i 20 tys. EUR). Nie ma rozbicia na kwotę zmienną i kwotę standardową;
- Kwota dofinansowania jest przeznaczona na pokrycie zarówno wszystkich działań lokalnych, jak i wyjazdów uczniów i nauczycieli w ramach projektu;
- Nie ma zróżnicowania kwot ryczałtowych ze względu na pełnioną w projekcie przez szkołę rolę (partner/koordynator);
- W szczególnych przypadkach (udział osób ze specjalnymi potrzebami oraz podróż do lub z Terytoriów Zamorskich), za zgodą Agencji Narodowej, będzie możliwe obniżenie konieczności realizacji minimalnej wymaganej liczby mobilności dla określonej kwoty ryczałtowej, jednak nie więcej niż o połowę.
- Uproszczeniu ulega strona finansowa Projektów Partnerskich – grant będzie w postaci ryczałtu dla każdego partnera w projekcie; Narodowa Agencja nie będzie wymagała żadnych dowodów wydatków; rozliczenie z realizacji projektu będzie przede wszystkim merytoryczne (realizacja planu pracy).

W przypadku wyjazdów na kursy doskonalenia zawodowego przewiduje się trzy terminy aplikowania, jednakowe dla wszystkich krajów uprawnionych; w roku 2007 są to: 30 marca, 31 maja, 31 października.

Kilka wskazówek dla koordynatorów projektu

Przed przystąpieniem do projektu szkoła powinna zdiagnozować potrzeby oraz oczekiwania uczniów i nauczycieli, następnie znaleźć partnerów, ustalić obszar wspólnych zainteresowań, zaplanować harmonogram działań (w tym terminy wyjazdów) oraz ustalić koszty związane z wyjazdami, sporządzić harmonogram budżetowy, opis projektu w języku roboczym a następnie przesłać opis do wszystkich członków grupy partnerskiej. Rezultatem pracy uczestników projektu jest produkt końcowy, który po-

winien mieć walor użyteczności, być wartościowy dla autorów i odbiorców. Praca nad nim ma na celu pogłębienie praktycznej wiedzy, rozwój praktycznych umiejętności, kształtowanie społecznie akceptowanych postaw. Ma służyć rozpowszechnianiu doświadczeń i dzieleniu się nimi.

Rodzaje produktów dzielimy na rezultat pracy uczniów, rezultat pracy nauczycieli, rezultat wspólnej pracy uczniów i nauczycieli. Produktami mogą być:

- publikacje w formie papierowej – książki kucharskie, minisłowniki, przewodniki turystyczne, zbiory wierszy, opowiadań, bajek, legend, scenariusze lekcji, scenariusze spotkań dla rodziców, scenariusze imprez szkolnych, opisy metod nauczania, gier, zabaw, gazetki, biuletyny, foldery, ulotki reklamowe, albumy ze zdjęciami i ich opisem, opracowania merytoryczne różnych zagadnień, dokumentacja techniczna wykonanych przedmiotów, wzory ankiet, wywiady, kroniki, dzienniki, pamiętniki;
- prace plastyczne – obrazy, rysunki, plakaty, rzeźby, makiety, komiksy, biżuteria, ozdoby, karty świąteczne, lalki, kukielki, maskotki, stroje teatralne, dekoracje;
- źródła multimedialne – prezentacje multimedialne, filmy, nagrania wywiadów, inscenizacji, występów, musicali, konferencji, spotkań, seminariów (płyty CD, kasety), strony www, videokonferencje;
- inne – wyniki przeprowadzonych badań, plany zagospodarowania terenu, uprawiana działka, ogród, wyremontowana fontanna, zamontowane urządzenie, pomalowana ściana, baza danych – np. baza gospodarstw agroturystycznych w regionie.

Produkty powinny być ściśle powiązane z realizacją projektu – stanowią jego dokumentację, świadczą o sposobie, w jaki realizowano projekt, mówią wiele o oryginalności, kreatywności, racjonalności realizatorów projektu.

Z kuratorskiej strony internetowej – www.kuratorium.szczecin.pl, w zakładce *współpraca z zagranicą* można się dowiedzieć na bieżąco wszystkiego o programach edukacyjnych oraz jak znaleźć partnerów do współpracy. Znajdują się tam również informacje dotyczące planowanych szkoleń i konferencji.

Opracowano na podstawie materiałów szkoleniowych dla koordynatorów wojewódzkich z dnia 1 marca 2007 r. ■

NIE! dla agresji

Katarzyna Gazdecka

Wydział Edukacji, Kultury, Sportu i Turystyki Starostwa Powiatowego w Gryfinie

Szkoła ponadgimnazjalna to miejsce, w którym kształcą się ludzie prawie już dorośli, często jednak bezradni wobec dotykających ich problemów. Uczniowie pochodzą z różnych środowisk społecznych, reprezentują różne wzory zachowań, przyzwyczajenia i uprzedzenia. W jednym budynku, w jednej klasie skumulowanych zostaje wiele osobowości, co w konsekwencji musi prowadzić do mniej lub bardziej poważnych konfliktów. Im wcześniej zacznie się pracę z uczniami, tym szybciej przyniesie ona efekty, dlatego powiat gryfiński z dużym zaangażowaniem realizuje programy mające na celu eliminowanie przemocy i zachowań społecznych w szkołach.

Pięć szkół, dla których organem prowadzącym jest powiat gryfiński, od lat angażuje się w programy profilaktyczne. Przykładem jest realizowany w tych placówkach program pn. „Profilaktyka Uzależnień i Przeciwdziałanie Negatywnym Zachowaniom Młodzieży Ponadgimnazjalnej”, w ramach którego zrealizowano m.in. konkursy plastyczne, literackie i teatralne dotyczące profilaktyki uzależnień, ABC radzenia sobie ze stresem, wyjazdy do teatrów na „Spotkania zamkowe z psychologiem i sztuką” oraz imprezy rekreacyjno-sportowe. Odbyły się również warsztaty pn. „W świecie używek”, prowadzone przez pracowników Monaru i Poradni Powrót z U.

Ponadto uczniowie klas pierwszych wzięli udział w warsztatach programu „Noe”. Działania zakończyły się happeningiem, w czasie którego uczniowie przedstawili w formie artystycznej wybrane przez siebie uzależnienie. Tak powstało przedstawienie „Używkolandia”, zaprezentowane na I Powiatowym Przeglądzie Form Artystycznych.

Program profilaktyczny „Noe” jest jednym z programów rekomendowanych przez Państwową Agencję Problemów Alkoholowych i Centrum Metodyczne Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej MENiS. Przeznaczony jest dla uczniów klas gimnazjalnych oraz klas pierwszych szkół ponadgimnazjalnych. Cele programu to

m.in.: zdobycie podstawowych wiadomości o uzależnieniu od alkoholu, uzyskanie nadziei, że osobom żyjącym z problemem alkoholowym można udzielić wszechstronnej pomocy, zmiana niekorzystnych przekonań normatywnych młodzieży dotyczących oczekiwań grup rówieśniczych oraz promowanie abstynencji.

Program składa się z dwóch części. Pierwsza ma postać mityngu-happeningu-dramy, w czasie których zespół prowadzący spotyka się z dużą grupą młodzieży. Podczas spotkania rozmawia się o ogólnoludzkich wartościach w kontekście kontaktów ludzi z substancjami psychoaktywnymi. Program, jako jedyny w Polsce, jest oparty na autentycznych świadectwach osób dotkniętych problemem alkoholowym. Część druga jest przeznaczona dla rodziców i dzieci. Ukierunkowana jest na poprawę wzajemnych relacji, usprawnienie komunikacji, a jednocześnie włączenie rodziców w system oddziaływań profilaktycznych. Na koniec każdego spotkania uczestnicy wypełniają anonimową ankietę ewaluacyjną dotyczącą ich odbioru programu.

Inne, podejmowane przez szkoły działania to m.in.:

- udział młodzieży w przedstawieniach: „Jak ja na to patrzę” – poruszające problem wartości oraz radzenia sobie

ze zjawiskiem przemocy wśród najbliższych, „Buty na suficie” – poświęcone zjawisku agresji nakierowanej na własnych kolegów oraz „Stracone lata” i „Wojna pokoleń”;

- realizacja projektu „Pokój jest drogą – nie dla agresji i przemocy”, którego celem była zmiana zachowań i obyczajów wśród młodzieży, promowanie postaw odpowiedzialności za własne postępowanie i czyny, promowanie szacunku, otwartości i asertywności wobec siebie i innych;
- udział w konkursach plastycznych, m.in. „Razem przeciwko agresji i przemocy” i konkursie na reklamę społeczną „Profilaktyka Oczami Młodzieży”;
- udział w warsztatach dot. kształtowania umiejętności związanych ze zdrowiem psychospołecznym, m.in. samooceny, pozytywnego myślenia, radzenia sobie z emocjami i stresem.

Środki na realizację programu pochodziły z funduszu SPZZOZ w Gryfinie.

Eliminowanie zachowań agresywnych może być skuteczne jedynie wtedy, jeśli wzmocni się czynniki chroniące, powstrzymujące rozwój przemocy. W 2006 roku jednostki, dla których organem prowadzącym jest powiat gryfiński, w zakresie eliminowania zachowań społecznych w szkołach podjęły kilkadziesiąt różnorodnych działań, które stopniowo przynosiły widoczne, pozytywne zmiany. Maria Jakubik-Grzybowska z Wydziału Edukacji, Kultury, Sportu i Turystyki Starostwa Powiatowego w Gryfinie nawiązała współpracę z jedną z gmin szwedzkich, dzięki czemu Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych nr 1 w Gryfinie i Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych w Mieszkowicach

Przeciw prześladowaniu – teatralny projekt uczniów ZSP nr 1 w Gryfinie

przystąpiły w 2005 roku do projektu pn. „Przyjaciele Środowiska”.

W roku 2006, w ramach projektu, zaangażowane kraje rozpoczęły prace nad tematem „Stop przemocy w szkołach”, czego efektem było podpisanie czterostronnego programu w tym zakresie. Niestety, ze względu na brak środków finansowych projekt został przerwany. Przygotowując się do rozpoznania tematu przemocy, w dwóch wyżej wspomnianych zespołach przeprowadzono ankiety wśród uczniów, którzy przyznali w nich, że na terenie szkoły dochodzi do bójek, jednakże nie zinterpretowali tego jako przemoc fizyczną. Większość czuje się w szkole bezpiecznie. Uczniowie bardziej skupiali się na przemocy psychicznej. Przyznali, że na terenie szkoły spotykają się z wyzwiskami, znęcaniem psychicznym i kradzieżą rzeczy osobistych. Jednak jako jeden ze sposobów reagowania na przemoc podali niesienie pomocy swoim kolegom.

Uczniowie zdają sobie sprawę z tego, że znaczący wpływ na zachowania agresywne mają takie czynniki, jak: wpływ grupy rówieśniczej, środki masowego przekazu, alkohol i narkotyki oraz gry komputerowe. Podstawą rozwiązywania konfliktów dla większości respondentów jest rozmowa, a skuteczną metodą walki z przemocą usunięcie ucznia ze szkoły, zawieszenie w prawach, przeniesienie bądź, jako alternatywa, zapisanie np. na kurs samoobrony, gdzie będzie mógł wyładować nadmiar niespożytej energii.

Ankietowani w pierwszej kolejności zgłosiliby fakt stosowania przemocy rodzicom, następnie pedagogom i wybranym nauczycielom. Do walki z przemocą uczniowie wezwaliby policję i straż miejską. Badani uważają, że przemoc psychiczna jest bardziej destrukcyjna od przemocy fizycznej. Najciekawsze wnioski dotyczą pytań otwartych związanych z karami i ich wpływem na agresję. Większość uczniów twierdzi, że stosowanie kar cielesnych ma wpływ na późniejsze agresywne zachowanie dzieci, które naśladują swoich rodziców, ucząc się rozwiązywania konfliktów przy użyciu siły.

Wyniki ankiet pozwalają na wyciągnięcie wniosku, że uczniowie są świadomi otaczającej ich przemocy oraz źródeł jej powstawania i sami sugerują możliwości jej przezwyciężania. To pierwszy krok, aby uzmysłowili sobie, że mają wpływ na otaczającą ich rzeczywistość i że tylko od nich zależy, czy to wykorzystają, aby nam wszystkim żyło się bezpiecznie. ■

Zadania gminy, powiatu, województwa w zakresie profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień i przemocy w rodzinie

Podstawy prawne: Ustawa o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi z 26.10.1982 (Dz. U. z 2002 r. nr 147, poz. 1231), Ustawa o przeciwdziałaniu narkomanii z 29.07.2005 (Dz. U. z 2005 r. nr 179, poz. 1484 i 1485), Ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie z 29.07.2005 (Dz. U. z 2005 r. nr 180, poz. 1493).

Zadania gmin:

- pomoc rodzinom i osobom dotkniętym problemem uzależnień poprzez opiekę terapeutyczną, rehabilitacyjną, psychospołeczną i prawną;
- wspomaganie działalności instytucji i stowarzyszeń w zakresie przeciwdziałania uzależnieniom;
- prowadzenie profilaktycznej działalności informacyjnej i edukacyjnej skierowanej do dzieci i młodzieży;
- prowadzenie pozalekcyjnych zajęć sportowych;
- dożywanie dzieci uczestniczących w pozalekcyjnych programach opiekuńczo-wychowawczych i socjoterapeutycznych;
- prowadzenie poradnictwa rodzinnego i interwencji;
- opracowanie i realizacja programów ochrony ofiar przemocy w rodzinie;
- prowadzenie ośrodków wsparcia dla osób doświadczających przemocy domowej.

Zadania powiatów:

- koncentrowanie się na przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie poprzez prowadzenie specjalistycznych ośrodków wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie oraz prowadzenie ośrodków interwencji kryzysowej, a także opracowanie i realizacja programów korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc.

Zadania samorządu województwa:

- działalność wychowawcza, edukacyjna, informacyjna;
- leczenie, rehabilitacja i reintegracja osób uzależnionych od alkoholu i narkotyków;
- inspirowanie i promowanie nowych rozwiązań;
- opracowanie programów ochrony ofiar przemocy domowej;
- opracowanie programów korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie;

- organizowanie szkoleń dla osób realizujących zadania związane z przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie.

We wrześniu 2006 roku uchwałą Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego został przyjęty Wojewódzki Program Przeciwdziałania Uzależnieniom na lata 2006–2015.

Stanowi on integralną część Strategii Województwa Zachodniopomorskiego i ma wyznaczać kierunki działania wszystkich osób, instytucji i organizacji zajmujących się problematyką uzależnień na terenie naszego województwa. Celem głównym programu jest ograniczenie społecznych skutków nadużywania substancji psychoaktywnych wśród mieszkańców województwa zachodniopomorskiego. Jako cele pośrednie przyjęto zmniejszenie spożycia alkoholu oraz zahamowanie wzrostu popytu na narkotyki. Instytucją odpowiedzialną za realizację zadań programu jest specjalnie do tego celu powołane Biuro ds. Uzależnień Urzędu Marszałkowskiego.

W 2007 roku Biuro zaplanowało szereg działań w obszarze swojej kompetencji. Odbyło się między innymi spotkanie szkoleniowo-informacyjne dla prezydentów, burmistrzów i wójtów gmin województwa oraz szkolenie dla dyrektorów szkół ponadgimnazjalnych pod hasłem „Profilaktyka uzależnień w szkole”. Planowane są szkolenia dla kadr pomocy społecznej, pedagogów szkolnych oraz poradni psychologiczno-pedagogicznych o wspólnym tytule „Kontakt z rodziną zagrożoną przemocą oraz zasady interwencji kryzysowej”, a także „Syndrom dziecka maltretowanego” dla rodzin zastępczych i wiele innych. Ogłoszono także konkurs ofert dla organizacji pozarządowych na realizację projektu profilaktyczno-edukacyjnego w zakresie profilaktyki problemów uzależnień skierowanego do dzieci, tworzenie punktów informacyjno-konsultacyjnych o narkotykach i narkomanii, kampanię edukacyjną w zakresie profilaktyki uzależnień oraz stworzenie i prowadzenie internetowego punktu informacyjno-konsultacyjnego o uzależnieniach.

Opracowano na podstawie materiałów Biura ds. Uzależnień Urzędu Marszałkowskiego Województwa Zachodniopomorskiego

(tkk)

Rodzina a zaburzenia w zachowaniu dzieci

Aneta Serwatowska

Szkoła Podstawowa nr 4 w Młodzieżowym Ośrodku Socjoterapii w Szczecinie

Rodzina jest pierwszym i najbardziej naturalnym środowiskiem wychowawczym, z którym dziecko styka się w swym życiu. Tu nawiązuje pierwsze kontakty z innymi ludźmi i zdobywa pierwsze doświadczenia społeczne, które stają się podwaliną i zaczątkiem rozwoju społecznego małego człowieka, rzutując nieraz w decydujący sposób na całe jego życie. W rodzinie tworzone są warunki do zaspokajania potrzeb miłości, afiliacji, bezpieczeństwa, afirmacji i wielowymiarowego kontaktu, życiowego sukcesu, potrzeby rozwoju i twórczości, odnalezienia sensu życia. Dotyczy to wszystkich członków rodziny (W. Majkowski, 1999).

Rodzina występuje we wszystkich społeczeństwach i epokach; spełnia w życiu kilka podstawowych funkcji, z których najważniejsze to:

- prokreacja, tj. zapewnienie ciągłości biologicznej społeczności;
- socjalizacja, tj. wprowadzenie młodego pokolenia w normy i mechanizm życia zbiorowego, opieka nad nim i przygotowanie do samodzielnego odgrywania ról społecznych;
- utrzymywanie ciągłości kulturowej społeczeństwa przez przekazywanie dziedzictwa kulturowego następnym pokoleniom;
- prowadzenie gospodarstwa domowego i w wielu wypadkach także działalność produkcyjna (zwłaszcza w rolnictwie);
- organizowanie życia swoich członków, sprawowanie kontroli społecznej nad ich zachowaniem, zapewnienie im równowagi emocjonalnej, wzajemnej pomocy i opieki w wypadku choroby, starości itp. (Encyklopedia PWN, 2004).

We współczesnej literaturze rodzina jest ujmowana jako system, całość, która jest czymś więcej niż tylko sumą części. Mówiąc o rodzinie jako systemie społecznym, myślimy przede wszystkim o procesach w nim zachodzących: komunikowaniu się, działaniu i współdziałaniu poszczególnych elementów, a nie o jego ce-

chach strukturalnych. Rodzina w ujęciu systemowym to grupa współzależnych od siebie jednostek, które łączą poczucie historii, więzi emocjonalne oraz strategie działania w celu zaspokojenia potrzeb zarówno całej rodziny, jak i jej członków (G. Lowe, 2000).

Współzależność między prawidłowym pełnieniem jednej nawet funkcji przez rodzinę a wydolnością całej rodziny jest faktem często potwierdzonym przez badania. W każdej rodzinie *jakość i poziom wypełnianych funkcji decyduje o końcowych skutkach jej funkcjonowania, wyrażających się choćby w poziomie i „stylu” życia jej członków, w konfiguracji stosunków międzypokoleniowych, aspiracjach i planach życiowych, uznawanych systemach wartości i ogólnej filozofii życia* (S. Kawula, 1988).

Rodzina patologiczna a rodzina dysfunkcyjna

Irena Budrewicz stwierdza, że używany często w polskim piśmiennictwie socjologicznym i pedagogicznym termin *patologia rodziny* nie ma jednoznacznej definicji, a jego rozumienie ma różne odcienie. Wielu autorów używa obok *patologii* określeń: *dewiacja, zjawiska patogene, symptomy patologii życia rodzinnego* (Budrewicz, 1992).

Dziś powszechnie do rodzin patologicznych zalicza się te, w których oboje rodzice lub jedno z nich alkoholizuje się, używa narkotyków, dopuszcza się nierządu – najczęściej we własnym domu, w obecności dzieci – lub wykorzystuje je seksualnie (J. Śledzianowski, 1991).

Natomiast o rodzinie dysfunkcyjnej można mówić już wtedy, gdy nie występuje jeszcze w niej głęboka patologia, jednak jej prawidłowe funkcjonowanie zostało w miarę trwale zaburzone. Rodzina taka nie spełnia już swoich naturalnych funkcji, a jej członkowie funkcjonują na niższym poziomie niż mogliby. Dotyczy to zwłaszcza dzieci.

Rodzina dysfunkcyjna jest stworzona przez dysfunkcyjne małżeństwo, takie małżeństwa zaś tworzą dysfunkcyjne osoby, które odnajdują się wzajemnie i żenią ze sobą. Jednym z tragicznych faktów jest to, że osoby dysfunkcyjne prawie zawsze znajdują inną osobę, która działa albo na tym samym, albo na większym poziomie dysfunkcji (J. Bradshaw, 1998).

Rodziny dysfunkcyjne są zazwyczaj „zakorzenione we wstydzie” – dzieci często wstydzą się swojej rodziny. Do typowych objawów charakteryzujących te rodziny należą:

- Brak intymności.
- Członkowie mają utrwalone zamrożone, sztywne role.
- Można zaobserwować zaplątane granice pomiędzy członkami rodziny – czują się tak jak inne osoby w rodzinie.
- Poszczególni członkowie nie mogą zaspokoić swoich indywidualnych potrzeb. Są one odkładane, aby umożliwić zaspokojenie potrzeb systemu. Dlatego w takiej rodzinie prawie zawsze istnieje jakiś, przynajmniej niewielki, poziom złości i depresji.
- System komunikacji polega na otwartym konflikcie albo na zgodzie na to, żeby nie było niezgody. Rzadko dochodzi tam do prawdziwego kontaktu.
- Indywidualne różnice są poświęcane dla potrzeb systemu. Jednostka istnieje dla rodziny. Taką rodzinę trudno jest opuścić.
- Zasady są sztywne i nie zmieniają się. Są nimi na ogół kontrola, perfekcjonizm i oskarżanie.
- Jawne tajemnice są częścią kłamstw, które trzymają rodzinę w zamrożonym stanie. Tajemnice te każdy zna i udaje, że o niczym nie wie.
- Zaprzeczanie konfliktom i frustracji tworzy sytuację, w której każdy chce osiągnąć swoje cele siłą woli. Daje to iluzję radzenia sobie z problemem.

Dziecko w rodzinie dysfunkcyjnej

Zwykle pierwszym sygnałem tego, że coś niewłaściwego dzieje się z rodziną, są kłopoty, które sprawia dziecko lub jedno z dzieci. Rodzice wzywani do szkoły dowiadują się, że ich dziecko zachowuje się agresywnie albo ucieka z lekcji. Najczęściej nie dostrzegają jednak najmniejszego związku między własnym zachowaniem a zachowaniem dziecka. Badania dowodzą, że trudności wychowawcze sprawiane przez dzieci z tak zwanych normalnych

rodzin stanowią objaw tych samych zaburzeń, które są typowe dla rodzin dysfunkcyjnych. Wynikają one z nieprawidłowej komunikacji pomiędzy poszczególnymi członkami rodziny oraz z niezaspokajania ich istotnych potrzeb.

Kłopoty dziecka stanowią najczęściej wyraz zaburzeń relacji emocjonalnych między rodzicami. Oni to, jak określa Bradshaw, są architektami rodziny. To właśnie na wzajemnym odnoszeniu się rodziców do siebie opiera się wzorzec komunikacji w rodzinie. Dzieci uczą się bądź jawnych i jednoznacznych kontaktów, bądź też odwrotnie – nie wyrażają swoich uczuć i ukrywają je. Rodzina, pisze Bradshaw, *potrzebuje Matki i Ojca, którzy są zaangażowani w zasadniczo zdrowy wzajemny związek i którzy czują się na tyle bezpieczni, żeby wychowywać swoje dzieci, nie obciążając ich swoimi problemami* (J. Bradshaw, 1994).

Obecnie, gdy ujmujemy rodzinę jako system, wszelkie nieprawidłowości w funkcjonowaniu jej członków powinniśmy traktować jako efekt zaburzenia całego układu. Jeśli dziecko zaczyna przejawiać symptomy zaburzonego zachowania, powinniśmy mieć świadomość, że przyczyny takiego stanu rzeczy mogą tkwić w jego rodzinie. Należy zatem starać się rozpoznać mechanizm niewłaściwego funkcjonowania rodziny i dążyć do jego naprawy.

Przemoc wobec dziecka

Przemoc wobec dziecka w rodzinie może przybierać różne formy:

- przemocy fizycznej, wyrażonej w postaci czynnej – poprzez bicie i zadawanie innych cierpień fizycznych;
- przemocy fizycznej biernej, wyrażającej się poprzez narzucane ograniczenia aktywności, np. areszt domowy;
- przemocy psychicznej, która polega na stosowaniu szantażu emocjonalnego, gróźb, izolacji, poniżania, obrzucania wyzwiskami, narzucania własnych sądów, wykorzystania seksualnego dzieci;
- zaniebdywania rozumianego jako lekceważenie lub uniemożliwianie dziecku zaspokojenia potrzeb biologicznych (zaniedbanie fizyczne) i psychicznych (zaniedbanie psychiczne lub emocjonalne) – K. Pospiszyl, 1994.

Bezpośrednie skutki zastosowanej przemocy fizycznej czynnej można łatwo zaobserwować w postaci siniaków, skaleczeń, złamań czy innych obrażeń ciała.

Skala tego zjawiska jest trudna do oszacowania przede wszystkim dlatego, że większość przypadków krzywdzenia dzieci pozostaje tajemnicą rodzinną.

Rozmiary zjawiska przemocy potwierdzają wyniki badań, które wykazują, że:

- co szósty dwunastolatek w wyniku przemocy ze strony rodziców doznał urazów, takich jak: siniaki, zadrapania (badania Fundacji Dzieci Niczyje);
- blisko 23% polskich studentów przyznaje, że w ich domach przynajmniej kilkakrotnie dochodziło do przemocy fizycznej;
- 34% pacjentów leczenia odwykowego stwierdza, że w okresie nadużywania alkoholu stosowało przemoc fizyczną wobec dzieci (badania Instytutu Psychologii Zdrowia);
- w pierwszym kwartale 2001 r. na terenie województwa zachodniopomorskiego zanotowano 6146 interwencji, z czego 1293 dotyczyło przemocy w rodzinie;
- 47% dzieci co najmniej raz doświadczyło poniżających form agresji werbalnej ze strony rodziców;
- 87% dzieci doświadczających różnych form krzywdzenia w rodzinie wyrażało przekonanie, że w takich sytuacjach potrzebowało pomocy i wsparcia, ale aż 13% z nich nigdy nie zwróciło się o nią, uznając, że nie mają do kogo (Dane Komendy Wojewódzkiej Policji w Szczecinie).

Bardzo trudno jest określić skalę zjawiska przemocy. Przejawiać się ona może między innymi:

- zakazem mówienia w określonym czasie,
- zakazem chodzenia,
- zakazem załatwiania potrzeb fizjologicznych,
- aresztem domowym,
- zamykaniem w jakimś pomieszczeniu,
- wypędzaniem z domu,
- demolowaniem lub wynoszeniem z domu sprzętów,
- obserwowaniem agresji między rodzicami,
- obserwowaniem agresji wobec rodzeństwa,
- obserwowaniem agresji nagradzanej przez uzyskiwanie przewagi.

Wśród następstw stosowania przemocy wobec dzieci wymienić należy takie zjawiska, jak:

- ambiwalencja uczuć – dzieci odczuwają zarówno miłość, jak i nienawiść

do rodzica, żyją w chaosie emocjonalnym,

- małe poczucie własnej wartości,
- poczucie bezsilności,
- opuszczenia,
- poczucie winy,
- lęki przed zranieniem,
- lęki egzystencjalne,
- depresja,
- nadpobudliwość (nadmierna ruchliwość i nieumiejętność skupienia uwagi),
- agresja.

Przemoc domowa nie jest czynem jednorazowym. Często ma długą, nawet kilkunastoletnią historię. Zwykle powtarza się według zauważalnej prawidłowości. Cykl przemocy składa się z trzech następujących po sobie faz.

1. Faza narastania napięcia – początkiem cyklu jest zwykle wyczuwalny wzrost napięcia, narastają sytuacje konfliktowe. Przyczyny napięcia mogą tkwić poza rodziną, czasem są to błahostki, drobne nieporozumienia. Zaczyna pojawiać się agresja.
2. Faza ostrej przemocy – następuje wybuch agresji, sprawca z „normalnego człowieka” przemienia się w „kata”, może dokonać strasznych czynów, nie zwracając uwagi na krzywdę innych.
3. Faza miodowego miesiąca – faza skruczy i okazywania miłości; sprawca jakby na nowo uwodzi ofiarę, zaczyna dostrzegać to, co się wydarzyło. Próbuje załagodzić sytuację, przeprosza, obiecuje poprawę, staje się uczynny i miły. Próbuje przekonać ofiarę, że teraz będzie inaczej, że to się więcej nie powtórzy. Ofiary mu wierzą, bo wbrew zdrowemu rozsądkowi w głębi serca tego właśnie pragną. I nawet jeśli przed chwilą były gotowe uciec, zostają. Sprawca nie jest w stanie długo wytrzymać w takiej roli. Narasta napięcie i wszystko zaczyna się od nowa.

Przemoc stosowana wobec dziecka jest szczególnie trudnym dla niego doświadczeniem. W przypadku osoby dorosłej nie oczekuje się, by kochała i szanowała swego oprawcę, natomiast w przypadku dziecka – tak. Pamiętać należy także o tym, że dziecko jako ofiara przemocy nie jest w stanie pomóc samo sobie. W takiej sytuacji bardzo ważna jest interwencja kogoś z zewnątrz. Myślę, że ważną rolę do spełnienia w tym obszarze mają pedagodzy. To oni mogą trafnie zdiagnozować problem i zaproponować działania zaradcze dla całej rodziny. ■

Akceptacją i zaufaniem uczyć samodzielności

Mirosława Piaskowska-Majzel

konsultant ds. edukacji kulturalnej, CDiDN w Szczecinie

W przeciwieństwie do szkoły sprzed reformy edukacyjnej osiągnięcia współczesnego ucznia stanowią próbę przybliżenia go do wymagań świata, w którym przyszło żyć naszemu wychowankowi. Niestety, ciągle jeszcze pokutuje przeświadczenie, że uczeń powinien być dobrze wyposażony we wszystkie oczekiwane od niego osiągnięcia, co rodzi niezdrowe postawy i utrudnia proces nauczania.

Czy rzeczywistość edukacyjna sprzyja użyteczności w cywilizacji XXI wieku? czy uczeń ma poczucie, że to, czego się uczy, sprzyja jego rozwojowi? czy treści nauczania (wymuszające stosowne metody nauczania) sprzyjają przygotowaniu ucznia do dorosłego życia? Pytania te nie są wprawdzie przedmiotem tej publikacji, ale próba udzielenia na nie odpowiedzi może stanowić punkt wyjścia do refleksji nad obecnym kształtem nauczania w ogóle. Nauczyciel musi bowiem postawić sobie zasadnicze pytania: Po co wchodzi na lekcję do klasy „a” czy „b”? Co zamierza zrealizować z klasą „a” czy „b”? Dokąd zmierza? Czy droga, jaką obrał, przygotuje ucznia do życia w społeczeństwie? I czy uczeń ma świadomość, czemu służą wszelkie działania nauczyciela?

Aby udzielić odpowiedzi, należy jasno określić główne (niezbędne) zadania, jakie stawiają nauczycielowi Minister Edukacji Narodowej, Unia Europejska, a przede wszystkim rzeczywistość i projektowana przyszłość, w której uczniowie będą musieli się znaleźć jako dorośli, pełnoprawni obywatele świata. Uwzględniając wszystkie aspekty, podejmuję się próby ustalenia najważniejszych zadań, jakie stoją przed nauczycielem XXI wieku. Zaliczam więc do nich:

- wyposażanie uczniów w wiedzę niezbędną do rozumienia świata i siebie,
- rozwijanie umiejętności życiowych uczniów,
- stymulowanie ich zainteresowań,
- wdrażanie różnych strategii uczenia się,

- uświadamianie uczniom wagi procesu samokształcenia,
- rozwijanie umiejętności dokonywania samooceny.

Żadne z zadań nie może istnieć samodzielnie. Istotą wymienionych propozycji jest umiejętność potraktowania ich integralnie. Trudno mówić o wiedzy bez umiejętności, o umiejętności bez wiedzy. Wiedza i umiejętności wymagają utrwalania. Trzeba więc wiedzieć, jak się uczyć, by nie wywierały z głowy ucznia, ale by stały się oczywistym elementem jego życia. Na zakres wiedzy i umiejętności przez kolejne etapy kształcenia ma wpływ nauczyciel, który odpowiedzialny jest za to, by rozbudzić w uczniu potrzebę samokształcenia. Rolą jego jest więc wyposażenie ucznia w świadomość, że życie człowieka zależy przede wszystkim od niego samego; a więc wiem tyle, ile sam chcę wiedzieć, umiem tyle, ile sam zdołam się nauczyć.

Wyposażanie uczniów w wiedzę niezbędną do rozumienia świata i siebie

Wszystko, czego uczeń dowiaduje się na lekcji, jest niczym innym jak zdobywaniem wiedzy. W szkole podstawowej uczeń nie musi znać wartości zdobywanej wiedzy, ale niewątpliwie do tej wartości musi być przygotowywany. To, że uczeń zdobywa wiedzę, nie oznacza jeszcze, że trzeba ją egzekwować; ona może być jedynie przydatna do rozwijania pewnych umiejętności. Nie wymaga się od uczniów szkoły podstawowej znajomości imiesło-

wów czy strony czynnej i biernej, ale w języku angielskim na przykład ta wiedza jest niezbędna. I nic dziwnego, że często uczniowie pytają nauczycieli języka polskiego, co to jest strona czynna i strona bierna czasownika; stąd też można sformułować wniosek, że nauczyciele nie dość spójnie współpracują ze sobą. Może to oznaczać, że praktyka szkolna koncentruje się raczej na indywidualnej potrzebie przekazywania przez nauczyciela wiedzy, a nie na jej zespołowym, świadomym wyborze. W takich okolicznościach uczeń jest atakowany wiedzą, a nie motywowany do jej zdobywania. Rozwarstwienie wiedzy na poszczególne przedmioty, jej różnorodność nie sprzyjają rozbudzaniu ciekawości ucznia.

Integracja wiedzy, w którą wyposażony jest uczeń, ma ogromne znaczenie na każdym etapie kształcenia. Równie ważna wydaje się przede wszystkim znajomość podstaw programowych wszystkich etapów kształcenia przez nauczycieli szkół podstawowych, gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych. Nie wystarczy znać podstawę programową z języka polskiego w szkole podstawowej. Wszyscy nauczyciele powinni wnikliwie dokonać analizy podstaw programowych w ogóle, by zrozumieć, z jakiego punktu uczeń startował i dokąd powinien zmierzać.

Świadomość drogi, jaką uczeń musi przebyć przez kolejne etapy kształcenia, jasno wytyczone cele umożliwią dokonanie właściwej selekcji wiedzy. Należy jednak pamiętać, że dobór wiedzy bez jej uzasadnienia nie ma sensu. Nauka w szkole sprowadzona została do zasad, których uczniowie nie rozumieją. Nie mają potrzeby poznawania (albo też została im ona odebrana), gromadzenia wiedzy, bo albo nie ma w nich pasji, albo nauczyciel podaje wiedzę w sposób niewłaściwy, albo jeszcze nie dość mocno przekonuje, że wiedza daje wolność myślenia i oceny świata – rzetelnej oceny. Aby nauczyć się oceny czegokolwiek, trzeba pojąć wiedzę. Nie wystarczy wybiórczo wysłuchać informacji w telewizji, by pozwalać sobie na ocenę rzeczywistości. Stąd tak wielkie znaczenie przywiązuję do wiedzy.

Rozwijanie umiejętności życiowych uczniów

Na pytanie: *po co się uczyć?* próbowali odpowiadać niemal wszyscy dydaktycy, z B. Niemierko na czele. Uczniowie też często zadają to pytanie, rzadziej jednak szukają na nie odpowiedzi. Szkoła koja-

rzona jest z przymusem. Przyczyny takiego stanu rzeczy można wyliczać bez końca i niewątpliwie znajdują się w nich następujące czynniki: ekonomiczny (bezrobocie rodzica/ów), niski status finansowy, socjologiczny (środowisko), psychologiczny (brak perspektyw), polityczny (przewolnienie na działania wykraczające poza granice moralności). Jedną z ważniejszych przyczyn wydaje mi się przede wszystkim przepaść, jaka w oczach uczniów dzieli szkołę od życia w XXI wieku.

Umiejętności życiowe – w myśl definicji WHO – to nic innego, jak: *umiejętności (zdolności), umożliwiające człowiekowi pozytywne zachowania przystosowawcze, dzięki którym skutecznie radzi sobie z zadaniami (wymaganiami) i wyzwaniem codziennego życia*. Takie rozumienie umiejętności życiowych stawia przed nauczycielem nie lada wyzwanie. Musi on bowiem uwzględnić osobowość ucznia (choćby tylko określić, czy jest introwertykiem czy ekstrawertykiem), bo od tego zależą metody, jakie wobec niego będzie konsekwentnie stosował. Warto też wiedzieć, że do podstawowych umiejętności przydatnych do życia codziennego WHO zalicza:

- podejmowanie decyzji i rozwiązywanie problemów,
- twórcze i krytyczne myślenie,
- porozumiewanie się i utrzymywanie dobrych relacji interpersonalnych,
- samoświadomość i empatię oraz radzenie sobie z emocjami i stresem.

Umiejętności życiowe znajdują swoje odzwierciedlenie w osiągnięciach ucznia rozpisanych w podstawie programowej do każdego przedmiotu, a potem jeszcze rozbudowane w standardach egzaminacyjnych na poszczególnych etapach kształcenia.

W przeciwieństwie do szkoły sprzed reformy edukacyjnej osiągnięcia współczesnego ucznia stanowią próbę przybliżenia go do wymagań świata, w którym przyszło żyć naszemu wychowankowi. Niestety, ciągle jeszcze pokutuje przeświadczenie, że uczeń powinien być dobrze wyposażony we wszystkie oczekiwane od niego osiągnięcia, co rodzi niezdrowe postawy i utrudnia proces nauczania. Z jednej strony rodzice i ich dzieci chcą uzyskiwać jak najlepsze oceny (niekoniernie muszą one być odzwierciedleniem rzeczywistych umiejętności ucznia), z drugiej zaś nauczyciel staje przed dylematem egzaminów zewnętrznych. Presja z e w n ę t r z n o ś c i (rodzice i egzaminy)

może prowadzić do absurdów w nauczaniu. Jednym z nich jest niewątpliwie obarczanie nauczycieli wcześniejszych etapów kształcenia odpowiedzialnością za nieprzygotowanie ucznia do „bycia dobrym uczniem” na przykład w szkole gimnazjalnej.

Oczekiwanie, że uczeń będzie wyposażony we wszystkie umiejętności zapisane w podstawie programowej pod nazwą osiągnięcia, nie prowadzi do niczego dobrego. Ta potrzeba maksymalizacji powoduje, że nauczyciel szuka prostych rozwiązań, a takie przecież nie istnieją w trzydziestoosobowym zespole klasowym.

Zmiana mentalności nauczyciela i rozbudzenie świadomości w zakresie celowości wykonywania określonych działań edukacyjnych może przynieść korzystny efekt nauczania. Uczniowie, którym nie dość wyraźnie określa się cel każdej czynności wykonywanej na lekcji, nie widzą celu uczenia się i rozwijania własnych umiejętności. Przybliżanie uczniom potrzeby działań edukacyjnych w kontekście ich potrzeb życiowych (jeszcze nieświadomych) może usprawnić pracę na lekcji. Z kolei niepokój nauczycieli towarzyszący im zwykle przy egzaminach zewnętrznych musi być zastąpiony zdrowym rozsądkiem.

Inną kwestią związaną z rozwijaniem umiejętności życiowych uczniów są programy nauczania, w których często na poziomie szkoły podstawowej proponuje się na przykład konstruowanie życiorysu, co nie ma żadnego logicznego uzasadnienia. Uczeń szkoły podstawowej nie musi zdobyć takiej umiejętności. Nauka przygotowania pism użytkowych (np. cv, listu motywacyjnego) w szkole podstawowej i gimnazjalnej nie ma sensu, ponieważ uczeń szybko straci tę umiejętność, jeśli nie będzie jej wykorzystywał w praktyce. O dziwo, nauczyciele szkół ponadgimnazjalnych unikają tego rodzaju zadań na swoich lekcjach, a przecież to właśnie oni powinni wyposażać ucznia w te najbardziej praktyczne umiejętności. Brak logiki w podanym przykładzie ma niebagatelne znaczenie w całym procesie nauczania, tego rodzaju nieprzemyślane działania wpływają bowiem na stawianie przez uczniów wspomnianego już pytania: *po co się uczyć?*

Stymulowanie zainteresowań uczniów

Skoro wielkość pedagogicznego zadania ma wynikać z potrzeby wyciągnięcia cie-

*plej ręki w stronę wędrujących z wyboru, konieczności, obowiązku lub przymusu, czasami trzeba się zatrzymać; podać rękę każdemu, kto tego pragnie i oczekuje.*¹ T. Frąckowiak (jak wielu innych) podejmuje próbę uwznioślenia roli nauczyciela w procesie edukacji i wychowania ucznia. Trudno się z taką rolą nie zgodzić, bo to oznacza, że nauczyciel musi być przede wszystkim człowiekiem, a dopiero potem urzędnikiem, który pieczołowicie wypełnia wszystkie swoje dokumenty szkolne (począwszy od sprawdzenia listy obecności). Uczeń za wszelką cenę potrzebuje kontaktu z człowiekiem, który dostrzeże jego osobę spośród wszystkich, których uczy. Zauważony przez nauczyciela (świadomie lub nieświadomie) otwiera przed sobą drogę do motywacji, która w obecnej edukacji jest coraz trudniejsza do wykrzesania.

Nauczyciel nie może zgubić ucznia w ścisłym realizowaniu podstawy programowej i w procesie przygotowania go do egzaminów zewnętrznych. Żaden przedmiot nie będzie dla ucznia łatwy, jeśli nauczyciel nie przybliży go uczniowi, nie dostosuje treści do bliskiej mu rzeczywistości.

Poszczególne procesy dydaktyczne należy zaplanować w taki sposób, by uczeń miał również możliwość rozwijania własnych zainteresowań: tych, których jest świadomy i tych, których istnienia nawet nie przeczuwa, bo nie jest w stanie określić – z różnych przyczyn – własnych predyspozycji osobowościowych.

Nauczyciel nie musi być znawcą osobowości ludzkich (choć jest to niewątpliwie cenna i wiedza, i umiejętność), ale jeśli potrafi wydobyć z uczniów ich rzeczywiste zainteresowania lub wskazać drogę do ich poszukiwań, może nauczyć ich zmiany sposobu myślenia o sobie i świecie, zniwelować pasywność na rzecz aktywności życiowej, zmotywować do przyglądania się sobie, wreszcie zmotywować do stawiania najważniejszych pytań związanych z tożsamością. Próba rozpoznawania ewentualnych zainteresowań uczniów często odbywa się na prawach intuicji, czego nie można negocjować, o ile intuicja służy rzeczywistości wspieraniu ucznia w jego rozwoju. Jeśli nauczyciel sam podejmuje się poszukiwań zainteresowań, to warto, by towarzyszyło mu zdanie A. Brühlmeiera: *każdy ma prawo być początkującym.*² Wszelkie nieudolne działania ucznia mogą przynieść kiedyś efekty. Ważne jest jednak to, by nauczyciel

„czytający” i „słuchający” uczniów nauczył się rozpoznawać ich temperament, bo dzięki temu będzie mu łatwiej włączyć ucznia w proces dydaktyczny.

Wdrażanie różnych strategii uczenia się

Nauczyciel zobligowany jest do tego, by uświadomić uczniom, jak żyją i jak pracują. Ile czasu poświęcają na naukę, odpoczynek, czy prowadzą zdrowy styl życia (spacery, sport, właściwe odżywianie itp.). W strategiach uczenia się niewątpliwie ważną kwestią jest analiza dotychczasowego modelu życia (dnia codziennego), planowanie i organizowanie sobie pracy umysłowej, samopoczucie, ale także stosunek do samego siebie i zadania, jakie uczeń ma wykonać. Nie jest to zadanie tylko dla nauczyciela języka polskiego, ale dla całego zespołu nauczycielskiego. Nie wystarczy prowadzić edukacji zdrowotnej na przedmiotach przyrodniczych, ale trzeba ją wdrażać podczas zajęć z każdego przedmiotu, także języka polskiego.

Swoisty problem pojawia się w organizacji życia szkoły, choć ta powinna funkcjonować najsprawniej. Z praktyki znane są sytuacje, w których nauczyciele z racji zbliżającego się terminu wystawiania ocen semestralnych lub rocznych zarzucają uczniów licznymi sprawdzianami i pracami klasowymi. Jest to niewątpliwie dowód na nieprzemyślaną koncepcję nauczania. Można powiedzieć, że nauczyciele nie znają strategii uczenia się (na którą składa się zarówno organizacja dnia codziennego, jak też całego roku szkolnego). Zdarza się dosyć często i tak, że uczniowie w ciągu jednego tygodnia są zaskakiwani licznymi czasochłonnymi zadaniami (np. wykonanie projektów jako zadanie domowe z dwóch przedmiotów). Gdyby nauczyciele pracowali jako zespół, przemyśleliby możliwość konsultacji między sobą w zakresie rozkładania zadań domowych i prac klasowych w taki sposób, by uczeń pracował systematycznie, a nie chaotycznie. Można by uniknąć w ten sposób „okresów martwych”, kiedy uczniowie niewiele pracują, i „okresów natężonej pracy” związanej z gromadzeniem przez nauczyciela ocen w dzienniku.

W dobie cywilizacji informacyjnej, w której gubią się dorośli, a przynajmniej często są nią zmęczeni, nieukształtowany uczeń nie radzi sobie z natłokiem wiedzy wpajanej w szkole i przekazywanej przez multimedia. Edukacja gimnazjalna uc-

nia wymaga od nauczyciela niezwyklej czujności i świadomości, że to, co uczyni, w co wyposaży ucznia, będzie miało ogromny wpływ na efekty nauczania w szkole ponadgimnazjalnej, podczas studiów i w dorosłym życiu.

Trudno się zgodzić na znaną praktykę uczniów: zakuć, zdać, zapomnieć. Nie po to uczymy, by uczyć na chwilę, ale po to, by zdobywana wiedza była rozumiana, utrwalana i by pomogła uczniowi zrozumieć świat, w którym przyszło mu żyć, i przede wszystkim po to, by uczeń miał świadomość przydatności jej zdobywania. Strategie uczenia się mają służyć uczniowi przez całe życie. Nie należy ich więc bagatelizować. Od tego, w jaki sposób uczniowie będą przyswajając wiedzę i na jak długo, zależy sens nauczania w ogóle.

Uświadamianie uczniom wagi procesu samokształcenia

Jeśli chociaż jeden uczeń nie postawi w czasie lekcji pytania, należy tę lekcję potraktować jako porażkę pedagogiczną, gdyż nie rozbudziła ona ciekawości poznawczej uczniów.

Praktyka szkolna w zakresie samokształcenia nie wygląda jednak najlepiej. Uczniowie najczęściej korzystają z jednego dostępnego im źródła informacji – Internetu. Nie selekcionują zgromadzonych informacji, bo to wymaga skupienia i umiejętności czytania ze zrozumieniem. W wielu szkołach nauczyciele stwierdzają, że muszą unikać zadań domowych, bo uczniowie ich nie wykonują. Cały proces samokształcenia powinien więc być przeniesiony przede wszystkim na jednostkę lekcyjną. Trzeba uczniowi pokazać, jak uczyć się samodzielnie, by stał się człowiekiem społeczeństwa uczącego się, czyli dobrze przygotowanego do podnoszenia własnych kwalifikacji i umiejętności.

Ćwiczenia przeprowadzane podczas lekcji mogą być punktem wyjścia do przygotowywania ucznia do zdobywania samodzielnie wiedzy i umiejętności, mogą umożliwić obserwację poszczególnych kroków w procesie zdobywania informacji i pracy badawczej związanej z analizą konkretnego problemu. Aby to jednak miało miejsce, nauczyciel powinien bardzo precyzyjnie przemyśleć przebieg zajęć, tak by uczeń rzeczywiście mógł prześledzić różne sposoby dochodzenia do rozwiązania zadania.

Na proces samokształcenia składa się wiele czynników: zakres wiedzy i umiejętności, w jakie powinien zostać wypo-

sażony uczeń, świadomość konkretnych strategii uczenia się i ich stosowanie w praktyce. W licznych klasach mamy do czynienia z tyłoma osobowościami, ilu jest uczniów, co oznacza, że każdy z nich ma szansę znaleźć dla siebie stosowne metody uczenia się. Inaczej będzie się uczył introwertyk, ekstrawertyk, jeszcze inaczej sangwinik, choleryk czy flegmatyk. Jedni potrafią w ferworze wielu działań wiele działań wykonywać, inni potrzebują ciszy i skupienia. Należy to uszanować, by nie doprowadzić do dyskryminacji osobowości ucznia, co – w moim mniemaniu – ma miejsce na maturze ustnej. Są uczniowie, którzy nigdy nie mówili na lekcjach, nie występowali publicznie, bo nie chcą i nie umieją, i takie ich prawo. W ich wypadku proces samokształcenia będzie raczej zmierzał do tego, by próbowali dostosować się do warunków, w których żyją. I nie o to chodzi, by uczyli się więcej matematyki, literatury czy biologii, ale by pracowali nad swoją osobowością, która uwzględni fakt, że znajdą się w tym świecie, jeśli oswoją własną nieśmiałość i odważą się np. występować publicznie. Jeśli uczniowie introwertycy będą regularnie otrzymywać niskie oceny za publiczne (klasowe) wystąpienia, nie bez powodu uznają, że uczenie się w klasie lub na własną rękę nie ma sensu.

Samokształcenie stanie się jednak fikcją, jeśli uczniowie będą np. korzystać z różnych źródeł informacji tylko dlatego, że takie otrzymali zadanie domowe. Przygotowywanie ucznia do samokształcenia to jedno, z kolei uświadamienie wagi samokształcenia – to drugie. Jeśli nauczycielowi uda się znaleźć metody, dzięki którym uczeń z własnej inicjatywy będzie poszukiwał odpowiedzi na postawione przez siebie pytania, to znaczy, że chęć samokształcenia została w nim zaszczeplona. Problem jest o tyle trudny i skomplikowany, że wymaga od nauczyciela (nauczycieli i rodziców) rozbudzenia w uczniu – człowieku potrzeby stawiania pytań na temat sensu i celu własnego życia, słowem: refleksji na temat samego siebie. Nie ma jednak wątpliwości, że zadanie to nie będzie aż tak skomplikowane, jeśli nauczyciel nie będzie ukrywał przed uczniem, że sam jest refleksyjny, poszukujący i stawiający pytania.

Podstawowym jednak zadaniem szkoły (nauczycieli i rodziców) jest uświadamienie uczniom, że to oni są odpowiedzialni za własne życie (a więc za zdoby-

wanie wiedzy, rozwijanie umiejętności, poszukiwanie form uczenia się, samokształcenie i inne), a więc i za własną edukację. Nauczyciel pełni funkcję wspierającą.

Rozwijanie umiejętności dokonywania samooceny

Wiedza, umiejętności, świadomość własnych zainteresowań, umiejętność wykorzystywania strategii uczenia się i wdrażanie się w proces samokształcenia nie mogą istnieć bez umiejętności obiektywnej samooceny. Nauczyciel powinien zmierzać do takiego sposobu myślenia, w którym znajdzie się miejsce na próby dokonywania z dystansu samooceny działań uczniów. W każdej niemalże publikacji na temat edukacji powtarza się regularnie konieczność stawiania pytań zmierzających do świadomie formułowanych celów wszystkich działań i oceny własnej pracy zarówno nauczyciela, jak i ucznia.

Sledząc tok rozumowania K. Stróżyńskiego, trzeba mieć świadomość, z czym wiąże się brak umiejętności konstruowania rzetelnej samooceny: *Nieumiejętność realistycznej i precyzyjnej oceny własnych możliwości, własnych umiejętności skutkuje w dorosłym życiu albo postawami rozszewniowanymi (w przypadku przeszacowania własnej wartości jako pracownika), albo pasywnością, kompleksami i skazywaniem się na marginalizację zawodową (w przypadku jej niedoszacowania). Wreszcie bywa, że oceniając w miarę poprawnie własne umiejętności, nie potrafimy ich właściwie odnieść do sytuacji, w której mogą być najlepiej spożytkowane. W efekcie ktoś, kto mógłby być świetnym menedżerem, jest marnym nauczycielem; kto mógłby znakomicie sprzedawać samochody, robi kiepskie filmy – i tak dalej.* Brak umiejętności wnikliwie przeprowadzanej samooceny własnych działań powoduje, że uczeń funkcjonuje dość przypadkowo, poddaje się biegowi zdarzeń i w konsekwencji nie on decyduje o własnym życiu, ale przypadek, los mniej lub bardziej przez ucznia uświadomiony. A liczne zadania, do wykonania których jest zobligowany przez nauczycieli, budzą jego niepokój lub wywołują zniechęcenie, ponieważ uczeń nie wie, jak sobie z nimi poradzić, w jakim stopniu to, co zrobił, jest rzeczywiście poprawne, a nawet dobre.

S.G. Paris i L.R. Ayres zwracają uwagę na to, że uczniowie – niewyposażeni w umiejętność samooceny – są przeświadczeni o jedynej i niepodważalnej ocenie

ich działań: ocenie szkolnej. Nie tylko ona jednak decyduje o ich rzeczywistych umiejętnościach. Zadaniem nauczyciela jest więc uświadomienie uczniom, że wszystko, co ma miejsce podczas lekcji, stanowi ocenę działań uczniowskich: komentarz słowny, uśmiech, stan zadowolenia nauczyciela, tempo wykonywanych ćwiczeń itp. Jeśli uczeń – podobnie jak nauczyciel – będzie umiał „czytać” i „słuchać” gesty prowadzącego zajęcia i swoich kolegów, to oznacza, że może również nauczyć się patrzenia na siebie i swoje działania z dystansu, a więc obiektywnie.

Uczniowie nie mogą sobie pozwolić na pośpieszne dokonywanie własnej oceny. Nie mogą też lekceważyć wagi podejmowanych działań. Samoocena prowadzi do wnikliwości, skupienia i zatrzymania się przed sobą i dla siebie. Ma to ogromny wpływ na rozbudzenie w uczniu odpowiedzialności za siebie i innych.

Drogą do obiektywizacji oceny własnej pracy jest niewątpliwie świadomość, że obok nas są inni ludzie, którzy mogą znacznie krytyczniej podejść do naszych działań niż my sami. Samoocena prowadzi do krytycznego (dojrzałego) spojrzenia na siebie i innych. Pochwały i nagrody są jak najbardziej pożądane, ale czasem niewygodna (niepochlebna) opinia na temat naszych poczynań może prowadzić do formułowania konstruktywnych wniosków, dzięki którym uczeń będzie mógł wpływać na swój rozwój. Nie mam wątpliwości, że uczeń przygotowany do samooceny potrafi szukać pomocy u innych ludzi, potrafi z nimi dyskutować, przede wszystkim jednak przyjmuje krytykę za dobrą monetę w procesie rozwoju własnej osobowości i własnych umiejętności. Zbyt częste nagradzanie uczniów (przy wskazywaniu niedociągnięć) za ich poczynania może prowadzić do wybiórczego przyswajania informacji nauczyciela. To z kolei może wpływać na spowolnienie rozwoju ucznia. W samoocenie ucznia chodzi przede wszystkim o to, by umiał on patrzeć na siebie krytycznie i by w krytyce odnalazł szansę rozwoju dla siebie, a nie jego spowolnienie.

Wnioski

W procesie nauczania/uczenia się, ale też wychowania (co dotyczy nie tylko nauczycieli, ale i rodziców, a także całego społeczeństwa) trzeba mieć świadomość, że *niewielu z nas samotnie osiąga cele rozwojowe. Zawsze gdzieś, niekoniecznie na pierwszym planie, znajdują się ludzie, któ-*

rzy tworzą ten szczególny klimat zaufania, akceptacji i wolności, dzięki któremu robimy krok naprzód (K. Stróżyński), przez co należy rozumieć, że i nauczyciel potrzebuje zaufania i akceptacji ze strony uczniów, innych nauczycieli, dyrekcji i pracowników organu prowadzącego.

Jeśli rzeczywistość XXI wieku będzie się koncentrować w równym stopniu na wspieraniu działań nauczyciela i ucznia, uwzględni sytuację, w jakiej znajdują się obie strony, to istnieje szansa, że przepaść między nauczycielem a uczniem zmniejszy się i każde z nich będzie szukało najlepszych rozwiązań zmierzających do wzajemnego, solidnego rozwoju. W takich okolicznościach nauczyciel może być refleksyjny i może rozbudzać refleksję u ucznia. Ponadto – bez względu na samopoczucie nauczyciela – nie ma w procesie nauczania/uczenia się miejsca na działania przypadkowe.

Świadomy siebie nauczyciel będzie wiedział, że:

- uczeń uczniowi nierówny: indywidualizuje więc (a przynajmniej się stara) proces nauczania/uczenia się;
- nie należy oskarżać nauczyciela wcześniejszego etapu kształcenia za brak pewnych umiejętności ucznia (uwzględniać fakt indywidualnego dojrzewania do rozwoju ucznia);
- trzeba podjąć ścisłą współpracę z innymi nauczycielami, by nauczanie/uczenie się było efektywne (rezygnacja z pośpiechu przed zakończeniem semestru);
- przygotowywanie uczniów jedynie do egzaminów zewnętrznych (tak zwane uczenie pod testy) nie sprzyja realizacji zadań mających pomóc uczniowi w odnalezieniu się w dorosłym życiu.

Dyskusje na temat współczesnej edukacji nie byłyby tak kontrowersyjne, gdyby istniały proste rozwiązania. Ale chociaż ich nie ma, nie należy rezygnować z poszukiwania. Zawód nauczyciela nie jest jednym dobrze przygotowanym scenariuszem, ale zaskakującym procesem, na który musimy być ciągle przygotowani. Musimy być czujni i przede wszystkim elastyczni, a więc otwarci na ucznia i świat.

Przypisy

- ¹ T. Frąckowiak, *Nie jest za późno. Rzecz o drodze, wędrowaniu i spolegliwym nauczycielstwie* [w:] *Dydaktyka literatury XIX*, Zielona Góra 1999, s. 35.
- ² A. Brühlmeier, *Edukacja humanistyczna*, tłum. I. Pańczakiewicz, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Wydanie II, Kraków 2000, s. 45. ■

Udoskonalać procesy myślowe dziecka

19 marca 2007 r., podczas konferencji „Podejście Wygotskiego do edukacji dzieci”, zorganizowanej przez Key to Learning Polska i Centrum Doradztwa i Doskonalenia Nauczycieli w Szczecinie, została przedstawiona koncepcja wychowania przedszkolnego według rosyjskiego myśliciela Lwa Wygotskiego, który dzięki swojej teorii kulturowo-historycznej dokonał przełomu w badaniu psychologii rozwojowej. Wygotski wierzył, że celem edukacji jest przedstawienie dzieciom pełnego zakresu narzędzi kulturowych i pokazanie im, jak je stosować do szybkiego i skutecznego analizowania rzeczywistości. Gościem konferencji była Galina Dolya z Wielkiej Brytanii, współautorka prezentowanego podczas spotkania, dopuszczonego przez MEN, programu edukacyjnego „Klucz do uczenia się”, opracowanego w oparciu o teorię Lwa Wygotskiego. Serce programu jest myślenie symboliczne, czyli zdolność dziecka do interpretowania symboli. Badania wskazują, że dzieci, które rozwijają zdolność myślenia symbolicznego od najmłodszych lat, rozwijają w sobie różne talenty. Dzięki umiejętności interpretowania symboli dzieci szybko uczą się płynnie czytać, są dobre w matematyce, odczytują zapis nutowy i uzyskują ponadprzeciętne wyniki, jeśli chodzi o kreatywne podejście.

Program „Klucz do uczenia się” różni się od innych propozycji edukacyjnych, ponieważ najważniejszym jego celem jest zdobycie przez dzieci narzędzi umożliwiających postęp, a nie konkretny cel edukacyjny; istotnie jest „jak”, a nie „co”. Dzięki temu programowi dzieci nie tylko osiągają wiedzę i umiejętności, lecz także uczą się, jak efektywnie je zdobywać.

Program jest przeznaczony do pełnej edukacji przedszkolnej, tj. od 3. do 6. roku życia. Na całość przedsięwzięcia składa się 12 modułów, których realizacja ma na celu rozwijanie poszczególnych umiejętności.

1. Matematyka sensoryczna

Rozwija zdolność analizowania zewnętrznych, wizualnych cech przedmiotów za pomocą standardów sensorycz-

nych, takich jak kolor, kształt lub rozmiar. Buduje podstawy do rozwoju umiejętności umysłowych.

2. Logika

Rozwija zdolność analizowania przedmiotów i wydarzeń, dostrzegania widocznych elementów, identyfikowania kluczowych cech, myślenia sekwencyjnego, wyciągania wniosków, klasyfikowania i systematyzowania informacji.

3. Matematyka

Z pomocą modeli wizualnych dzieci odkrywają język matematyki i koncepcję pomiaru, porównują różne cechy i jakości przedmiotów, badają związki, takie jak „więcej”, „mniej” i „równy”.

4. Program literacki

Rozwija zamiłowanie do bajek, pozwala opanować język opowiadań i głębokie zrozumienie struktury bajki poprzez postępowanie zgodne z określonym zestawem procedur określanych jako modelowanie wizualne.

5. Gry rozwijające

Bawiąc się w małych i dużych grupach, dzieci rozwijają produktywną wyobraźnię, umiejętności odczytywania symboli, umiejętności językowe i komunikacyjne, myślenie stosownie do sytuacji, kreatywne rozwiązywanie problemów, samokontrolę i poczucie własnej wartości.

Co Wygotski uznaje za istotne w edukacji dzieci?

- Podkreśla, że zabawa jest ważna.
- Wzmacnia rozwój dziecka, ale go nie przyspiesza.
- Uruchamia wszystkie możliwości dziecka.
- Przygotowuje dzieci do wyzwań naukowych, z jakimi zmierzą się w życiu.
- Wspiera rodziców i pomaga im przekazywać dzieciom wiedzę.
- Wprowadza „język symboli”. Po opanowaniu go dzieci znacznie łatwiej radzą sobie z kolejnymi wyzwaniami i coraz trudniejszymi zadaniami.
- Rozwija umiejętności, które dają dzieciom możliwość wpływania na własne życie i proces zdobywania wiedzy.

6. Od bazgrania do pisania

Kultywuje fundamentalne umiejętności potrzebne do pisania i kreatywnego wyrazu artystycznego. Rozwija „wizję sztuki” i wprowadza różne narzędzia symboliczne – kompozycję, rytm i kolor.

7. Wizualno-przestrzenny

Rozwija świadomość przestrzenną i umiejętność odczytywania map. Dzieci przyglądają się przedmiotom w przestrzeni, korzystają z symboli do przedstawiania tego, co widzą w modelach wizualnych – mapach, schematach i planach oraz co widzą inni.

8. Kreatywne modelowanie

W ramach wspólnych ćwiczeń dzieci odkrywają symetrię i wzory, posługując się kształtami geometrycznymi w celu tworzenia prezentacji artystycznych otaczającego je świata. Rozwija współpracę i umiejętności społeczne.

9. Konstrukcje

Rozwija język matematyczny i zachowania celowe. Dzieci analizują strukturę przedmiotów i planów, artykułują swoje zamierzenia i realizują je za pomocą drewnianych klocków.

10. Program badawczy

Poprzez gry, opowiadania i proste, choć znaczące, eksperymenty dzieci odkrywają ważne koncepcje naukowe – stany materii, różne cechy substancji i transformacje.

11. Ruch ekspresyjny

Rozwijają inteligencję emocjonalną, umiejętności komunikacji niewerbalnej, kreatywność i wyobraźnię produktywną poprzez ruchy ciała, gesty, mimikę i muzykę.

12. Ty – ja – świat

Korzystając z symboli i modeli wizualnych, dzieci uczą się o sobie jako o osobach fizycznych, emocjonalnych i społecznych, o świecie naturalnym i materialnym, o istotach żywych i przedmiotach nieożywionych.

Program „Klucz do uczenia się” jest wyjątkowy, gdyż jego głównym założeniem jest rozwinięcie zdolności poznawczych, a nie nauczanie konkretnych umiejętności. Należy się skupić nie tylko na umiejętnościach i wiedzy, jaką dziecko ma zdobyć, gdy ma 3, 4, 5 lat. Najważniejsze jest, jak dziecko myśli, jaką ma wyobraźnię i jak odbiera świat. Oczywiście nie można oddzielić wiedzy i umiejętności od rozwoju umiejętności zdobywania wiedzy, ale dostępny jest taki ogrom informacji i umiejętności, że należy postawić pytanie, jak wybrać te, których chcemy dziecko nauczyć. (oprac. kkm)

Co jest najbardziej charakterystyczne w „Kluczu do uczenia się”?

Galina Dolye: Najbardziej specyficzne w tym edukacyjnym programie jest to, że kładziemy nacisk na rozwijanie i kształtowanie u małych dzieci zdolności do uczenia się. Rozwijając ich możliwości przyswajania wiedzy, przygotowujemy dzieci do radzenia sobie z nowymi problemami, nawet w najtrudniejszych sytuacjach. Podstawowym założeniem programu jest proces wizualnego modelowania oraz wykorzystywanie możliwości myślenia abstrakcyjnego u dzieci. Skupiamy się na ich umiejętnościach poznawczych i komunikacyjnych oraz umiejętnościach interpretowania świata i używanych w nim symboli. Operowanie symbolami jest dzieciom bardzo bliskie, co przekłada się na ich ogromne zaangażowanie podczas zajęć.

Polscy nauczyciele obawiali się, że program wymaga od dzieci zbyt wiele, że zadania będą dla nich zbyt trudne. Po pierwszych próbach z radością i zdumieniem stwierdzali, że ich obawy były bezpodstawne, że dzieci znakomicie radzą sobie z zadanymi problemami.

W ilu szkołach i gdzie jest realizowany program?

G.D.: W Wielkiej Brytanii i Szkocji w programie uczestniczy ok. 200 przedszkoli i szkół podstawowych. Niektóre z nich realizują go w całości, niektóre tylko poszczególne moduły. Program wykorzystuje również jedna szkoła w Singapurze, a w kilku innych są prowadzone przygotowania do jego realizacji. W Polsce, w chwili obecnej, „Klucz do uczenia się” funkcjonuje w 11 przedszkolach, ale staramy się prezentować go jak największej liczbie nauczycieli. Wdrożenie programu do nowego kraju nie jest proste, gdyż przy całej dość skomplikowanej strukturze programu – proces jego tworzenia można oszacować na prawie 50 lat pracy nad obecnym kształtem – mamy dość ubogą bazę materiałów dydaktycznych w języku polskim. Przygotowanie takiego zaplecza wymaga sporego nakładu pracy i czasu. Podczas konferencji pokazujemy nauczycielom, jak mogą pracować z dziećmi, wykorzystując teorię Wygotskiego, na bazie własnych pomocy.

Rozmawiała

Katarzyna Kryszczuk-Mańkowska

Emocje przedszkolaka

Małgorzata Błaszczewicz

dyrektor Przedszkola Publicznego nr 2 „Nasza bajka” w Szczecinie

Lena Tomaszewska

dyrektor Przedszkola Publicznego nr 74 w Szczecinie

koordynatorki programu „Przyjaciele Zippiego” dla woj. zachodniopomorskiego

„Przyjaciele Zippiego” to program promujący zdrowie emocjonalne małego dziecka w wieku 5, 6 i 7 lat. Kształtuje i rozwija umiejętności psychospołeczne u dzieci, uczy różnych sposobów radzenia sobie z trudnościami oraz doskonali relacje dzieci z innymi ludźmi. Jest oparty o wieloletnie badania angielskich psychologów i pedagogów. Może być zastosowany w różnych kulturach, koncentruje się na wartościach, które są uniwersalne na całym świecie.

Pilotażowo był realizowany w roku szkolnym 2003/2004 w kilkunastu warszawskich przedszkolach. Zachęcone przez panie wizytator z Kuratorium Oświaty w Szczecinie w październiku 2005 roku wzięłyśmy udział w trzydniowym szkoleniu zorganizowanym przez Centrum Metodyczne Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej w Warszawie, które jako jedyna instytucja zajmuje się propagowaniem tego programu w Polsce. Podczas szkolenia, w którym udział wzięli przedstawiciele kilku województw – metodycy, pracownicy kuratoriów oświaty, dyrektorzy przedszkoli niepublicznych oraz nauczyciele, mogliśmy dokładnie poznać i zrozumieć założenia, filozofię oraz sposoby realizacji programu.

Uczestnicząc w szkoleniu, uznałyśmy treści programu za bardzo wartościowe, ponieważ dotyczą sfery emocjonalnej dziecka, która ze względu na brak spójnego programu jest realizowana w niewystarczającym zakresie. Niebagatelną zasługą twórców programu „Przyjaciele Zippiego” jest to, że usystematyzował on treści, o których nam, nauczycielom, jest trudno rozmawiać.

Program składa się z sześciu części o podobnej strukturze, a w każdej z nich zaplanowane są po cztery spotkania dotyczące innych zagadnień.

Część I – dotyczy uczuć. Dzieci uczą się rozpoznawać i charakteryzować uczucia smutku, szczęścia, złości, zazdrości

i zdenerwowania oraz poznają sposoby poprawiania sobie samopoczucia, kierując się zasadą – to, co pomaga mnie, jest dobre, pod warunkiem, że nie krzywdzi innych.

Część II – dotyczy komunikacji. W ramach tej części dzieci uczą się skutecznej komunikacji, słuchania innych, proszenia o pomoc, mówienia tego, co chce się powiedzieć, nawet w niesprzyjających okolicznościach.

Część III – dotyczy nawiązywania i zrywania więzi. Poruszamy w niej problem przyjaźni – jak ją nawiązywać i utrzymywać, jak radzić sobie z samotnością i odrzuceniem, jak przeprosić za wyrządzoną krzywdę i pogodzić się po konflikcie.

Część IV – dotyczy rozwiązywania konfliktów. Uczymy w niej, jak rozwiązywać konflikty, akceptować swoje odmienności, jak rozpoznawać dobre rozwiązania i pomagać sobie wzajemnie w sytuacjach trudnych.

Część V – dotyczy przeżywania zmiany i straty. Stanowi ona refleksję nad radzeniem sobie ze zmianami, zarówno małymi jak i dużymi, nawet tak bolesnymi jak czyjaś śmierć. Uczy, jak radzić sobie po stracie, i uświadamia, że zmiana i strata są elementami życia każdego człowieka.

Część VI – stanowi podsumowanie wszystkiego, czego się dzieci nauczyły. Jej hasło brzmi: „Dajemy sobie radę” i uświadamia dzieciom, że zawsze można odnaleźć kilka sposobów radzenia sobie z problemami, że ważna jest wzajemna pomoc i że można się przyzwyczaić do nowych sytuacji. Końcowe spotkanie jest swego rodzaju świętowaniem połączonym z wręczaniem dyplomów i upominków.

Bardzo istotne jest to, że z programem tym mogą pracować zarówno doświadczeni nauczyciele, jak i młodzi pedagodzy, którzy dopiero rozpoczynają swoją pracę w zawodzie. Kilkumiesięczne doświadczenia nauczycieli ze szczecińskich przedszkoli wykazały, że młody, i co za tym

idzie, mniej doświadczony nauczyciel może organizować spotkania z Zippim, trzymając się ściśle proponowanych w programie scenariuszy (nabierając przy tym doświadczenia), natomiast nauczyciele z wieloletnią praktyką mogą swobodnie program wzbogacać o własne propozycje.

Pierwsza edycja programu „Przyjaciele Zippiego” w woj. zachodniopomorskim rozpoczęła się w grudniu 2005 r. w dziecięciu szczecińskich przedszkolach i zakończyła się w czerwcu 2006 r. Efekty były zadziwiające i natychmiastowe. Nauczyciele i rodzice uznali treści programu za bardzo wartościowe i potrzebne do prawidłowego rozwoju emocjonalnego dzieci. Dostrzegli pozytywne zmiany w postawach dzieci i zachowaniu grupy.

W bieżącym roku szkolnym do programu chętnie przystąpiły inne przedszkola szczecińskie, koszalińskie oraz z Dziwnowa, Międzyzdrojów, Wolina i Kamienia Pomorskiego. Patronatem objął go Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli Zachodniopomorskiego Centrum Edukacji w Szczecinie.

Jako koordynatorzy programu na województwo zachodniopomorskie uczestniczymy i obserwujemy (monitorujemy) zajęcia prowadzone przez nauczycielki w kolejnych przedszkolach, wspierając, w miarę możliwości, ich działania. Organizujemy również spotkania z całą grupą realizatorów programu, które mają na celu wymianę spostrzeżeń, doświadczeń i sugestii. Końcowa ewaluacja programu zostanie dokonana w czerwcu 2007 roku na wojewódzkim spotkaniu realizatorów programu, a jej wyniki przedstawimy w formie raportu i prześlemy do Centrum Metodycznego Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej w Warszawie. Będą one miały wpływ na dalszą modyfikację programu w celu jego udoskonalenia.

Podstawowe założenie, jakie przyświeca programowi „Przyjaciele Zippiego”, jest bardzo proste – jeśli małe dzieci będą mogły się nauczyć, jak radzić sobie z trudnościami, to w okresie dorastania i dorosłości powinny lepiej sobie radzić z problemami i kryzysami.

Założenia i cele programu „Przyjaciele Zippiego”

Opracowały Aneta Gołaszewska i Bożena Staniszevska – nauczycielki realizujące program w Przedszkolu Publicznym nr 33 w Szczecinie.

Program „Przyjaciele Zippiego” pokazuje dzieciom, jak radzić sobie z codzien-

nymi problemami, jak określać uczucia, jak o nich rozmawiać oraz jak najlepiej dobrać sposoby radzenia sobie. Nie koncentruje się na dzieciach z konkretnymi problemami czy trudnościami, ale promuje zdrowie emocjonalne wszystkich małych dzieci.

Program uczy dzieci: Jak rozpoznawać własne uczucia i jak o nich rozmawiać; Jak mówić to, co chce się powiedzieć; Jak słuchać uważnie; Jak prosić o pomoc; Jak nawiązywać i utrzymywać przyjaźnię; Jak radzić sobie z samotnością i odrzuceniem; Jak mówić „przepraszam”; Jak radzić sobie z prześladowaniem; Jak rozwiązywać konflikty; Jak radzić sobie ze zmianą i stratą, między innymi ze śmiercią; Jak adaptować się do nowych sytuacji; Jak pomagać innym.

Program nie narzuca dzieciom konkretnych działań. Zamiast tego zachęca je do zastanawiania się nad sobą i wymyślenia własnych rozwiązań problemów. Dzieci ćwiczą dobieranie rozwiązań, które nie tylko im pomagają, ale również uwzględniają innych. Program „Przyjaciele Zippiego” jest realizowany w naszym przedszkolu w grupie dzieci 5-letnich od grudnia 2006 roku. Od początku cieszył się dużym zainteresowaniem rodziców i przedszkolaków. Na obecnym etapie realizacji programu można już stwierdzić, jakie przyniósł efekty i korzyści dla dzieci, rodziców i nauczycieli.

Program w odbiorze dzieci:

- Zaakceptowały bohatera programu – Zippiego, przyjęły go jako nowego członka grupy, rozmawiają z nim, karmią go, rysują dla niego obrazki.
 - Nie sprawia im trudności posługiwanie się angielskimi imionami bohaterów opowiadań.
 - Stosują się do zasad obowiązujących na spotkaniach, pamiętają o nich w codziennych sytuacjach.
 - Chętnie przyswajają treści programu, uwielbiają losować „karty” różnych sytuacji zachowań i prezentować je za pomocą scenek.
 - Potrafią nazywać emocje i mówić o własnych uczuciach.
 - Wiedzą, gdzie szukać pomocy w sytuacjach trudnych.
 - Są otwarte, nawiązują lepsze kontakty z rówieśnikami i dorosłymi
 - Wykorzystują poznane treści przy różnych nadarzających się okazjach.
- Program w odbiorze nauczycieli:
- Pozwolił nam na realizację usystematyzowanych treści dotyczących rozwo-

ju emocjonalnego dzieci, które były dotąd poruszane przy tzw. okazjach;

- Zauważamy duże zaangażowanie dzieci, zwłaszcza tych, które zazwyczaj nie wypowiadały się, tłumiły swoje uczucia.
 - Przynosi widoczne efekty w codziennej pracy wychowawczej i współzyciu dzieci w grupie.
 - Poszerzył zasób słownictwa związane z uczuciami, coraz częściej dzieci używają takich pojęć, jak: zazdrość, rozdrażnienie, przygnębienie.
 - Mamy doskonały materiał do analizowania swoich i cudzych zachowań i uczuć.
 - Treści programu są poznawane poprzez wykorzystywanie naturalnych codziennych sytuacji, które mogą spotkać każde dziecko.
- Program w odbiorze rodziców:
- Treści programu uznali za bardzo wartościowe i potrzebne do prawidłowego rozwoju emocjonalnego dziecka.
 - Uświadomili sobie, że oprócz rozwoju intelektualnego i fizycznego dziecka, istnieje również sfera emocjonalna, w której dziecko nie zawsze potrafi sobie samo poradzić.
 - Program wskazał rodzicom, jak poruszać tematy trudne i jak reagować w sytuacjach konfliktowych.
 - Chętnie korzystają z proponowanych zestawów ćwiczeń dotyczących określonej części programu.
 - Dzielą się informacjami odnośnie do reakcji, odczuć i przeżyć ich dzieci związanych z przyswajaniem treści programu.

Dzięki programowi „Przyjaciele Zippiego” dzieci stają się otwarte, nabierają odwagi, by okazywać nie tylko swoje pozytywne uczucia, ale też swoją dezaprobatę, niechęć, przygnębienie, a nawet złość. Jest to idealny sposób, by zapobiegać narastaniu agresji wśród dzieci. Każda sytuacja problemowa analizowana na spotkaniach pokazuje dzieciom, że nie ma sytuacji bez wyjścia. Ważne jest, aby uświadamiać im, że z każdej sytuacji jest wiele wyjść, a rozwiązanie problemu można znaleźć samemu. Ważne, by było to takie rozwiązanie, którym nie krzywdzimy siebie i innych, a wybierając je, możemy poczuć się lepiej.

Byłoby bardzo dobrze, gdyby w programie brały udział nie tylko dzieci i nauczycielki, ale również rodzice, bo przecież nawet jeśli dziecko nauczy się mówić o swoich emocjach, to nie każdy rodzic umie i chce ich słuchać. ■

Wzrastająca liczba zachowań problemowych w grupach dzieci i młodzieży, pojawianie się nowych zagrożeń stanowią wyzwanie zarówno dla rodziców, jak i wychowawców. Obecnie, w czasach transformacji, kryzysu wartości i zagubienia dorosłych, kiedy rodzina zawodzi, to głównie szkoła dba o prawidłowy rozwój młodych ludzi. Odbywa się to m.in. poprzez realizację programu profilaktyki zagrożeń.

Profilaktyka w naszej szkole, do której uczęszczają dzieci z dawnych terenów popegeerowskich oraz nowych bogatych osiedli, to przeciwdziałanie i minimalizowanie występowania wśród uczniów takich zjawisk, jak: używanie wulgaryzmów, brak zainteresowania nauką, palenie papierosów, picie alkoholu, zażywanie środków psychoaktywnych, zachowania agresywne. Profilaktyka dotyczy także walki z otyłością, uzależnieniem od komputera czy telewizji. Aby skutecznie działać w tym zakresie, my, nauczyciele, musieliśmy najpierw wyedukować siebie. Grono pedagogiczne chętnie uczestniczy w różnych szkoleniach, warsztatach i konferencjach, przekazując sobie wzajemnie zdobytą wiedzę i umiejętności. Niemal wszyscy nauczyciele mają uprawnienia do prowadzenia zajęć w ramach programu wychowawczo-profilaktycznego „Spójrz inaczej”, który udało się zrealizować przy finansowym wsparciu Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych. Udział w tym programie dał nam lepsze zrozumienie problemów dzieci i młodzieży oraz narzędzia do pracy.

Wszyscy wychowawcy w naszej szkole realizują również wybrane zagadnienia dotyczące postrzegania siebie i rozumienia swoich uczuć, uczestnictwa w grupie, rozwiązywania problemów oraz dbania o swoje zdrowie. Zajęcia te odbywają się w czasie godzin kształcenia zintegrowanego lub godzin wychowawczych. Realizowane są tylko te tematy, które wychowawca zaplanuje i skonsultuje z rodzicami na początku roku szkolnego, albo wynikną z nagłej potrzeby. Głównie wybieramy tematy dotyczące budowania poczucia własnej wartości, ponieważ stanowi ono podstawę zdrowej i zdolnej oprzeć się uzależnieniom osobowości. Wszystkie zajęcia w ramach programu są prowadzone metodami aktywnymi; nawet uczniowie klas VI chętnie biorą udział w pracy grupowej, psychodramach, wykonują plakaty, uczestniczą w dyskusjach. Mamy nadzieję, że w przyszłości program ten bę-

Bezpiecznie w szkole – bez agresji i zagrożeń

Beata Bitel, Lucyna Rode-Markiewicz

Szkoła Podstawowa w Zespole Szkół w Przecławiu

Istotnym elementem naszego programu profilaktyki są działania związane z przeciwdziałaniem agresji. Rozpoczynają się one analizą ankiety obrazującej problemy klasowe i szkolne w zakresie rozmiarów i rodzajów zachowań agresywnych w szkole. W trakcie zajęć uczniowie nazywają swoje uczucia, uczą się w bezpieczny sposób wyrażać złość, odgrywają scenki, w których rozwiązują konflikty. Uczą się także, gdzie szukać pomocy, opracowują regulaminy klasowe dotyczące wsparcia słabszych i izolowanych przez grupę.

dzie realizowany całościowo, w ramach dodatkowych godzin.

Uzupełnieniem zajęć w klasach młodszych jest program „Alfred radzi”. Dzieciom bardzo podobają się przedstawione na filmach sytuacje i propozycje ich rozwiązań, które stanowią punkt wyjścia do omówienia problemów lub pracy metodą dramy.

Pedagog szkolny przeprowadza zajęcia w ramach profilaktyki uzależnień. W klasach IV–V są omawiane tematy związane z paleniem papierosów, a w klasach VI – używaniem alkoholu i narkotyków. Dzieci ponadto biorą udział w projektach międzyprzedmiotowych, quizach, konkursach plastycznych, np. „Ja nie palę”, i literackich, przedstawieniach teatralnych (korzystamy z oferty Teatrów Profilaktycznych, zamawiając spektakle dostosowane do naszych problemów). Ważnym elementem są też spotkania informacyjne lub edukacyjne dla rodziców uczniów, prowadzone przez zaproszonych specjalistów, wychowawców czy pedagoga szkolnego.

Istotnym elementem naszego programu profilaktyki są działania związane z przeciwdziałaniem agresji. Rozpoczynają się one analizą ankiety obrazującej problemy klasowe i szkolne w zakresie rozmiarów i rodzajów zachowań agresywnych w szkole. W trakcie zajęć uczniowie nazywają swoje uczucia, uczą się w bezpieczny sposób wyrażać złość, odgrywają scenki, w których rozwiązują konflikty. Uczą się

także, gdzie szukać pomocy, opracowują regulaminy klasowe dotyczące między innymi wsparcia słabszych i izolowanych przez grupę.

We współpracy z rodzicami, bezpośrednimi sojusznikami nauczycieli, zajmujemy się również promocją zdrowia wśród naszych uczniów. Regularnie odbywają się spotkania i prelekcje lekarza na temat zdrowego odżywiania i aktywnego trybu życia. Poszczególne klasy przygotowują jadłospisy, sałatki, plakaty promujące zdrową żywność. Na poszczególnych szczeblach nauczania odbywają się cyklicznie zawody sportowe z zagadkami nt. odżywiania oraz zabawy rodzinne, np. „Mamo, tato, baw się razem ze mną”.

Wsparciem dla wychowawców, nauczycieli, rodziców jest bogata oferta zajęć pozalekcyjnych (koła: plastyczne, witrażowe, muzyczne, gitarowe, taneczne, teatralne, informatyczne, językowe, sportowe) zachęcająca dzieci do czynnego spędzania czasu wolnego, umożliwiającą rozwój ich zainteresowań i pasji.

Wszystkie te działania ograniczają zachowania niepożądane, ale z pewnością całkowicie ich nie eliminują. Tworzymy więc przepisy wewnątrzszkolne wspomagające powstanie dobrej, bezpiecznej szkoły. Wskazują one, co robić w sytuacjach pojawiających się zagrożeń, a także pokazują stopniowe konsekwencje w przypadku, gdy dany uczeń nie poprawia swojego zachowania. ■

Wychowanie płynące z głębi serca

Agata Markowicz-Szarejko

Wydział Monitorowania i Wspomagania Edukacji KO w Szczecinie

Nawiązywanie więzi z wychowankami jest podstawą pracy w ośrodku, gdyż w swoich działaniach kierują się one głównie emocjami. Zyskanie ich sympatii czy choćby pozytywnego nastawienia wzmacnia skuteczność oddziaływania, a dodatkowo pomaga w modelowaniu prawidłowej relacji z osobą dorosłą. Realizacja wszelkich działań profilaktycznych jest możliwa jedynie poprzez przyjęcie określonego kierunku moralnego. Podstawą wszelkich działań w tym zakresie jest zatem budzenie wrażliwości moralnej dziewcząt poprzez pokazywanie atrakcyjności dobra i jednoznaczne nazywanie zła, rozwijanie ich zdolności samoświadomości do krytycznej oceny zachowań własnych i innych ludzi, kształtowanie umiejętności samodzielnego wydawania ocen moralnych w wymiarze indywidualnym i społecznym.

Młodzieżowy Ośrodek Wychowawczy w Szczecinie jest placówką przeznaczoną dla dziewcząt, które mimo swojego młodego wieku zdążyły już pobłądzić w swym życiu. Do placówki są kierowane na mocy postanowienia sądownego. Głównym zadaniem ośrodka jest prowadzenie wszechstronnych działań wychowawczych, edukacyjnych, terapii psychologicznej i pedagogicznej, pracy z rodziną, których efektem ma być readaptacja społeczna podopiecznych oraz przygotowanie ich do samodzielnego funkcjonowania w środowisku lokalnym po opuszczeniu placówki. Mając na uwadze specyfikę placówki oraz to, z jakimi problemami dziewczęta przychodzą do ośrodka, wysoko wykwalifikowana kadra stara się zapobiegać zjawiskom przemocy występującym wśród wychowanek oraz stosuje metody przeciwdziałające zjawiskom niepożądanym.

Długofalowe działania systemowe związane z zapobieganiem i przeciwdziałaniem agresji oraz przemocy w szkołach

zostały zapoczątkowane wprowadzeniem do obowiązkowych zadań szkoły programu wychowawczego oraz szkolnego programu profilaktyki problemów dzieci i młodzieży. Jednak w Młodzieżowym Ośrodku Wychowawczym w Szczecinie nie trzeba było nakazu, by głównym celem jego działalności było uczenie dziewcząt dojrzałej sztuki życia. Wprowadzony przez MENiS obowiązek opracowania i realizowania przez szkołę programu profilaktyki stworzył jedynie szansę uporządkowania i podwyższenia poziomu profesjonalizmu podejmowanych działań profilaktycznych. Dziewczęta, które przebywają w ośrodku, pochodzą z różnych domów, przychodzą z bolesnymi doświadczeniami, przez co bywają nieufne, wrogie i zachowują dystans. Większość nowych wychowanek trafiających do ośrodka, zanim odnajdzie swoje miejsce w hierarchii grupowej, przez 2–3 pierwsze tygodnie jest testowana przez koleżanki – sprawdzane są ich granice osobiste i za-

chowania w różnych sytuacjach. Najczęstszymi formami agresji w takich sytuacjach jest wyzywanie, poniżanie, zabieranie rzeczy osobistych, zmuszanie do brania odpowiedzialności za negatywne zachowania starszych stażem koleżanek, a w sytuacjach skrajnych pojawia się także agresja fizyczna. Konflikty i nieporozumienia między koleżankami z tej samej grupy są zazwyczaj rozstrzygane między nimi. Zdarza się jednak, że konflikty między dziewczętami aktywizują całe grupy do ograniczenia kontaktów lub dokuczania sobie. Występująca wtedy agresja koncentruje się głównie na wyzywaniu, obmawianiu, chowaniu rzeczy, poszturchiwaniu na korytarzu. Pojawia się także agresja fizyczna – bicie po twarzy lub kopanie.

Agresja znacznej części wychowanek i leżąca u jej podłoża frustracja wynika najczęściej z niewydolności wychowawczej rodzin tych dziewcząt. Dziewczęta trafiające do ośrodka mają za sobą ciężkie doświadczenia: wcześniej paliły, piły alkohol, odurzały się, nie chodziły do szkoły. Ich zachowania są wyuczone, wyemodelowane przez środowisko. Pobyt w ośrodku i możliwość nauki jest dla nich życiową szansą. Tu wdrażają się do systematycznej pracy, uczą samodyscypliny, odzyskują wiarę w siebie i ludzi, a jest to możliwe tylko dzięki systematycznej i wnikliwej kontroli nauczycieli i wychowawców. Wychowanki, które mają zaległości w szkole i nie radzą sobie z nauką, często dokuczają uczennicom, które wypełniają polecenia nauczycieli. Wymuszają na nich bierną postawę na lekcji, wyzywają je lub ośmieszają przed klasą. W grupach wychowawczych na agresję narażone są też wychowanki, które powróciły z ucieczki. Przez kilka dni dziewczęta dają im odczuć niechęć, szczególnie w sytuacji, gdy uciekając, zabrały ich rzeczy (ubrania, biżuterię), a także gdy wskutek ich nieobecności na pozostałe spadły dodatkowe obowiązki. Najczęściej agresja wśród dziewcząt pojawia się w sytuacjach, gdy któraś jest podejrzana lub oskarżana o informowanie pracowników ośrodka (szczególnie wychowawców) o łamaniu regulaminu przez inne wychowanki. Pojawia się wtedy ostracyzm i wyzywanie. Zachowania agresywne występują także po powrotach z dłuższych przepustek (np. świąt, ferii, wakacji), szczególnie wtedy, gdy wychowanka przyjmowała substancje psychoaktywne i wróciła będąc częściowo pod ich wpływem bądź zaczyna od-

czuć pierwsze oznaki ich braku. Pojawiają się również zachowania autoagresywne, np. samookaleczenie, spożycie środka szkodliwego dla zdrowia, przemylenie na teren ośrodka niedozwolonych leków i przyjęcie ich bez wiedzy wychowawcy. Autoagresja, która występuje wśród dziewcząt, jest przede wszystkim odpowiedzią na agresję koleżanek, na relacje z osobami bliskimi (rodziną, chłopakiem) lub sposobem wymuszenia lub ukarania otoczenia (element manipulacji występuje u dziewcząt głęboko zaburzonych).

Obniżenie poziomu agresji wiąże się nierzadko z samym umieszczeniem dziewczyny w placówce. Ośrodek funkcjonuje bowiem ustalonym rytmem, wychowanki mają zaspokajane podstawowe potrzeby, poczucie przynależności do grupy i klasy oraz poczucie bezpieczeństwa i przewidywalności jutra. W takich warunkach kadra placówki może pracować z dziewczętami nad ich rozwojem i zaspokajaniem potrzeb wyższego rzędu. W tej szczególnej placówce kadra podejmuje szereg sposobów zapobiegania zjawiskom przemocy oraz stosuje metody przeciwdziałające ich występowaniu. Wychowawcy to wysoko wyspecjalizowani, doświadczeni ludzie, którym los wychowanek nie jest obojętny. Ten, kto rozpocznie pracę w tego typu placówce i poczuje swoje powołanie, zostaje w niej już do końca. Nie liczy czasu, pieniędzy ani nie żałuje serca. Przywrócenie dziewczętom poczucia wartości i wiary we własne możliwości wymaga od pracowników otwartości, szczerości i zainteresowania. Jest to niezbędne, by móc wspólnie omawiać problemy wychowanek oraz udzielać im pomocy w ich rozwiązywaniu. Już sama rozmowa przynosi dziewczętom ulgę, bardzo często pomaga rozładować napięcia i zapobiega wybuchowi. Nawiązywanie więzi z wychowankami jest podstawą pracy w ośrodku, gdyż w swoich działaniach kierują się one głównie emocjami. Zyskanie ich sympatii czy choćby pozytywnego nastawienia wzmacnia skuteczność oddziaływania, a dodatkowo pomaga w modelowaniu prawidłowej relacji z osobą dorosłą. Realizacja wszelkich działań profilaktycznych jest możliwa jedynie poprzez przyjęcie określonego kierunku moralnego. Podstawą wszelkich działań w tym zakresie jest zatem budzenie wrażliwości moralnej dziewcząt poprzez pokazywanie atrakcyjności dobra i jednoznaczne nazywanie zła, rozwijanie

ich zdolności samoświadomości do krytycznej oceny zachowań własnych i innych ludzi, kształtowanie umiejętności samodzielnego wydawania ocen moralnych w wymiarze indywidualnym i społecznym.

Dziewczęta funkcjonują w ośrodku zgodnie z ustalonym rytmem dnia. Czas od zakończenia lekcji do ciszy nocnej jest wypełniony zajęciami dodatkowymi i obowiązkami. Wychowanki nie mają czasu się nudzić i nie są pozostawiane same sobie. W ośrodku duży nacisk jest położony na rozwijanie, ukierunkowanie zainteresowań wychowanek zgodnie z ich predyspozycjami i aktywne spędzanie czasu wolnego. Kadra ośrodka nie tylko organizuje dziewczętom czas wolny, ale dba również o likwidowanie ich problemów szkolnych poprzez określenie poziomu intelektualnego wychowanki, wyeliminowanie negatywizmu szkolnego, wytworzenie motywacji do nauki oraz pomoc w wyborze odpowiedniej szkoły ponadgimnazjalnej. Staje się to możliwe dzięki prowadzeniu systematycznych badań psychologicznych, przydziałom do zespołów wyrównawczych, obserwacji procesu dydaktyczno-wychowawczego podczas zajęć, indywidualizowaniu wymagań na podstawie obserwacji i rozmowy z pedagogiem, psychologiem i nauczycielami. Specyfika placówki wymusza na kadrze ośrodka rozwijanie u dziewcząt pozytywnych interakcji społecznych, a w tym: eliminowanie postaw i reakcji agresywnych, wzmacnianie empatii, kształtowanie wyrozumiałości wobec odmienności zdania innych, integrację grupy, likwidowanie zachowań egoistycznych i aspołecznych w stosunkach międzyludzkich, naprawę stosunków z osobami bliskimi i kształtowanie właściwej samooceny. Duży nacisk w pracy z wychowankami jest położony również na przygotowanie ich do samodzielnego życia po opuszczeniu ośrodka, a także na kształtowanie poszanowania zdrowia oraz profilaktykę zdrowia psychicznego i fizycznego. Jedną z form integrowania grup i rozwijania zachowań empatycznych u wychowanek jest działalność na rzecz innych, np. poprzez akcje charytatywne (organizację imprez dla dzieci upośledzonych, klaunoterapię dla dzieci przebywających w szpitalu).

Podstawą regulacji zachowania wychowanek w ośrodku jest czytelny i zrozumiały dla nich zbiór stosowanych kar i nagród. W placówce ustanawiane są jasne granice dopuszczalnych zachowań

i sposób wyciągania konsekwencji. Zachowania negatywne są zawsze sankcjonowane, a dziewczęta są rozliczane z wykonywania swoich obowiązków. Dzięki stosowaniu przez wszystkich pracowników ośrodka jednolitego systemu kar i nagród dziewczęta czują się odpowiedzialne za swoje czyny.

W ośrodku są stosowane także różnorodne formy aktywności terapeutycznej, np. arteterapia, która uwrażliwia, umożliwia samorealizację, przezwyciężanie alienacji, kształci uczucia i wyobraźnię, uczy reagować na świat, komunikować się w sposób akceptowany społecznie. Są także zajęcia wspierające rozwój społeczny, niwelujące poczucie izolacji, odrzucenia i alienacji, rozwijające poczucie przydatności społecznej. Organizowane są również rozmowy terapeutyczno-wspierające, kierujące, stymulujące i zmierzające do poznania wartości wyznawanych przez wychowanki. Prowadzone są także zajęcia niwelujące negatywizm szkolny, poprawiające funkcjonowanie dziewcząt w ośrodku, budowanie i wspieranie zewnętrznych procesów motywacyjnych poprzez rozmowy, wspieranie, organizowanie konkursów dotyczących wiedzy szkolnej oraz terapia ruchowa. W sporadycznych przypadkach u wychowanek szczególnie pobudliwych, po konsultacji psychiatrycznej, stosuje się przez ograniczony czas farmakologię.

Pracownicy ośrodka, na ile jest to możliwe, starają się zaktywizować rodziny wychowanek do kontaktu z dziewczętami, wskazywać im prawidłowe formy oddziaływania, tak aby frustracje na linii wychowanka-dom nie przenosiły się na nieprawidłowe funkcjonowanie w grupie. Współpraca z ośrodkiem i przestrzeganie wskazań wychowawców przynosi widoczne efekty wychowawcze.

Najważniejszą jednak formą oddziaływania na wychowankę, przyczyniającą się do ograniczenia występujących napięć i frustracji a zarazem agresji, jest całkowita akceptacja dziewcząt wraz z ich trudnościami i zaburzeniami w oddzieleniu od prezentowanego zachowania. Poczucie akceptacji, możliwość uzyskania wsparcia w trudnych i problemowych sytuacjach dnia codziennego, chęć dzielenia się nie tylko troskami, ale i radościami, otwartość serca – to najlepszy efekt pracy w tym także innym i trudnym środowisku.

Opracowano na podstawie materiałów wewnętrznych placówki – za zgodą dyrektora ośrodka. ■

Mania oglądania

Anna Oleszak, Uniwersytet Szczeciński

Dezaprobowana społecznie agresja stanowi dla dzieci atrakcyjny instrument realizacji pewnych celów: uzyskiwania pożądaných przedmiotów, popularności czy zajmowania bardziej dominującej pozycji w grupie rówieśniczej. Stać się może wyuczonym sposobem zapewniania sobie skuteczności działań w wieku dojrzłym.

*Telewizja zmieniła
kółko rodzinne w półkola.*

Noël Coward

Zachowania agresywne dotyczą prawie wszystkich sfer życia ludzkiego i prawie każdej grupy wiekowej. Coraz większym i coraz bardziej złożonym problemem staje się agresja wśród dzieci i młodzieży, głównie w środowisku szkolnym.

Szkoła jako miejsce spotkań dużej grupy dzieci o różnych charakterach i usposobieniach jest terenem generującym mniej lub bardziej jawną agresję. Uczniowie przejawiający zachowania agresywne stanowią duże zagrożenie dla rówieśników oraz sprawiają poważne trudności wychowawcze, gdyż ich zachowanie cechuje brak zdyscyplinowania powodujący naruszenie regulaminu społecznego. Jednostka agresywna wywiera destrukcyjny wpływ na układ stosunków społecznych w grupie, powoduje powstawanie w niej licznych konfliktów i nieporozumień.

W środkach masowego przekazu coraz częściej podaje się przykłady zachowań agresywnych, których finał jest niejednokrotnie tragiczny. Skąd tyle zła, nienawiści, tyle zadanego bólu i cierpienia? Czym tłumaczyć takie postępowanie?

Dzieci zdobywają informacje o sposobach zachowania poprzez obserwację, a uczą się przede wszystkim poprzez naśladowanie; dlatego mimowolnie naśladują osoby ze swojego najbliższego otoczenia. Szklany ekran niejednokrotnie zastępuje bliskiego człowieka. Zmęczonym, zapracowanym rodzicom brak sił i czasu na wspólną rozmowę czy zabawę. Wówczas w opiece wyręcza ich telewizor. Niestety często bywa tak, że rodzice nie

wiedzą, jakie programy ogląda ich dziecko. Młody człowiek jest chłonny przygód i sensacji, często utożsamia się z czarnym charakterem, dorastając w atmosferze brutalności, braku zainteresowania i troski ze strony najbliższych. Dzieci i młodzież ulegające czarowi telewizji często mają wypaczony obraz świata i zdehumanizowany obraz człowieka. Tymczasem telewizja, chcąc zwiększyć swoją atrakcyjność i popularność, coraz częściej pokazuje wydarzenia wstrząsające i niezwykle, nasycone scenami przemocy. Media obniżają poziom empatii, współczucia dla ofiar, jednocześnie podwyższając próg tolerancji wobec przemocy. Częste przyglądanie się brutalnym scenom na ekranie uodparnia na ludzką krzywdę, a w efekcie przytępia wrażliwość na drugiego człowieka. Pod wpływem częstego oglądania telewizji i stosowania w grach przemocy dzieci nie tylko nabierają przekonania o jej normalności, ale reagują obojętnie na sytuację przemocy także w życiu codziennym. Programy telewizyjne wywołują duże emocje, propagując wzorzec człowieka silnego, walczącego, pozbawionego skrupułów i uczuć. Dzieci i młodzież uczą się z nich, że agresja może być skutecznym sposobem regulowania sporów.¹

Czy wpływ mass mediów na zachowanie dzieci jest rzeczywiście tak duży?

J. Morbitzer uważa, że istnieją dwie najważniejsze konsekwencje istnienia medialnego świata, w którym wychowują się nasze dzieci. Pierwsza to mediatyzacja, czyli przenoszenie doświadczeń ze świata realnego do medialnego. Druga to techno-polizacja, która polega na tym, że do współczesnego widza dociera różnorodna informacja wieloma niezależnymi kana-

łami. Jednym z najczęściej stosowanych jest bez wątpienia telewizja. Mimo że jest uważana za dobrodziejstwo XX wieku, nieodpowiednio używana może przynieść szkodę ludziom, szczególnie zaś dzieciom jako widzom mało krytycznym i niemającym dostępu do innych źródeł wiedzy czy wzorców wartości.²

Problem potęgowania zachowań agresywnych wśród młodych ludzi spowodowany oglądaniem przemocy w telewizji wywołuje szczególnie dużo kontrowersji między producentami programów telewizyjnych i badaczami mediów a psychologami i pedagogami. Szereg długoterminowych badań wykazuje, że im więcej przemocy dzieci oglądają w telewizji, tym więcej agresji przejawiają po latach jako nastolatki lub osoby dorosłe. Aby udowodnić, że oglądanie przemocy w telewizji jest przyczyną zachowań agresywnych, przeprowadzono wiele eksperymentów. W jednym z pierwszych, który był poświęcony tym zagadnieniom, R. Liebert i R. Baron pokazali jednej grupie dzieci skrajnie brutalny film, a innej film przedstawiający wydarzenia sportowe o żywej akcji. Po emisji filmów pozwolono bawić się dzieciom razem w jednym pokoju. Okazało się, że dzieci, które oglądały film pełen brutalności i przemocy, przejawiały o wiele więcej agresji niż te, które oglądały wydarzenie sportowe.³

U dzieci w wieku szkolnym dyspozycja do agresji przejawia się między innymi w skłonnościach do identyfikowania się z agresywnymi bohaterami książek czy filmów. Dezaprobowana społecznie agresja stanowi dla dzieci atrakcyjny instrument realizacji pewnych celów: uzyskiwania pożądaných przedmiotów, popularności czy zajmowania bardziej dominującej pozycji w grupie rówieśniczej. Stać się może wyuczonym sposobem zapewniania sobie skuteczności działań w wieku dojrzłym. Ta skuteczność agresji jako sposobu realizacji osobistych celów w kontaktach interpersonalnych powoduje, że socjalizacja agresji polega na przekształceniu mniej aprobowanych społecznie form w bardziej aprobowane.⁴

Gdy decydujemy się ukazywać bez żadnego komentarza destrukcję, agresję i przemoc, to decydujemy się na ich upowszechnianie. Wynika to z niezależnych od nas mechanizmów społecznego uczenia się. Z faktu, że wolność ma być lepsza od cenzury, nie wynika, że każdy sposób korzystania z wolności jest dobry. Traktowanie w mass mediach przemocy i zbro-

ni jako jednego z możliwych i na dodatek coraz bardziej akceptowanego stylu życia musi dawać efekt w postaci wzrostu poziomu agresji i przestępczości.⁵

Według L. Kirwil, odbiór treści agresywnych zależy od realistyczności telewizyjnych scen przemocy oraz cech psychologicznych dziecka. Zakres negatywnych skutków zależy od wyjściowego poziomu agresji dziecka, stwierdzonego przed obejrzeniem programu – poziom podwyższony sprzyja nasileniu agresji.⁶

Nie możemy koncentrować się tylko na negatywnych aspektach i nie dostrzegać wartości, jakie środki masowego przekazu mogą oferować młodemu widzowi. Ekran nie powinien jednak zastępować dziecku kontaktu z rodzicami i być jedyną formą spędzania wolnego czasu. Chcąc dbać o prawidłowy rozwój naszych dzieci, powinniśmy pomyśleć o wyznaczeniu dziecku czasu spędzanego przed telewizorem, kontrolowaniu tego, co ogląda. Powinniśmy stwarzać alternatywy dla telewizji – spacer, wycieczki, wspólną zabawę, opowiadania, czyli wszystko to, co najbardziej sprzyja dziecku, co rozwija jego wyobraźnię, wrażliwość na sztukę, muzykę, ludzką krzywdę. Wymagania należy postawić również przed szkołą i nauczycielami, którzy powinni przygotować młodzież do selektywnego i krytycznego korzystania ze zdobyczy współczesnej cywilizacji. Również twórcy winni pamiętać o potrzebie przekazywania treści, które byłyby dostosowane do możliwości intelektualnych i zainteresowań dzieci. Obowiązkiem mediów publicznych i prywatnych jest natomiast dbanie o to, aby przez swoje programy nie działać na dzieci i młodzież w sposób szkodliwy.

Pamiętajmy, że to od nas tak naprawdę zależy, czy telewizja będzie naszym przyjacielem czy wrogiem.

Przypisy

- ¹ H. Pietrzak, *Agresja, konflikt, społeczeństwo*, Tytania 2000
- ² J. Morbitzer, *W świecie mediów* [w:] *Życie Szkoły* nr 8/2004
- ³ E. Aronson, *Człowiek istota społeczna*, Warszawa 2000
- ⁴ L. Kirwil, *Wartości rodziców o różnym poziomie wykształcenia, a agresywność i uleganie agresji u dzieci* [w:] *Psychologia wychowawcza*, Warszawa listopad–grudzień 1992
- ⁵ W. Radziwiłowicz, P. Radziwiłowicz, *Formy i funkcja agresji u dzieci i młodzieży* [w:] *Psychologia wychowawcza*, Warszawa maj–czerwiec 1997
- ⁶ L. Kirwil, *Wartości rodziców o różnym poziomie wykształcenia, a agresywność i uleganie agresji u dzieci* [w:] *Psychologia wychowawcza*, Warszawa listopad–grudzień 1992

Można inaczej i ciekawiej

Andrzej Wiczorek

Publiczne Gimnazjum nr 1 im. Bohaterów Westerplatte w Barlinku

Okres gimnazjalny to lata buntu, konfrontacji, poszukiwania siebie, jak również niesamowitego wpływu grupy rówieśniczej na funkcjonowanie młodego człowieka. Adolescent to jednostka, która z jednej strony szuka różnorodnych kontaktów interpersonalnych (poczucia własnej wartości, obrazu „ja-realnego”), ale z drugiej inicjuje także niebezpieczne sytuacje.

Na co dzień staram się wskazywać moim uczniom ryzykowne i trudne sytuacje oraz możliwe do zrealizowania sposoby radzenia sobie z nimi. Wprowadzam te działania rokrocznie do planu pedagoga jako elementy tzw. profilaktyki pierwszorzędowej, wyznaczając tym samym kierunek pracy szkoły w obszarze profilaktyczno-wychowawczym. Na bazie moich wcześniejszych doświadczeń, m.in. realizacji kilku edycji „Elementarza, czyli 7 kroków”, programów: „Sobą być – dobrze żyć”, „Noe”, „Noe II” oraz licznych warsztatów z zakresu profilaktyki uzależnień, postanowiłem zrealizować jakiś nowy pomysł. Niebawem pojawiła się możliwość uczestniczenia naszej gminy w ogólnopolskiej kampanii „Zachowaj trzeźwy umysł”, zorganizowanej przez Stowarzyszenie Producentów i Dziennikarzy Radiowych pod patronatem MEN. Moim celem było rozpowszechnienie tej kampanii we wszystkich szkołach na terenie gminy. Zaproponowałem szkołom udział w kilku konkursach, pozostawiając swobodę w wyborze najatrakcyjniejszej dla nich formy przekazu treści profilaktycznych. Akcja została podsumowana podczas miejskiego happeningu pod hasłem „Młodzież zdrowo żyje – narkotyków nie bierze, alkoholu nie pije”, który okazał się wydarzeniem środowiskowym. Szkoły prezentowały otwarcie treści, które dość trudno omawiać podczas różnych programów profilaktycznych. Uczniowie ze szkół ponadgimnazjalnych sprostali temu zadaniu. Pojawiły się elementy subkultury młodzieżowej (muzyka hip-hop, graffiti), ale również skecze, inscenizacje, monoteatr słowno-muzyczne.

Dzięki tej akcji połączyliśmy działania wielu szkół, nadając pewien kierunek profilaktyce uzależnień na lata następne. Nie

ograniczaliśmy się do incydentalnych „wejść” pogadankowych, ale temat potraktowaliśmy wielokierunkowo na płaszczyźnie pracy z uczniami, rodzicami i pobudzenia aktywności samych nauczycieli i wychowawców. Już wtedy zdałem sobie sprawę, że „rzuciliśmy ziarno na podatny grunt”, gdyż sami uczniowie otworzyli się, chcąc działać na rzecz tych, którzy po prostu „pogubili się”.

W ramach kampanii „Zachowaj trzeźwy umysł” odbyły się dotychczas cztery akcje. Były happeningi sportowe, teatralne, muzyczne, które integrowały działania szkół gminnych wokół ważnych treści.

Kolejny pomysł, który zrodził się z potrzeb samych uczniów, nazwałem Gminną Kampanią „Młodzież przeciwko narkotykom”. W ramach tego projektu każda szkoła miała zaprezentować swój punkt widzenia problemu. Powstały 3 dobrze wyreżyserowane spektakle teatralne, które zostały zaprezentowane uczniom w miejskiej sali widowiskowej. Realizacja projektu nie kosztowała ani złotówki, wymagała jednak czasu opiekunów i uczniów oraz zaangażowania i porozumienia się kilku pedagogów szkolnych. Spektakle zostały zarejestrowane na nośniku VHS, więc można je omawiać na zajęciach wychowawczych lub spotkaniach z rodzicami. Prezentacja inwencji twórczej młodych ludzi i ich sposobu patrzenia na problemy dotyczące narkotyków była „strzałem w dziesiątkę”. To co wtedy padało ze sceny, młodzi ludzie szybciej „kupili”. Zdaję sobie sprawę, że wiedza na temat pewnych mechanizmów uzależnień jest ważna i trzeba ją przekazywać w odpowiednich porcjach na kolejnych etapach rozwoju młodego człowieka. Sądzę jednak, że taki autentyczny przekaz bardziej pobudza do myślenia nad własnymi wyborami niż ciągle upominanie i strofowanie przez „wszystkowiedzących” dorosłych.

Najbardziej istotne jest to, że motorem tych działań są sami uczniowie. Ich zapał, entuzjazm i kreatywność trzeba tylko odpowiednio wykorzystać, czyli nadać im określony kierunek. W młodzieży tkwi ogromna energia, wystarczy tylko być otwartym na jej potrzeby.

Zajęcia alternatywne

Wychowawcy młodzieży upośledzonej umysłowo, wspierając działania wychowawcze rodziców, a czasem wręcz ich zastępując, zmierzają do zapewnienia swym podopiecznym warunków sprzyjających rozwojowi ukierunkowanemu na osiągnięcie dojrzałości we wszystkich sferach na miarę potrzeb i z uwzględnieniem ograniczeń. Działania profilaktyczne w tej grupie wiekowej – a więc młodzieży u progu pełnoletności bądź pełnoletniej – mają sens, gdy podporządkuje się je konstruktywnym działaniom wychowawczym. Wychowanie i profilaktyka mają tu bowiem wspólną płaszczyznę. Jest nią profilaktyka pierwszorzędowa, będąca wzbogaceniem zamierzeń wychowawczych o treści profilaktyczne. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z 26 lutego 2002 r. podkreśla, że działalność szkoły jest regulowana między innymi przez *program profilaktyki dostosowany do potrzeb danego środowiska, który opisuje w sposób całościowy wszystkie treści i działania o charakterze profilaktycznym, skierowane do uczniów, nauczycieli i rodziców* (Dz. U. nr 51, poz. 458).

W przypadku młodzieży o utrudnionej adaptacji społecznej i ograniczonej, z racji zaburzeń rozwojowych, dociekliwości poznawczej wszelkie działania ma-

jące na celu zwiększanie samodzielności, sprawniejszego funkcjonowania w życiu codziennym, rozumienia układów społecznych, rozumienia, nawiązywania i podtrzymywania relacji interpersonalnych są tworzeniem warunków do rozwoju i działaniem profilaktycznym. Dają młodym ludziom okazję do podnoszenia poczucia własnej wartości, poczucia sprawstwa i warunki do doskonalenia umiejętności społecznych.

Jedną z udanych prób realizacji tak rozumianych działań wychowawczo-profilaktycznych w placówce kształcenia specjalnego był II Przegląd Gazetek Szkół Specjalnych Województwa Zachodniopomorskiego, zorganizowany przez pedagogów i wychowanków Specjalnego Ośrodka Szkolno-Wychowawczego nr 2 w Szczecinie. To, jak sądzę, udana próba włączenia młodzieży upośledzonej do działań alternatywnych wobec patologii i zarazem zachęta do konstruktywnych zachowań społecznych, rozwijania zainteresowań, nawiązywania kontaktów i integracji. Zasługuje niewątpliwie na akceptację, rozpropagowanie i wsparcie.

Krystyna Kondarewicz

konsultant ds. kształcenia specjalnego i integracyjnego, CDiDN w Szczecinie

Praca z gazetką szkolną w szkole specjalnej nie jest łatwa; dużym utrudnieniem jest niski poziom rozwoju intelektualnego młodzieży. Jednak każde działanie wzbogacające zasób słownictwa, rozwijające myślenie czy też zachęcające do społecznej aktywności jest bardzo istotne.

Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy nr 2 przy ul. Jagiellońskiej 65 w Szczecinie jest od 2 lat organizatorem Przeglądu Gazetek Szkół Specjalnych. Pomysł zorganizowania takiej imprezy wyszedł od opiekunów redakcji „Luzika” – gazetki wychodzącej w SOSW nr 2 już od kilku lat. Początkowo miał być to konkurs; ostatecznie przybrał formę przeglądu, którego głównymi celami było:

- rozwijanie możliwości intelektualnych młodzieży niepełnosprawnej,
- zaspokajanie potrzeby sukcesu,
- umożliwienie realizacji siebie poprzez działalność redakcji gazetki,

- wzbogacanie zasobu słownictwa młodzieży niepełnosprawnej intelektualnie,
- rozwijanie kultury słowa,
- kształtowanie postawy twórczej,
- zapoznanie młodzieży z atrakcyjnymi formami pracy,
- kształtowanie umiejętności promowania siebie i swojego miejsca nauki,
- propagowanie szeroko rozumianej integracji pomiędzy placówkami kształcenia specjalnego.

Podczas przeglądu młodzież mogła się podzielić wrażeniami związanymi z redagowaniem i wydawaniem gazetek, a ich opiekunowie wymienili się doświadczeniami wynikającymi z tego rodzaju pracy. Przegląd służył również nawiązaniu kontaktów i współpracy między redakcjami.

Na tegoroczny przegląd zgłoszone zostały cztery gazetki – „Marysiątka” ze SOSW w Świnoujściu, „Ze szkołą wesoło” ze SOSW w Pyrzycach, „Wyspiarz” z Ze-

społu Szkół nr 1 w Szczecinie oraz „Luzik” ze SOSW nr 2 w Szczecinie. Program Przeglądu był dość bogaty i łączył się z obchodami harcerskiego święta „Dnia Myśli Braterskiej”.

W ramach warsztatów dziennikarskich każdy zespół redakcyjny otrzymał do wykonania „Kartę zadań”. Członkowie zespołów wraz z opiekunami mieli:

- odszukać budynek „Galaxy” i policzyć, ile znajduje się w nim punktów rozprawdzających prasę;
- odnaleźć redakcję „Kuriera Szczecińskiego” i zdobyć pieczętkę potwierdzającą wykonanie zadania;
- spróbować zdobyć autograf jednego z dziennikarzy „Kuriera Szczecińskiego”;
- zrobić sondę uliczną *Czy jest pani/panu coś wiadomo o „Dniu Myśli Braterskiej”, czy z czymś się pani/panu to kojarzy?*

Wszyscy poradzili sobie z zadaniami doskonale. Młodzież świetnie się bawiła, zwiedzając przy okazji Szczecin. Wszystkie redakcje odnalazły budynek „Kuriera Szczecińskiego”, zdobyły autografy dziennikarzy, w tym Prezesa Zarządu – Redaktora Naczelnego Andrzeja Łapkiewicza. Najwięcej emocji dostarczyła sonda uliczna, podczas której okazało się, że wielu szczecinian nie wie zbyt wiele o „Dniu Myśli Braterskiej”. Królowały więc luźne skojarzenia na ten temat, ale redakcjom ostatecznie udało się zrealizować i to zadanie.

Po południu w SOSW nr 2 w Szczecinie można było obejrzeć zgłoszone do przeglądu gazetki i przygotowane pokazy multimedialne. Młodzież z naszego ośrodka przygotowała krótki występ artystyczny z elementami tańca nowoczesnego, breakdance oraz krótkiego solowego wokalu w rytmie hip-hop. Po występach nastąpiła część oficjalna, podczas której dyrektor SOSW nr 2 Tadeusz Pepliński dokonał podsumowania imprezy, proponując jednocześnie, abyśmy w przyszłości wymieniali się gazetkami i artykułami o danej tematyce. Następnie wraz z opiekunami gazetki „Luzik” wręczyli uczestnikom imprezy pamiątkowe dyplomy oraz książki.

Za rok planujemy kolejną edycję Przeglądu i mamy jednocześnie nadzieję, że uda nam się zainteresować nią większą liczbę redakcji.

*Urszula Przybylak,
Agnieszka Rybarska, Jerzy Rogalski*
opiekunowie gazetki „Luzik”

NOWE AKTY PRAWNE

Nowe i zaktualizowane akty prawne

1. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 lutego 2007 r. w sprawie typów szkół i placówek, w których nie tworzy się samorządu uczniowskiego (Dz. U. nr 52, poz. 347).

Rozporządzenie określa dziesięć typów szkół i placówek, w których nie tworzy się samorządu uczniowskiego. Należą do nich: przedszkola, szkolne schroniska młodzieżowe, placówki kształcenia praktycznego oraz ośrodki dokształcania i doskonalenia zawodowego, szkoły specjalne dla dzieci i młodzieży z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym lub znacznym, zakłady poprawcze i schroniska dla nieletnich.

2. Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 6 marca 2007 r. w sprawie sposobu prowadzenia rejestru uczelni niepublicznych i związków uczelni niepublicznych (Dz. U. nr 52, poz. 348).

Rozporządzenie określa sposób prowadzenia rejestru uczelni niepublicznych i związków uczelni niepublicznych, rodzaje ksiąg wchodzących w skład rejestru, zasady dokonywania wpisu do rejestru i sposoby dokonywania zmian we wpisie, wykaz dokumentów stanowiących podstawę do wpisu oraz warunki wykreślenia z rejestru.

3. Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 14 marca 2007 r. w sprawie szczegółowego trybu postępowania wyjaśniającego i dyscyplinarnego wobec nauczycieli akademickich (Dz. U. nr 58, poz. 391).

Rozporządzenie w sposób szczegółowy określa tryb postępowania wyjaśniającego i dyscyplinarnego wobec nauczycieli akademickich, a zwłaszcza podstawę umorzenia postępowania, czynności prowadzone w postępowaniu, zawartość wniosku o ukaranie, skład komisji dyscyplinarnej, postępowanie odwoławcze, wykonywanie i zatarcie kar dyscyplinarnych, a także wznowienie postępowania dyscyplinarnego.

ZAKTUALIZOWANE

1. Ustawa z dnia 16 lutego 2007 r. o zmianie ustawy o pomocy społecznej (Dz. U. nr 48, poz. 320).

Szczegółne zmiany w ustawie dotyczą form opieki zastępczej nad dzieckiem,

opracowanie: **Agata Markowicz-Szarejko**

Wydział Monitorowania i Wspomagania Edukacji Kuratorium Oświaty w Szczecinie

kosztów utrzymania w placówce opiekuńczo-wychowawczej i w rodzinach zastępczych, również na terenie innego powiatu, przyznawania pomocy pieniężnej na usamodzielnienie oraz na kontynuowanie nauki osobom opuszczającym m.in. całodobowe placówki opiekuńczo-wychowawcze typu rodzinnego i socjalizacyjnego, schroniska dla nieletnich. Rozporządzenie określa także formy pomocy w integracji ze środowiskiem osób mających trudności w przystosowaniu się do życia, a także kwalifikacje osób wykonujących zawód pracownika socjalnego, które przed dniem 1 maja 2004 r. ukończyły studia wyższe na kierunkach: pedagogika, psychologia, politologia, politologia i nauki społeczne lub socjologia.

2. Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 2 marca 2007 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie ogólnych przepisów bezpieczeństwa i higieny pracy (Dz. U. nr 49, poz. 330).

W nowelizacji do rozporządzenia została określona definicja pomieszczenia higieniczno-sanitarnego, punktu pierwszej pomocy, a także materiałów niebezpiecznych. Określone zostały także działania pracodawcy, które powinny być podejmowane na podstawie ogólnych zasad dotyczących zapobiegania wypadkom i chorobom związanych z pracą, środki profilaktyczne, metody oraz organizacja pracy stosowane w następstwie oceny ryzyka zawodowego, a także sposób prowadzenia dokumentacji potwierdzającej dokonanie oceny ryzyka zawodowego. W rozporządzeniu wymienione zostały również działania pracodawcy w celu zapewnienia bezpieczeństwa i higieny pracy przy wykonywaniu przez pracowników prac szczególnie niebezpiecznych, a także zapewnienia łatwo dostępnego pomieszczenia przeznaczonego do wypoczynku pracowników, jeśli wymaga tego ich bezpieczeństwo i zdrowie.

3. Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 6 marca

2007 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie szczegółowego trybu udostępniania rejestru uczelni niepublicznych i związków uczelni niepublicznych, sporządzania i wydawania odpisów, wyciągów i zaświadczeń oraz wysokości opłat za ich wydawanie (Dz. U. nr 52, poz. 349).

Zmiany w rozporządzeniu dotyczą głównie sposobu zamieszczania danych zawartych w rejestrze, a także wydawania przez urząd odpisów i wyciągów w formie wydruków z systemu informatycznego.

4. Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 23 marca 2007 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie opisu, materiału, wymiarów, wzorów rysunkowych oraz sposobu i okoliczności noszenia odznak orderów i odznaczeń (Dz. U. nr 53, poz. 353).

W rozporządzeniu Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 10 listopada 1992 r. w sprawie opisu, materiału, wymiarów, wzorów rysunkowych (...) w § 3a użyty w różnych przypadkach wyraz „srebrzony” zastępuje się użytymi w odpowiednich przypadkach wyrazami „srebrzony-oksydowany”.

5. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 27 marca 2007 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie realizacji programu wieloletniego „Pomoc państwa w zakresie dożywiania” (Dz. U. nr 56, poz. 367).

Zmiana w rozporządzeniu dotyczy przede wszystkim możliwości przeznaczenia przez wojewodę części dotacji przyznanej województwu na pokrycie kosztów dowozu posiłków.

6. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 marca 2007 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie wysokości minimalnych stawek wynagrodzenia zasadniczego nauczycieli, ogólnych warunków przyznawania dodatków do wynagrodzenia zasadniczego oraz wynagradzania za pracę w dniu wolnym od pracy (Dz. U. nr 56, poz. 372).

W rozporządzeniu szczególnej zmianie uległa tabela stawek minimalnych wynagrodzeń zasadniczych (standardowych, czyli niemogących być wypłaconych na poziomie niższym), podwyższając dotychczasowe o 5%.

Wg tabeli wynagrodzeń, która jest załącznikiem do nowelizacji rozporządzenia, w tym roku minimalna płaca zasadnicza brutto nauczycieli na poszczególnych stopniach awansu wyniesie:

- 1218 zł dla nauczyciela stażysty (wzrost o 58 zł);
- 1444 zł dla nauczyciela kontraktowego (wzrost o 69 zł);
- 1829 zł dla nauczyciela mianowanego (wzrost o 87 zł);
- 2195 zł dla nauczyciela dyplomowanego (wzrost o 105 zł).

Ostateczny wymiar pensji nauczycieli określą samorządy w regulaminach wynagrodzeń. Po negocjacjach ze związkami gminy i powiaty ustalą wysokość dodatków, jakie przysługują nauczycielom.

Czy nauczycielowi należy się zwrot kosztów dojazdu do domu ucznia na nauczanie indywidualne?

Na podstawie art. 77⁵ Kodeksu pracy można stwierdzić, że pracownik odbywa podróż służbową wtedy, gdy na polecenie pracodawcy wykonuje zadanie służbowe poza miejscowością, w której znajduje się siedziba pracodawcy, lub poza stałym miejscem pracy. Pracownikowi odbywającemu podróż służbową przysługuje zwrot kosztów związanych z tą podróżą. Powyższy przepis ma zastosowanie również do nauczycieli, w związku z art. 91c ust. 1 ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. – Karta Nauczyciela (Dz. U. z 2006 r. nr 97, poz. 674 z późn. zm.), zgodnie z którym w zakresie spraw wynikających ze stosunku pracy, nieuregulowanych przepisami ustawy, mają zastosowanie przepisy Kodeksu pracy.

Dla określenia, kiedy nauczyciel jest w podróży służbowej, kluczowe jest ustalenie jego miejsca pracy. Zgodnie z art. 14. Karty Nauczyciela miejsce pracy nauczyciela powinno być określone w akcie mianowania albo umowie o pracę.

W przypadku gdy jako miejsce pracy nauczyciela wskazano wyłącznie szkołę (placówkę), realizacja obowiązków związanych z nauczaniem indywidualnym w domu ucznia w innej miejscowości spełnia przesłanki podróży służbowej.

Do dnia 1 maja 2007 r. powinny być wydane akty prawa miejscowego (regulaminy wynagradzania) oraz zakończone wszystkie czynności związane z ustaleniem i wypłatą nowych wynagrodzeń nauczycielskich.

7. Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 21 marca 2007 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie zakresu i organizacji profilaktycznej opieki zdrowotnej nad dziećmi i młodzieżą (Dz. U. nr 56, poz. 379).

Zmiany w rozporządzeniu dotyczą głównie sposobu sprawowania profilaktycznej opieki nad uczniami na podstawie deklaracji wyboru lekarza podstawowej opieki zdrowotnej, współpracy lekarza sprawującego profilaktyczną opiekę zdrowotną nad uczniami z osobami i instytucjami, a także terminów grupowej profilaktyki fluorkowej metodą nadzorowanego szczotkowania zębów wykonywanych wśród uczniów klas I–VI szkół podstawowych.

8. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 29 marca 2007 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w publicznych szkołach i placówkach artystycznych (Dz. U. nr 57, poz. 382).

Nowelizacja rozporządzenia określa w szczególności sposób zwalniania ucznia z nauki drugiego języka obcego, zasady otrzymywania promocji do klasy programowo wyższej z wyróżnieniem, sposób organizowania sprawdzianu, egzaminu gimnazjalnego i egzaminu maturalnego, przywileje laureatów i finalistów olimpiad przedmiotowych, a także sposób ustalenia w roku szkolnym 2006/2007 wyniku egzaminu maturalnego w części pisemnej na poziomie podstawowym z przedmiotu, który zdawany był w części pisemnej na poziomie rozszerzonym.

Pytanie do eksperta

Agata Markowicz-Szarejko

Wydział Monitorowania i Wspomagania Edukacji Kuratorium Oświaty w Szczecinie

Dopuszczalne jest określanie miejsca pracy nauczyciela w sposób szerszy niż tylko siedziba szkoły, tak aby uwzględnić potencjalnie wszystkie możliwości, w tym np. przypadki indywidualnego nauczania.

Zgodnie z § 5 Rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 19 grudnia 2002 r. w sprawie wysokości oraz warunków ustalania należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej na obszarze kraju (Dz. U. nr 236, poz. 1990 z późn. zm.) środek transportu właściwy do odbycia podróży określa pracodawca.

Zwrot kosztów przejazdu obejmuje cenę biletu określonego środka transportu, z uwzględnieniem przysługującej pracownikowi ulgi na dany środek transportu, bez względu na to, z jakiego tytułu ulga ta przysługuje.

Na wniosek pracownika pracodawca może wyrazić zgodę na przejazd w po-

dróży samochodem osobowym, motocyklem lub motorowerem niebędącym własnością pracodawcy. W takim przypadku pracownikowi przysługuje zwrot kosztów przejazdu w wysokości stanowiącej iloczyn przejechanych kilometrów przez stawkę za jeden kilometr przebiegu, ustaloną przez pracodawcę, która nie może być wyższa niż:

1. 0,4894 zł – dla samochodu o pojemności skokowej silnika do 900 cm³.
2. 0,7846 zł – dla samochodu o pojemności skokowej silnika powyżej 900 cm³.
3. 0,2161 zł – dla motocykla.
4. 0,1297 zł – dla motoroweru.

Nauczanie indywidualne realizowane w domu ucznia w ramach godzin nadwymiarowych należy traktować jak realizację obowiązkowego wymiaru godzin zajęć dydaktycznych, opiekuńczych i wychowawczych, a zatem należy je rejestrować i rozliczać w dziennikach lekcyjnych lub w dziennikach zajęć w okresach tygodniowych, zgodnie z art. 42 ust. 7a Karty Nauczyciela. ■

WYDAWNICTWA
ZWARTE

BIELICKI, Roman

Dynamika, uwarunkowania, profilaktyka samobójstw w ostatnim ćwierćwieczu XX wieku w Polsce / Roman Bielicki. – Łysomice: Dom Wydawniczy Duet, 2005. – 62 s.

Sygn.: 162081, 162082 C

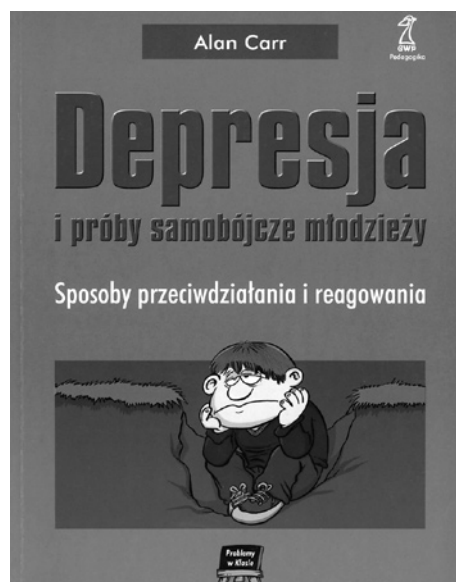
Trudno oceniać faktyczne, psychologiczne i społeczne przyczyny samobójstw i dlatego ich uwarunkowania winny być odnajdywane na gruncie konkretnych sytuacji suicydogennych, w jakich widzi swój egzystencjalny byt jednostka ludzka.

W niniejszej książce autor przedstawia pewną typologię tych sytuacji suicydogennych, wykrywanych przez wybranych suicydologów w ostatnim 25-leciu XX wieku. Autor podkreśla, że poznanie tych ekstremalnych sytuacji potencjalnego samobójcy stwarza pomyślniejszą szansę dla profilaktyki samobójstw.

CARR, Alan

Depresja i próby samobójcze młodzieży: sposoby przeciwdziałania i reagowania / Alan Carr. – Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, 2004. – 80 s.

Sygn.: 160372 C

Depresja i skłonności samobójcze są szczególnie ważnym problemem nastolatków. Nieliczne, mogą mieć katastrofalne skutki w latach późniejszych. Zarówno depresja, jak i próby samobójcze są coraz powszechniejsze, dlatego też są przedmiotem szczególnej troski profesjonalistów zajmujących się ochroną zdrowia, edukacją i polityką społeczną.

Na temat...

rekomendują

Regina Czekala

kierownik Wydziału Udostępniania Zbiorów CDiDN WBP w Szczecinie

Halina Kwiatkowska

nauczyciel bibliotekarz, Wydział Udostępniania Zbiorów CDiDN WBP w Szczecinie

Celem niniejszej książki jest dostarczenie osobom zajmującym się zawodowo pracą z młodzieżą definicji depresji, wyjaśnienie czynników wywołujących wahania nastrojów i udzielenie wskazówek pomagających je ocenić i przeprowadzić odpowiednią kurację w wieku dorastania. Dodatkowo książka ta ma ułatwić pedagogom, psychologom, nauczycielom, lekarzom i rodzicom postępowanie z osobą grożącą samobójstwem.

CARR, Alan

Program profilaktyki szkolnej w zakresie AIDS i chorób przenoszonych drogą płciową / Alan Carr. – Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, 2004. – 82 s.

Sygn.: 160111 C, 160112 C

AIDS, niechciane cięższe nastolatki, choroby przenoszone drogą płciową to zagrożenia, na jakie narażona jest młodzież w trakcie dorastania. Nikt z nas nie ucieknie przed tym problemem ani w domu, ani w szkole. Rozmowy z nastolatkami są trudne, a zagrożenia poważne. Autor na podstawie swojego długoletniego doświadczenia proponuje program przeciwdziałania ryzykownym zachowaniom młodzieży, polegający na uświadamianiu jej wagi problemu i nauczaniu odpowiedzialności. Książka jest skierowana do nauczycieli, pedagogów i psychologów szkolnych oraz wszystkich osób zajmujących się młodzieżą.

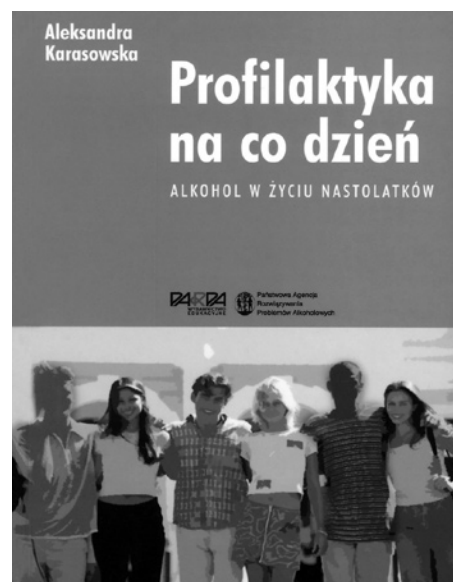
KARASOWSKA, Aleksandra

Profilaktyka na co dzień : alkohol w życiu nastolatków / Aleksandra Karasowska. – Warszawa: Wydawnictwo Edukacyjne PARPA, 2005. – 95, [1] s.

Sygn.: 161359, 161056 C

Autorka porusza temat ryzykownych zachowań związanych ze spożywaniem alkoholu i używaniem innych substancji psychoaktywnych przez młodzież. Podaje ciekawe przykłady i najlepsze, bo najprostsze, rozwiązania. Podpowiada, w jaki sposób

zapobiegać i rozwiązywać sytuacje problemowe w szkole; jak uczyć dziecko odpowiedzialności za własne czyny; w jaki sposób budować poczucie własnej wartości i kompetencji u dzieci. Daje konkretne wskazówki do działania w przypadkach, kiedy dorosli czują się bezradni, sfrustrowani czy zniechęceni postawą młodzieży.

Książka adresowana jest do nauczycieli, wychowawców, pedagogów szkolnych, osób profesjonalnie zajmujących się profilaktyką uzależnień wśród dzieci i młodzieży.

OBLICZA

Oblicza współczesnych uzależnień / red. naukowa Lidia Cierpiąłkowska. – Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM, 2006. – 268 s.

Sygn.: 162015, 162016, 162017 C

Biorąc pod uwagę złożoność problematyki profilaktyki agresji dzieci i młodzieży, wielość czynników ryzyka oraz powiązanie zachowań agresywnych z zaburzeniami okresu dzieciństwa i dorastania, działania profilaktyczne powinny być zastosowane w wielu różnych okresach rozwoju dziecka oraz być ukierunkowane zarówno na samo dziecko, jak i poszczególne konteksty śro-

dowiskowe: rodzinne, rówieśnicze, szkolne, a także ekonomiczno-kulturowe. Bez wątplenia zarówno rozważania teoretyczne, jak i badania empiryczne nad tym zjawiskiem powinny mieć charakter interdyscyplinarny i obejmować szeroką skalę czynników: psychologicznych, pedagogicznych, socjologicznych, prawnych i penitencjarnych. Opracowanie w efekcie skutecznych procedur wczesnego rozpoznawania przejawów dysfunkcyjnej agresji dzieci oraz zaburzeń zachowania, prowadzące do usprawnienia programów profilaktycznych, służyłoby zahamowaniu, obserwowanej w życiu społecznym i policyjnych statystykach, wzrostowej tendencji ogólnych rozmiarów patologicznych społecznie zachowań dzieci i młodzieży.

PROFILAKTYKA

Profilaktyka w szkole: poradnik dla nauczycieli: praca zbiorowa / pod red. Bożenny Kamińskiej-Buśko, Joanny Szymańskiej. – Warszawa: Centrum Metodyczne Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej, 2005. – 100 s.

Sygn.: 161115 C

Od 2002 roku szkoły, zobowiązane rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej i Sportu, starają się tworzyć, poszerzać i doskonalić ofertę działań profilaktycznych. Wielu nauczycielom nadal brakuje pewności: czy prawidłowo przeprowadzili diagnozę; czy dobrze interpretują uzyskane rezultaty; czy zaplanowane zadania są adekwatne do potrzeb uczniów i całego środowiska.

Właśnie z myślą o nich, i w trosce o jakość szkolnej profilaktyki, Centrum Metodyczne Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej przygotowało poradnik „Profilak-

tyka w Szkole”. Jest to zbiór opracowań, których autorami są pracownicy nauki, konsultanci oraz nauczyciele.

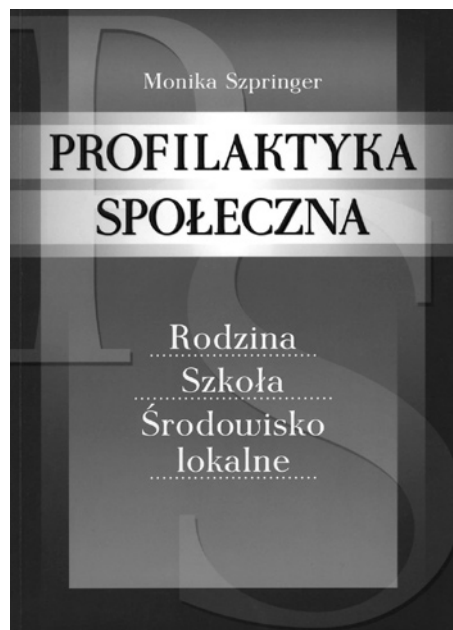
Poradnik zawiera standardy szkolnego programu profilaktyki, omówienie doświadczeń szkół na kolejnych etapach tworzenia programu z wieloma praktycznymi wskazówkami i podpowiedziami, a także omówienie doświadczeń nauczycieli związanych z wdrażaniem konkretnych metod i programów.

SZPRINGER, Monika

Profilaktyka społeczna : rodzina, szkoła, środowisko lokalne / Monika Szpringer. – Kielce: Wydawnictwo Akademii Świętokrzyskiej, 2004. – 422 s.

Sygn.: 161469 C

Profilaktyka nie jest dziś alternatywą, lecz koniecznością. Ciągłe zachodzą dynamiczne zmiany w funkcjonowaniu wielu instytucji o charakterze pedagogicznym i w wywiązywaniu się przez nie z powierzonych zadań, którym nie zawsze potrafią sprostać w szybko zmieniającej się rzeczywistości. Wdrażana w naszym kraju od września 1999 roku reforma strukturalna i programowa systemu oświaty wychodzi naprzeciw działaniom profilaktycznym i podnosi je do rangi kształcenia i wychowania w każdej szkole i środowisku lokalnym. Decentralizacja działań profilaktycznych jest szansą na odszukanie autentycznych potrzeb każdego środowiska i wyjście im naprzeciw. Istnieje wobec tego pilna potrzeba zatrudnienia wyspecjalizowanej kadry do realizacji programów profilaktycznych i szeroko zakrojonych badań na temat skuteczności podejmowanej profilaktyki.

**WYDAWNICTWA
CIĄGŁE**

KOŁODZIEJCZYK, Jakub

Szkolny program przeciwdziałania agresji i przemocy / Jakub Kołodziejczyk // Psychologia w Szkole. – 2007, nr 1, s. 109–116

Problem zachowań agresywnych i przemocy dotyczy wszystkich szkół, bez względu na ich położenie i wiek uczniów. Jednak nie można stworzyć jednego, uniwersalnego programu przeciwdziałania agresji i przemocy dla wszystkich szkół. Każda szkoła ma swoją specyfikę, funkcjonuje w niepowtarzalnych warunkach (społecznych, kulturowych, lokalowych itp.). Trzeba brać pod uwagę również wiek uczniów – przecież program dla uczniów szkoły podstawowej musi się różnić od tego dla szkół ponadgimnazjalnych.

Prowadzone przez ostatnie dziesięciolecie badania dostarczają wielu informacji o przyczynach, mechanizmach i czynnikach warunkujących pojawianie się zachowań agresywnych i przemocy wśród dzieci i młodzieży. Tę wiedzę należy wykorzystać przy konstruowaniu szkolnego programu profilaktycznego.

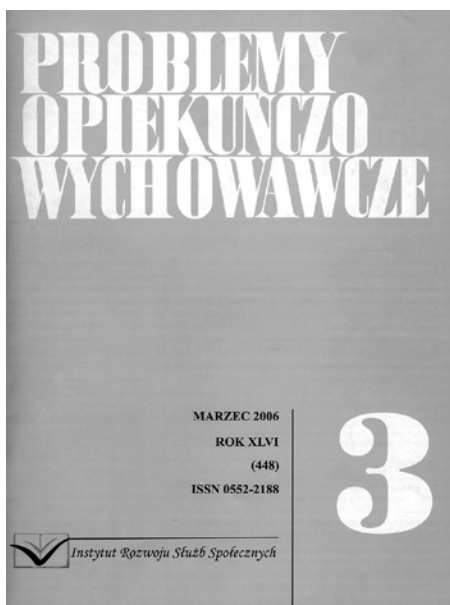
ŁUKOWSKA, Maria

Efektywność edukacyjnych programów profilaktycznych / Maria Łukowska // Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze. – 2006, nr 3, s. 25–32

We współczesnej literaturze pedagogicznej coraz częściej opisuje się skuteczność programów profilaktycznych. Zainteresowanie poszukiwaniem skutecznych

metod zapobiegania niepożądanym zachowaniom wynika z chęci i konieczności eliminowania, a przynajmniej ograniczania niepożądanych zjawisk w środowiskach dziecięcych i młodzieżowych.

Wiele istniejących programów profilaktycznych zostało sprawdzonych w praktyce. Do programów skutecznych zalicza się m.in. „Spójrz inaczej”, „Noe”, „Drugi elementarz”, „Program domowych detektywów”. Z badań przeprowadzonych przez K. Ostaszewskiego (2003) wynika, że zweryfikowane programy przyniosły największe efekty, jeśli chodzi o rozszerzenie wiedzy dotyczącej zdrowego stylu życia, nieco mniejszy wpływ wywarły one na zmiany w zachowaniach uczniów.

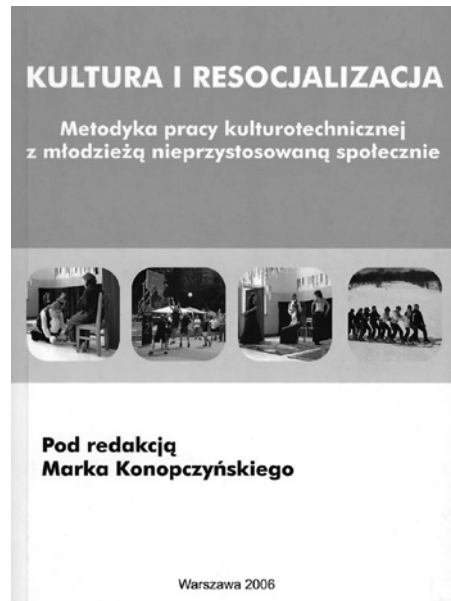
**OCHWANOWSKI, Paweł
SĘK, Małgorzata**

Możliwości wykorzystywania muzykoterapii w profilaktyce i resocjalizacji / Paweł Ochwanowski, Małgorzata Sęk // Pedagogika Społeczna. – 2006, nr 2, s. 196–205

Muzykoterapia poprzez wielopoziomowy wpływ muzyki na stan psychofizyczny i rozwój człowieka jest jedną z coraz częściej stosowanych metod oddziaływania diagnostycznego, rehabilitacyjnego, terapeutycznego i profilaktycznego.

Aktualnie terapię muzyką wykorzystywana jest w kompleksowej rehabilitacji pacjentów w zakresie różnych zaburzeń, najczęściej jednak stosujemy ją w psychoterapii, która stanowi podstawę leczenia zaburzeń emocjonalnych, przygotowując pacjentów do pełnienia pożądanego ról w społeczeństwie. Według współczesnych teoretyków muzykoterapia jest częścią leczenia psychoterapeutycznego ukierunkowa-

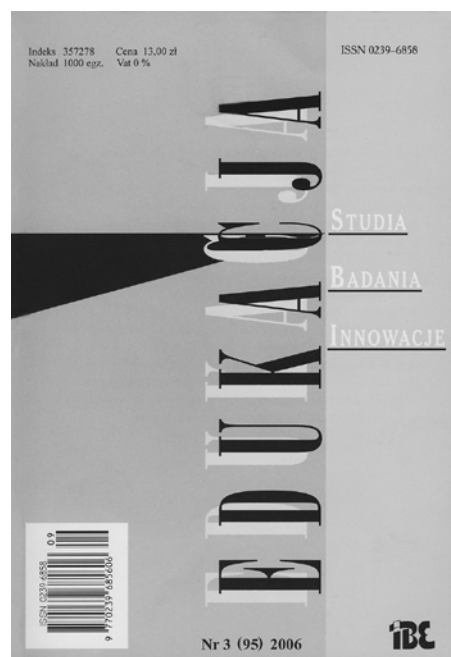
ną na potrzeby psychologiczne, posługującą się w sposób receptywny i aktywny muzyką jako trzydziestym zbiorem informacji: akustyczny, semantyczny, estetyczny (Kuński, Janiszewski, 1998).

SZPRINGER, Monika

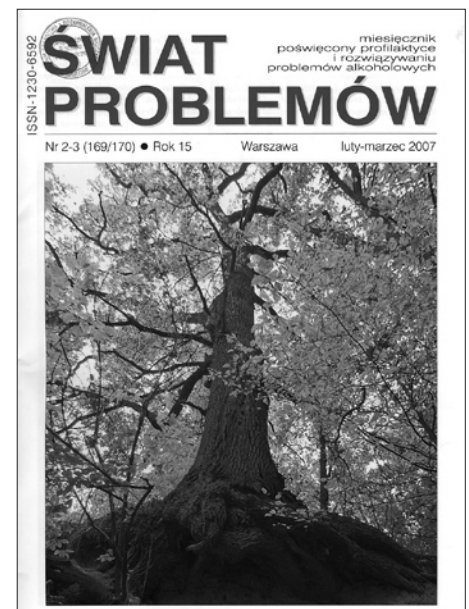
Rodzina jako miejsce integralnej profilaktyki używania substancji psychoaktywnych przez młodzież / Monika Szpringer // Edukacja. – 2006, nr 3, s. 29–46

Rodzice zadają sobie pytania, jak uchronić dzieci przed niebezpiecznymi grupami kontestacji, przed przeczuciem utraty sensu życia, beznadziejności, determinacji i rozpaczliwej popychającej do alkoholu i narkotyków. Polskie rodziny zagubione w nowym ekonomicznym porządku nie radzą sobie z rozwiązywaniem trudnych spraw życiowych. Obniżenie stopy

życiowej społeczności, poczucie niepewności jutra budzą konflikty wewnątrzrodzinne i stwarzają ryzyko uzależnień u dzieci, które często w ten sposób próbują niwelować stres, zagubienie, brak porozumienia i bliskości. Rodzina przeżywająca kryzys nie jest zdolna do spełniania funkcji profilaktycznej i sama potrzebuje pomocy oraz wsparcia, by nie indukować zachowań patologicznych u swoich dzieci.

Niezbędne jest zatem przygotowanie rodziny do spełniania funkcji wychowawczych i profilaktycznych w trudnej, nowej rzeczywistości wymagającej dużej kompetencji w tym zakresie. Punktem wyjścia działań profilaktycznych jest rozpoznanie zjawiska zagrożenia i określenie wspólnego punktu widzenia na te zagrożenia rodziców i dzieci-uczniów uczęszczających do szkół różnych typów.

WOJCIESZEK, Krzysztof A.

Profilaktyka kompletna / Krzysztof A. Wojcieszek // Świat Problemów. – 2007, nr 2–3, s. 10–15

Profilaktykę problemów alkoholowych najczęściej uważa się za dziedzinę oddziaływań skierowanych do dzieci i młodzieży. Jest to związane z samym znaczeniem słowa „profilaktyka”, które oznacza zapobieganie, a więc wyprzedzanie pojawienia się problemów. Wychodzi się bowiem z założenia, że ludzie dorośli już jakieś problemy mają, zatem w ich przypadku za późno na profilaktykę. Oczywiście w świetle współczesnej wiedzy taki pogląd jest niesłuszny. Co więcej, wydaje się, że to właśnie dorośli są najważniejszym „terenem” działań profilaktycznych, gdyż to ich postawy i zachowania wpływają decydująco na aktualny i przyszły stan problemów alkoholowych.

II FESTIWAL KSIĄŻKI
Szczecińskie Dni Książki
11-13 maja 2007

Książnica Pomorska, Centrum Doradztwa i Doskonalenia w Szczecinie oraz Międzynarodowe Targi Szczecińskie zapraszają na II Festiwal Książki – Szczecińskie Dni Książki. Impreza nawiązuje do tradycji organizowanych w Szczecinie do końca lat osiemdziesiątych „Dni Oświaty, Książki i Prasy” – imprezy popularyzującej kulturę, słowo pisane i czytelnictwo. Otwarcie Festiwalu nastąpi 11 maja 2007 roku o godzinie 15.00 na Wałach Chrobrego. W dniach 12–13 maja 2007 swoją ofertę wydawniczą przedstawią wydawcy z regionu i wiele wydawnictw z kraju. Można będzie zobaczyć i w promocyjnych cenach kupić literaturę edukacyjną, naukową i popularnonaukową, ekonomiczną, literaturę piękną dla dzieci i dorosłych, wydawnictwa regionalne, przewodniki i podręczniki oraz multimedia.

Prezentacjom wydawniczym towarzyszyć będzie szereg dodatkowych imprez. Odbędą się:

- spotkania z autorami i głośne czytanie dla dzieci i dorosłych – udział zapowiedzieli: Monika Szwaja, Longin Pastusiak, Joanna i Jan Kulmowie, Alina Dunin
- kiermasze książki – Kiermasz Książki Przeczytanej, podczas którego będzie można sprzedać swoje książki; Książka za Złotówkę, z którego dochód przeznaczony zostanie na zakup nowości książkowych dla Książnicy Pomorskiej, oraz kiermasz charytatywny Bibliotekarze – Dzieciom, z którego pieniądze przeznaczone będą na zakup książek do bibliotek Zespołu Szkół Szpitalnych w Szczecinie
- konkursy i zabawy dla dzieci, prezentacje teatralne, wspólne układanie scrabble, Ekonomiczny Park Rozrywki i inne atrakcje dla całych rodzin
- prezentacja projektu Zachodniopomorskiego Centrum Wydawnictw
- wystawa w ramach 8. Międzynarodowego Festiwalu Sztuki Książki – Czas

- konferencja popularnonaukowa „Na początku była książka”.
- **Najważniejsze wydarzenia Festiwalu:**
- Konferencja „Na początku była książka” w Książnicy Pomorskiej – program:
 - 12.00 – Powitanie uczestników konferencji i zaproszonych gości
 - 12.05 – Marzanna Muszyńska, Fundacja ABC XXI: Cała Polska czyta dzieciom
 - 12.25 – dr Urszula Chęcińska, Uniwersytet Szczeciński: Prowincja. Centrum. Przypisy do Joanny Kulmowej i Romany Kaszczyk
 - 12.45 – Janina Kosman, Książnica Pomorska: Historia Książki
 - 13.05 – Cecylia Judek, Książnica Pomorska: Kolekcje rękopisów w zbiorach Książnicy Pomorskiej
 - 13.35 – Przerwa
 - 14.00 – Romana Kaszczyk: Baśnie i legendy
 - 14.20 – Władysław Szymański: Książęcy ród Gryfitów
 - 14.40 – dr Anna Fidziukiewicz, Politechnika Szczecińska: Ocena rozwoju społeczeństwa informacyjnego w Polsce w świetle opinii badanych
 - 15.00 – Elżbieta Kamieńska, Książnica Pomorska: Komunikat nt. konferencji organizowanej przez KP pt. Dziecko w przestrzeni informacyjnej biblioteki. Bezpieczne media: promocja i edukacja
- Prezentacje wydawnicze
- Spotkania z autorami – promocja i podpisywanie książek
- Głośne czytanie dla dzieci i dorosłych
- Wystawy:
 - „Sztuka Książki – Czas” (10.05–8.06.2007, wernisaż 10.05, godz. 17.00, sala „Pod Piramidą” KP) – cykliczny projekt promujący wszelką działalność w zakresie książki niekonwencjonalnej: od instalacji i obiektów książkowych, przez unikaty, książki autorskie i artystyczne, wydawnictwa eksperymentalne i niskonakładowe, aż do pięknego druku. Głównym elementem projektu jest wystawa, na którą składają się dzieła biorące udział w konkursie, jak i dzieła autorów imiennie zaproszonych przez organizatorów. Po swojej premierze wystawa pokazywana jest w renomowanych galeriach i bibliotekach na terenie całej Polski, a także poza jej granicami. Organizatorami 8. Międzynarodowego Festiwalu Książki Artystycznej „Sztuka książki – Czas” są Związek Polskich Artystów

Plastyków – Sekcja Książki Artystycznej i Muzeum Książki Artystycznej w Łodzi. W wystawie uczestniczy 90 twórców z 20 krajów: Australii, Brazylii, Bułgarii, Danii, Francji, Grecji, Hiszpanii, Holandii, Indii, Irlandii, Kanady, Litwy, Niemiec, Polski, Słowacji, Szwecji, Ukrainy, USA, Wenezueli i Wielkiej Brytanii. Honorowy patronat nad wystawą objął Kazimierz Michał Ujazdowski, Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

„O Książce Naj...” z okazji Światowego Dnia Książki i Praw Autorskich – wystawę przygotowano w celu popularyzacji Światowego Dnia Książki i Praw Autorskich, a także zainteresowania młodych czytelników książką dzięki pokazaniu jej w sposób odmienny od tradycyjnego. Pokazana zostanie między innymi najmniejsza książka przechowywana w zbiorach Książnicy Pomorskiej, czasopismo o największym formacie. Zaprezentowane będą opowieści: o najmniejszej książce świata, której prawie nie widać (!), pierwszym e-mailu na świecie, o najżywotniejszym elementarzu świata, najdziwniejszych sposobach chronienia książek i innych ciekawostkach związanych z książką i czytelnictwem.

- Kiermasze: Książka za złotówkę, Książki Przeczytanej, Bibliotekarze – Dzieciom
 - Konkursy i zabawy dla dzieci:
 - plastyczne „Marzenia małych szczecińców” – zapraszamy dzieci do zilustrowania swoich marzeń, z najlepszych prac wystawa w Książnicy Pomorskiej
 - „Żegluj bezpiecznie po Internecie” – konkurs dla starszych dzieci na temat wirtualnego świata informacji, zagrożeń płynących z korzystania z Internetu, umiejętności dostrzegania niebezpiecznych zjawisk w sieci i sposobów ich omijania; wiedzy o Szczecinie „Wygraj 100 tysięcy!” – „ekonomiczna” zabawa dla dzieci w zbieranie złotówek – zwycięzca zabawy dostaje nagrodę „prawie finansową”!
 - Zagraj z nami w scrabble
 - Prezentacje teatralne młodzieży
 - Otwarcie Muzeum Oświatowego w CDiDN w Szczecinie, ul. Jarowita 2
 - Zachodniopomorskie Centrum Wydawnictw
- Szczegółowy program imprezy: www.książnica.szczecin.pl, www.cdiddn.edu.pl, www.mts.pl

PAMIĘTAĆ SZCZECIN

Rozstrzygnięto III edycję konkursu „Pamiętać Szczecin”, którego organizatorem jest Portal Miłośników Dawnego Szczecina. Honorowy patronat nad konkursem objął Zachodniopomorski Kurator Oświaty Maciej Kopeć.

Na tegoroczny konkurs zgłoszono 20 prac. Spośród nich jury w składzie: Krystyna Milewska, Jacek Gałkowski, Janina Kosman, Barbara Sztark, Jarosław Usowicz, Wojciech Banaszak przyznało następujące nagrody i wyróżnienia:

I. W grupie wiekowej *szkoły średnie* – dwie równorzędne nagrody:

- Marcie Soboń z Liceum Profilowanego nr 11 za pracę „*Szczecińska Odzieżówka*”, napisaną pod opieką Doroty Jesiotr;
- Agnieszce Miczkule z Technikum Ogrodniczego za pracę „*Pięćsetna Tysiąclatka w Polsce*”, napisaną pod opieką Władysławy Gosk.

II. W grupie wiekowej *gimnazja* – wyróżnienie:

- Weronice Naumowicz z Gimnazjum nr 32 za pracę „*Pionierskie lata prof. Władysława Górskiego*”, napisaną pod opieką Elżbiety Bazylewicz.

III. W grupie wiekowej *szkoły podstawowe*:

- nagrodę specjalną dla grupy uczniów w składzie: Rafał Burczak, Jacek Harbicki, Fabian Mikić, Łukasz Niemiec, Stanisław Leszczyński, Maciej Palczak, Michał Pardał, Piotr Pawlak, Krzysztof Rosołowicz, Mateusz Ślęzak, Sebastian Szczepkowski, Dariusz Wybrański, Konrad Janecki, Mateusz Strzelec, Arkadiusz Filipek ze Szkoły Podstawowej nr 4 przy Młodzieżowym Ośrodku Socjoterapii nr 1 za pracę „*Dzieje MOS nr 1*”, napisaną pod opieką Elżbiety Karwańskiej;
- trzy równorzędne nagrody
- Klaudii Małysce z SP nr 74 za pracę „*Życie Parafii NSPJ w Szczecinie*”, napisaną pod opieką Anny Witkowskiej;
- Katarzynie Mikulskiej z SP nr 13 za pracę „*Szkoła z dawnych lat*”, napisaną pod opieką Wiktorii Oleszczuk;
- Konradowi Dembowskiemu z SP nr 74 za pracę „*Wspomnienia pedagoga*”, napisaną pod opieką Anny Witkowskiej;
- dwa równorzędne wyróżnienia
- Piotrowi Urzykowskiemu z SP nr 74 za pracę „*Szkoła Podstawowa nr 12*”,

napisaną pod opieką Anny Witkowskiej;

- Marcinowi Dobrzańskiemu z SP nr 74 za pracę „*Wspomnienia mojej mamy z podstawówki*”, napisaną pod opieką Anny Witkowskiej.

Niezależnie od przedstawionego powyżej werdyktu prace podlegały swoistej ocenie użytkowników i gości Portalu Miłośników Dawnego Szczecina. W „głosowaniu publiczności” swoje zainteresowanie przedstawianymi pracami użytkownicy portalu ujawnili liczbą tzw. wejść. Największą liczbę głosów, do 10 kwietnia 2007 roku, uzyskały następujące prace konkursowe:

1. „*Pierwsza Szkoła w Szczecinie*” Mateusza Śliwczyńskiego z Gimnazjum nr 7 (opiekun: Monika Walkowiak) – 1202 wejścia.
2. „*Dzieje MOS nr 1*” Rafała Burczaka i jego kolegów – 486 wejść.
3. „*Pionierskie lata prof. Władysława Górskiego*” Weroniki Naumowicz – 441 wejść.
4. „*Pięćsetna Tysiąclatka w Polsce*” Agnieszki Miczkuley – 416 wejść.

Jury oraz organizatorzy konkursu zwrócili uwagę na ważną rolę opiekunów – nauczycieli, których życzliwe zainteresowanie pracą wykonywaną przez uczniów niewątpliwie przyczyniło się do opublikowania kolejnych materiałów o historii naszego miasta i jego mieszkańców.

Członkowie jury i organizatorzy konkursu pragną podziękować patronom i przyjaciółom konkursu, a w szczególności Prezydentowi Miasta Szczecina oraz Zachodniopomorskiemu Kuratorowi Oświaty, a także Dyrektorom Książnicy Pomorskiej i Muzeum Narodowego, za przekazane dla laureatów konkursu nagrody rzeczowe.

*Krystyna Milewska, Janina Kosman,
Barbara Sztark, Jacek Gałkowski,
Stanisław Heropolitański,
Jarosław Usowicz i Wojciech Banaszak*

MŁODZI INFORMATYCY

W IV Ogólnopolskim Konkursie Wiedzy Informatycznej Uczniów Szkół Gimnazjalnych, którego finał odbył się w dniach 12–13 kwietnia 2007 roku w IV Liceum Ogólnokształcącym w Szczecinie wzięło udział ponad 1400 uczniów z całej Polski. Do ostatniego etapu zakwali-

fikowało się 32 uczestników, po 2 z każdego województwa. Finałowa rozgrywka polegała na rozwiązaniu testu składającego się z 25 pytań oraz działaniach praktycznych przy komputerze. Uczniowie mieli do rozwiązania pięć zadań z całego przekroju materiału (podstawy programowej) realizowanego w gimnazjum – od edytora tekstów przez arkusz kalkulacyjny, bazę danych, HTML do programowania. W sumie można było uzyskać 200 punktów: za test – 50, za każde pełne rozwiązanie zadania – 30.

Województwo zachodniopomorskie reprezentowali Krzysztof Krzysztofik z Kamienia Pomorskiego, który w finale ogólnopolskim zajął 6. miejsce i otrzymał tytuł finalisty, oraz Kacper Dłużyk ze Szczecina, który uplasował się na 16. pozycji. Nauczycielami prowadzącymi uczniów w ich szkołach są Lidia Wojna i Katarzyna Kwiatkowska oraz Andrzej Poczopko.

Uczestnicy finału otrzymali cenne nagrody rzeczowe. Zwycięzca otrzymał laptop wraz z oprogramowaniem. Ponadto, jak co roku, wszyscy laureaci z opiekunami, zostali zaproszeni przez europosłankę Grażynę Staniszewską, koordynatorkę programu „Interkl@sa”, do odwiedzenia Parlamentu Europejskiego w Brukseli. Wyjazd na początku wakacji.

Uczestnicy ścisłego finału:

1. Mateusz Jędrzejczyk, Wolbrom – laureat
2. Mateusz Krakowiak, Koluszki – laureat
3. Rafał Hirs, Strzelce Opolskie – laureat
4. Adam Makświej, Wągrowiec – laureat
5. Adam Stankiewicz, Ścinawka Średnia – laureat
6. Krzysztof Krzysztofik, Kamień Pomorski – finalista
7. Albert Sławiński, Warszawa – finalista
8. Jarosław Jakubowski, Żory – finalista
8. Bartłomiej Zglinicki, Pułtusk – finalista
10. Jacek Burzyński, Wrocław – finalista
11. Michał Dul, Stalowa Wola
12. Maciej Szczęsny, Białystok
13. Marcin Biernacki, Poznań
14. Mateusz Grabara, Częstochowa
15. Jacek Prokop, Alwernia
16. Kacper Dłużyk, Szczecin
17. Bartłomiej Kramp, Żukowo
18. Krzysztof Bijakowski, Wolbrom
19. Adrian Zgorzałek, Biała Podlaska
20. Igor Konopko, Malbork
21. Paweł Otłowski, Elbląg
22. Paweł Persona, Lublin
23. Daniel Delong, Skoczów
24. Krzysztof Hajdamowicz, Wrocław

25. Michał Tyrna, Skoczów
26. Kamil Kłys, Błaszki
27. Adam Michalik, Strzelce Opolskie
28. Andrzej Olkiewicz, Żary
29. Tomasz Owsiany, Żnin
30. Dominik Śliwiński, Poznań
31. Konrad Stawiski, Zielona Góra
32. Konrad Iskra, Mogilno

O tym, jak wyjątkową pasję wybrali, utwierdzał młodych informatyków Michał Jaworski, dyrektor ds. Oprogramowania Komercyjnego Microsoft Polska, firmy będącej od lat sponsorem strategicznym Ogólnopolskiego Konkursu Wiedzy Informatycznej Uczniów Szkół Gimnazjalnych w liście przesłanym do uczestników.

Drogie Roboty,

w uproszczonym modelu programowania istoty ludzkiej przyjmuje się, że kieruje się ona w swoim działaniu trzema podstawowymi motywami. Należy w programie wprowadzić przynajmniej trzy argumenty do funkcji „Działaj”. Są to mianowicie wielkości definiujące wartość bodźców: chcę mieć, chcę być, chcę zrobić.

Istota ludzka, która jest szczególnie wrażliwa na pierwszy bodziec – „chcę mieć” – będzie poszukiwać pracy wysoko płatnej, będzie starała się korzystać z produktów i usług najwyższej jakości, będzie wynajdować najdoskonalsze rzeczy na rynku. Istota ludzka, która jest szczególnie wrażliwa na drugi bodziec – „chcę być” – będzie poszukiwać rozgłosu, będzie kupować samochód lub ciuchy w najmodniejszym w tym sezonie kolorze, będzie się doskonale znała na najlepszych rocznikach najlepszych win. Istota ludzka, która jest szczególnie wrażliwa na trzeci bodziec – „chcę zrobić” – będzie poszukiwać nowych wyzwań, będzie wynalazcą, innowatorem, będzie poszerzać horyzonty.

Najgorzej, drogie roboty, jest z informatykami. Wykonują oni bowiem wysoko płatną pracę, czyli spełniony jest warunek „chcę mieć”. Jest to zajęcie, którego zazdroszczą im inni ludzie, bo oznacza ono, że informatyk to gość z dużym, duuuuuużym potencjałem. Spełniony jest zatem warunek „chcę być”. A praca w informatyce to ciągłe wymyślanie nowych, niespotykanych rzeczy i ciągłe przesuwanie granic. Spełnia się zatem warunek „chcę zrobić”.

Bo być informatykiem oznacza, że – bez względu na motywację! Czy to będzie „mieć”, czy to będzie „być”, czy to będzie „zrobić”(!) – można się w tym spełnić i mieć ogromną, niepowtarzalną satysfakcję.

Czego wszystkim tu obecnym laureatom, wszystkim nagrodzonym i wszystkim, którzy wzięli udział w konkursie życzę i pozdrawiam.

Michał Jaworski

SZKOLENIE

Biuro ds. Uzależnień Urzędu Marszałkowskiego Województwa Zachodniopomorskiego oraz Zachodniopomorski Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej zaprasza kadry pomocy społecznej, pedagogów szkolnych oraz pracowników poradni psychologiczno-pedagogicznych województwa zachodniopomorskiego na jednodniowe bezpłatne szkolenie pod nazwą „Kontakt z rodziną zagrożoną przemocą oraz zasady interwencji kryzysowej”, które odbędzie się 15 maja 2007 r. w Pałacu Młodzieży – Pomorskiego Centrum Edukacji w Szczecinie, al. Wojska Polskiego 84–90.

Celem przygotowywanego szkolenia jest m.in. nauczanie postępowania w sytuacji pierwszego kontaktu z ofiarą przemocy w rodzinie, diagnozowania potrzeb i sytuacji ofiar przemocy domowej oraz przedstawienie form pierwszej pomocy osobie uwikłanej w przemoc domową.

Karta zgłoszenia oraz program szkolenia dostępne są na stronie www.um-zachodniopomorskie.pl w zakładce uzależnienia – aktualności.

SZKOŁA BEZ PRZEMOCY

Szanowna Redakcjo!

Zgodnie z sugestiami Ministra Oświaty, Szkoła Podstawowa nr 18 im. Jana Matejki w Koszalinie włączyła się do ogólnopolskiego programu „Szkoła bez przemocy”. Choć w akcji uczestniczymy dopiero od kilku miesięcy, możemy się już pochwalić pierwszymi sukcesami.

W tym roku szkolnym po raz pierwszy w naszej szkole uczniowie klas IV–VI obchodzili Dni Tolerancji. Celem tych działań było zapoznanie uczniów z pojęciem tolerancja oraz jej pozytywnymi i negatywnymi przejawami. Uczniowie najpierw wysłuchali przez radiowęzeł szkolny dialogu poruszającego temat najczęściej obserwowanych w szkole niewłaściwych zachowań. Scenka ta posłużyła jako pretekst do dyskusji z nauczycielami o tym problemie. W klasach zostały również przeprowadzone na ten temat zajęcia, które cieszyły się dużym zainteresowaniem. Ucz-

niowie szczerze wyrażali swoje opinie, gdyż temat ten okazał się dla nich bardzo ważny. Poza tym przygotowali prace plastyczne (plakaty, komiksy), które zawiesili w swoich salach.

Następną inicjatywą, podjętą w ramach programu, był Dzień Życzliwości i Pozdrowień. Zorganizowaliśmy go po raz trzeci w historii naszej placówki. Z tej okazji uczniowie klas I–III otrzymali kolorowe naklejki z pozdrowieniami, które nosili na ubraniach podczas wszystkich lekcji. Z nauczycielami wykonali również mapę myśli, gromadząc skojarzenia do hasła „życzliwość”. Gotowe prace zawiesili w holu szkoły, które stały się nie tylko dekoracją, ale także wzbudziły zainteresowanie starszych dzieci. Poza tym odbyły się lekcje wyjaśniające cel obchodów tego dnia na świecie. Dzieci samodzielnie wyszukiwały informacje w różnych źródłach, także w Internecie. Wykonały kolorowe albumy i podzieliły się zdobytą wiedzą z rówieśnikami.

Program „Szkoła bez przemocy” zachęcił nauczycieli do aktywnego udziału w poszukiwaniu coraz skuteczniejszych metod i form pracy wychowawczej z uczniami. W tym celu zostały przeprowadzone zajęcia warsztatowe pn.: „Działania profilaktyczne zapobiegające agresji i przemocy w szkole”.

Wszystkie te działania sprzyjają większemu bezpieczeństwu w szkole. Uczniowie coraz lepiej radzą sobie z agresją i przemocą, otwarcie zaczynają o niej mówić i stawiają jej czoło. Nauczyciele natomiast zdobywają cenne doświadczenia w rozwiązywaniu szkolnych konfliktów.

Katarzyna Kościk

Anna Burdach

Szkoła Podstawowa nr 18 w Koszalinie

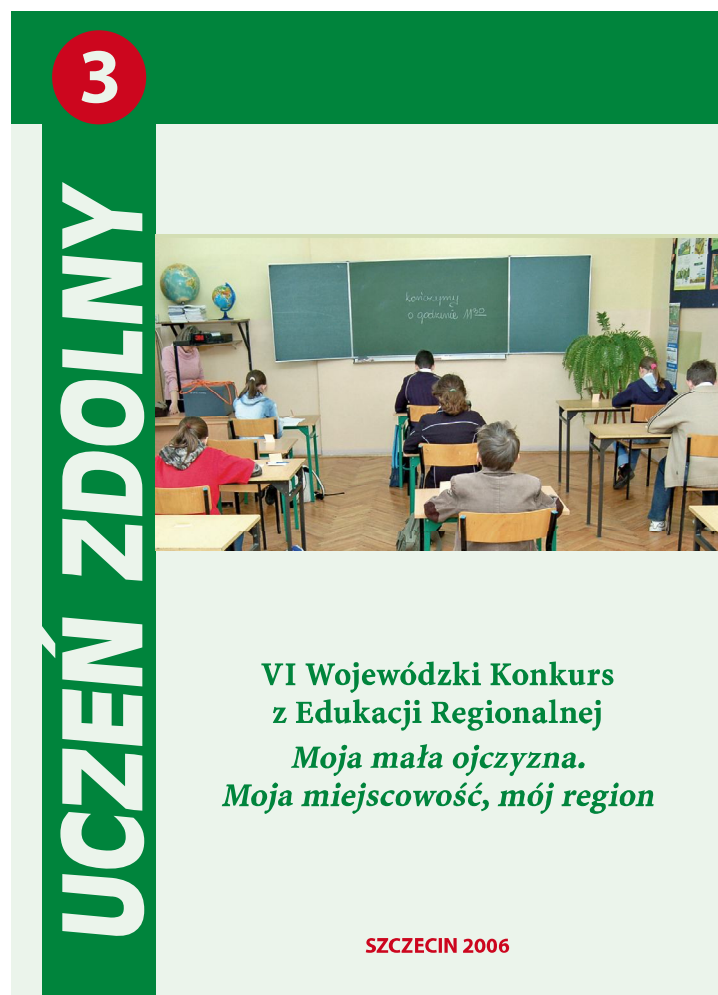
PISZCIE DO NAS

Czekamy na Państwa telefony, e-maile, listy. Piszcie do nas o tym, co ważnego dzieje się w oświacie w Waszym mieście, gminie, szkole/placówce, samorządzie. Zaprezentujcie swoje dokonania, podzielcie się doświadczeniami. Nasi eksperci pomogą na łamach miesięcznika rozwiązać Wasze problemy prawne, organizacyjne, merytoryczne.

Temat wiodący następnego numeru

**EDUKACJA NA RZECZ
SPOŁECZEŃSTWA INFORMACYJNEGO**

Kształcąc uczniów i słuchaczy w zakresie zawodów określonych w klasyfikacji zawodów szkolnych, każda szkoła musi się opierać na właściwych programach nauczania. Programy dopuszczone do użytku szkolnego muszą spełniać wymagania określone w Rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 5 lutego 2004 r. w sprawie dopuszczania do użytku szkolnego programów wychowania przedszkolnego, programów nauczania i podręczników oraz cofania dopuszczenia. Rozporządzenie to określa szczegółowe warunki, jakie muszą spełniać dopuszczane do użytku szkolnego programy nauczania dla zawodów i programy nauczania dla profili kształcenia ogólnozawodowego dla szkół ponadgimnazjalnych, w tym szkół specjalnych (z zastrzeżeniem, że rozporządzenie nie dotyczy indywidualnych programów edukacyjnych dla uczniów z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym lub znacznym, opracowywanych przez zespoły nauczycieli i specjalistów pracujących z tymi uczniami, na podstawie odrębnych przepisów).

Konkurs „Moja mała ojczyzna. Moja miejscowość, mój region” jest konkursem międzyprzedmiotowym i ma na celu pogłębianie wiedzy o regionie i kształtowanie tożsamości regionalnej oraz promowanie uczniów uzdolnionych humanistycznie. Od początku konkursowi patronuje profesor Kazimierz Kozłowski, dyrektor Archiwum Państwowego w Szczecinie, który wspiera merytorycznie organizatorów – Centrum Doradztwa i Doskonalenia Nauczycieli w Szczecinie oraz Muzeum Narodowe w Szczecinie.

Niniejsza publikacja stanowi zbiór testów dla poszczególnych kategorii wiekowych: klas I–III i IV–VI szkół podstawowych oraz szkół gimnazjalnych z VI edycji konkursu i adresowana jest do nauczycieli przygotowujących uczniów do kolejnych edycji Wojewódzkiego Konkursu „Moja mała ojczyzna. Moja miejscowość, mój region”.

